

IDILLORSZÁG KÉKLŐ EGE

*Huszedik századi
dán költők antológiája*

Válogatta, fordította és utószóval ellátta:

Sulyok Vince

Mikes International

Hága, Hollandia

2009.

Kiadó

'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.

Számlaszám: Postbank rek.nr. 7528240

Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés

A könyv a következő Internet-címről tölthető le: **http://www.federatio.org/mikes_bibl.html**

Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, kérjük küldjön egy emailt a következő címre:

mikes_int@federatio.org

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományaiból tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím

A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:

Email: mikes_int@federatio.org

Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Publisher

Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.

Account: Postbank rek.nr. 7528240

Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution

The book can be downloaded from the following Internet-address: **http://www.federatio.org/mikes_bibl.html**

If you wish to subscribe to the email mailing list, please send an email to the following address:

mikes_int@federatio.org

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address

The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:

Email: mikes_int@federatio.org

Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

ISSN 1570-0070

ISBN 90-8501-134-7

NUR 306

© Mikes International 2001-2009, Sulyok Vince 1958-2009, Szerzők 2002-2009, All Rights Reserved

A KIADÓ ELŐSZAVA

Ezzel a költői antológiával folytatjuk Sulyok Vince — Norvégiában élő magyar költő, műfordító, könyvtáros — életművének elektronikus kiadását. Jelen kötet eredetileg hagyományos könyv formában a Széphalom Könyvműhely gondozásában 2002-ben jelent meg Budapesten.

A Bibliotheca Mikes International könyvkiadásunk keretében az alábbi kötetek jelentek meg eddig a Sulyok Vince életművéből:

- ❖ **Sulyok Vince:** Tegnapodban élsz
- ❖ **Jan Erik Vold:** Jégcsapidő (Válogatta, norvégból magyarra fordította és az utószót írta: Sulyok Vince)
- ❖ **Sulyok Vince:** Rámdöntött világ
- ❖ **Sulyok Vince:** Céltalan ég alatt
- ❖ **Borisz Leonyidovics Paszternák:** Karácsonyi csillag – kései versek (1945-1960) (Fordította: Gömöri György & Sulyok Vince)
- ❖ **Sulyok Vince:** Fényörvény életünk ~ Szubjektív válogatás 44 év verseiből ~
- ❖ **Sulyok Vince:** Egy ősz örök emléke ~ Saját versek és fordításomban külföldi költők versei, melyek az 1956-os magyar forradalommal kapcsolatosan íródtak ~
- ❖ **Illyés Gyula:** Dikt i utval (Norvégra fordította Knut Ødegård és Sulyok Vince)
- ❖ **Csoóri Sándor & Kányádi Sándor:** Også dette er Europas stemme — To ungarske lyrikere av i dag (Norvégra fordította: Abrahamsen Odd & Sulyok Vince)
- ❖ **Csoóri Sándor:** Mennesker, grener (Norvégra fordította: Abrahamsen Odd & Sulyok Vince)
- ❖ **Sulyok Vince:** Ungarns historie og kultur

Hága (Hollandia), 2009. február 25.

MIKES INTERNATIONAL

PUBLISHER'S PREFACE

Today we continue publishing electronically the œuvre of Vince Sulyok — the Hungarian born poet, literary translator and librarian living in Norway. Present volume entitled '*BLUE SKY OF IDYLL LAND — Anthology of 20th Century Danish Poets*' was initially published in traditional book form by the Széphalom Könyvműhely publishing house in Budapest in 2002.

Within the Bibliotheca Mikes International the following volumes by Vince Sulyok were published:

- ❖ **SULYOK, Vince:** YOU LIVE IN YOUR PAST (in Hungarian)
- ❖ **VOLD, Jan Erik:** ICICLE PERIOD (Translated from Norwegian into Hungarian by: SULYOK, Vince)
- ❖ **SULYOK, Vince:** A WORLD KNOCKED OVER ON ME (in Hungarian)
- ❖ **SULYOK, Vince:** UNDER AIMLESS SKY (in Hungarian)
- ❖ **PASTERNAK, Boris Leonidovich:** CHRISTMAS STAR – Late poems (1945-1960) (Translated into Hungarian by GÖMÖRI, György & SULYOK, Vince) (in Hungarian)
- ❖ **SULYOK, Vince:** LIGHT SWIRL LIFE — Subjective Selection from 44 Years' Poems (in Hungarian)
- ❖ **SULYOK, Vince:** AN AUTUMN'S ETERNAL MEMORY (in Hungarian)
- ❖ **ILLYÉS, Gyula:** SELECTED POEMS (Translated from Hungarian into Norwegian by ØDEGÅRD, Knut & SULYOK, Vince)
- ❖ **CSÓÓRI, Sándor & KÁNYÁDI, Sándor:** THIS IS ALSO EUROPE'S VOICE (Translated from Hungarian into Norwegian by ABRAHAMSEN, Odd & SULYOK, Vince)
- ❖ **CSÓÓRI, Sándor:** PEOPLE, BRANCHES (Translated from Hungarian into Norwegian by ABRAHAMSEN, Odd & SULYOK, Vince)
- ❖ **SULYOK, Vince:** HUNGARY'S HISTORY AND CULTURE (in Norwegian)

The Hague (Holland), February 25, 2009

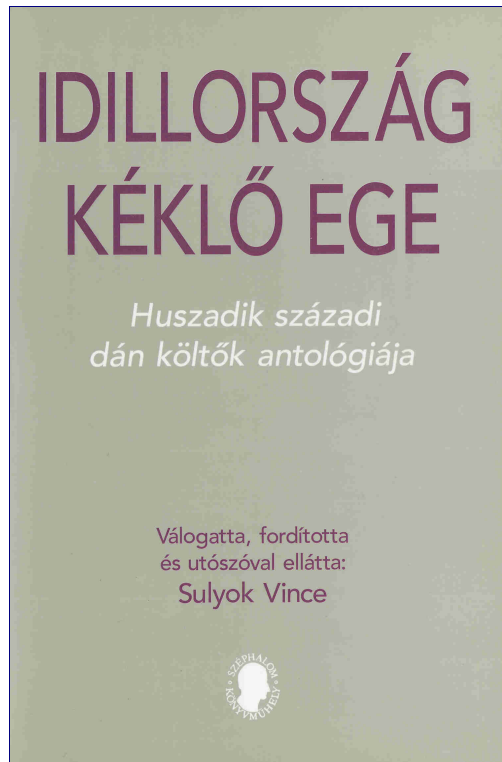
MIKES INTERNATIONAL

SULYOK VINCE

1932-ben a Győr melletti Ménfőn született, s egri főiskolai hallgatóként vett részt a 1956-os forradalomban, amiért utóbb el kellett hagynia Magyarországot. Rövid kitérőket követően Norvégiában talált második otthonára, ahol újabb diplomát szerzett, majd az Oslo Egyetemi Könyvtárban évtizedeken át volt a közép- és kelet-európai részleg (s benne a bőséges hungarica-gyűjtemény) szakértője és vezetője. 1958-ban Rómában jelent meg verseskönyve (*Rámdöntött világ*), 1961-ben Brüsszelben (*Céltalan ég alatt*). A norvég, a német, az orosz és a magyar irodalom jeles műfordítója: József Attila, Illyés Gyula, Weöres Sándor, Pilinszky János, Csoóri Sándor, Kányádi Sándor verseit épp úgy az ő fordításában ismerhette meg a norvég olvasó, mint Konrád György *Látogatóját*.

Sulyok Vince sok éves munkájának eredményeképp 1995-ben megjelent az *Ungarns Historie og Kultur (Magyarország története és művelődése)* című, 700 oldalas, enciklopédikus mű, mely hiteles és bőséges ismeretet közvetít a magyar kultúráról a skandináv világ számára.

Eredetileg megjelent hagyományos könyv formátumban a Széphalom Könyvműhely gondozásában Budapesten 2002-ben. A kötet megjelenését a Dán Irodalmi Központ (Koppenhága) és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatása tette lehetővé.

Tartalomjegyzék

<i>A Kiadó előszava</i>	<i>III</i>
<i>Publisher's preface</i>	<i>IV</i>
 <i>Paul La Cour</i>	 <i>2</i>
Két otthon	3
Ökrök	4
Jütlandi házak	5
Reggel	6
Most.....	7
Mindent érintenem kell kezeimmel	8
 <i>Jens August Schade</i>	 <i>9</i>
A csodálatos váza	10
A ládikó	11
Egy kávézóban Assensben	12
Inga.....	13
A moziban	14
Tavaszi vihar	15
Este a kikötőnegyedben	16
 <i>Gustaf Munch-Petersen</i>	 <i>17</i>
az.....	18
inga	19
csukott szemmel	20
éjszakák.....	21
csak akkor	22
hidegen, de tisztán	23
lásd be — !	24
mi, büszkék	25
fehéren.....	26
 <i>Halfdan Rasmussen</i>	 <i>27</i>
A sötétben	28

Amoroso.....	30
Halraj.....	31
Vágy.....	32
Feketerigó.....	34
Együvértartozás.....	35
Ebben a pillanatban.....	36
Köréd a kör.....	37
Az elnök kínjai.....	38
 <i>Thorkild Bjørnvig.....</i>	 39
Selfmade.....	40
Antarktisz.....	41
A gesztenyét áruló anyóka.....	42
Túl a művön.....	44
Cseppek.....	45
Későn egy idegen városban.....	46
Vonatfüttý réges-régről.....	47
Eltorzult próféták.....	48
 <i>Tove Ditlevsen.....</i>	 50
Önarckép 4.....	51
Egykor.....	53
A válaszvonal.....	54
Szorongás 1.....	55
A kerek szoba.....	57
Tehetetlenség.....	58
 <i>Ole Sarvig.....</i>	 59
Tengerparti kép.....	60
Gondolat nélkül.....	61
Szerelmem.....	62
Csillagkert.....	65
Tél jön.....	66
A vonat.....	67
Az órák hídja.....	68
Az utak.....	69

<i>Erik Knudsen</i>	70
Keressük most talán föl	71
Búcsú	72
Albrecht Dürer: Melankólia	73
Az Állami Főkörház	75
A kórházak öregemberei	76
Az elmúlt szeretem	77
Felnőtté válni	78
Szenzációs agy	79
Napló. 46.	80
 <i>Frank Jæger</i>	82
Vándorköszörűs az árokban	83
Séta a téli erdőn	84
Első délután	86
Cinna, a költő	87
Az alvó	88
Szeptemberi vasárnap	89
Erdei nap	90
A megtalált Ofélia	91
Vadászati idény	92
 <i>Ivan Malinovski</i>	93
A helting kritikája	94
A világ folyásának kritikája	95
Állni	96
Akarat & világ	97
A benzinszív	98
A fehér párduc halála	100
Szerelmes vers I-II	101
Aschenbrenner	103
Vers májusi felhők fölött	104
Élni mintha volna jövő és remény	105
 <i>Benny Andersen</i>	107
Az életút felén	108
A fényképek	109

Ne tedd többé.....	110
Boldogság.....	111
Legfőbb ideje.....	112
Az élet keskeny és magas.....	114
A szeretetreméltó csontváz.....	115
Rendrakás a házipatikában	116
Mosoly	117
Köztünk.....	119
Egyenlőség	120
 <i>Klaus Rifbjerg</i>	 121
Költőies kifejezés.....	122
A kanári elhantolása	123
Nyári búcsúzás	125
Délután.....	127
A vágy virága.....	128
Politika	129
Herkules a válaszáton.....	130
Vincent	131
Brecht Fyn szigetén.....	132
Bogense	133
 <i>Inger Christensen</i>	 134
Találkozás	135
(Valaki...)	137
Mulandóság	139
A férfiak hangja	140
Együttlét.....	141
Gyengéden az éjhez támaszkodom	142
A jelenet. Összefüggések 2.....	143
A jelenet. Folytonosságok 3.....	144
A szöveg. Egyetemességek 1.....	145
 <i>Poul Borum</i>	 146
Egynéhány boldog pillanat.....	148
A régi kínai képek	149
Nyárvégi nap	150

A fal felé.....	151
Mondj engem a világnak	152
Tova.....	154
Szemvers	155
Képek a valóságból	156
Miközben ég a ház.....	158
Vonat halad tova	159
 <i>Henrik Nordbrandt</i>	 160
1991 késő nyara.....	162
Egy élet.....	163
Vers	164
New Haven.....	165
Otthonod.....	166
Gesztus	167
Leszboszi rózsza	168
Telefonfülke	169
Még ha.....	170
Bárhova utazunk is	171
Őszi hold	172
 <i>Pia Tafdrup</i>	 173
A kezdet	175
Madaras vágyakozás.....	176
Város az égben	177
Az illat	179
Arcod.....	180
Minden versem.....	182
Utána	183
Nyitott szemmel a vízben.....	184
Az álmok itatóhelye.....	185
Százlábú	187
A móló legvégében.....	189
 <i>Vázlatosan a dán irodalomról</i>	 191

IDILLORSZÁG KÉKLŐ EGE

16 dán költő a 20. századból

Válogatta, fordította, utószóval és életrajzi jegyzetekkel ellátta:

SULYOK VINCE

PAUL LA COUR

Paul La Cour (1902-1956) az 1900-as évek dán irodalmának egyik rendkívülien sokoldalú, színes, vezető egyénisége volt, aki lírikusként és kritikusként egyaránt maradandó életművet hagyott hátra, s igen jelentős hatást gyakorolt kora legtöbb dán alkotójára. S itt külön ki kell hangsúlyoznunk közvetítő szerepét az európai modernisztikus áramlatok dániai megismertetése terén: állandó élő kapcsolatot tartott mind az irodalomban, mind pedig a képzőművészet különböző műfajaiban jelentkezőkkel. Ebben fontos szerep jutott annak a ténynek is, hogy 1923-1930 között Franciaországban élt. Legnagyobb hatással érdekes módon mégis a német Rilke volt rá, akivel ugyancsak Párizsban ismerkedett meg, személyesen is.

Első verseskötete tulajdonképpen 1922-ben jelent meg, de a későbbiekben sem ezt, sem a rákövetkező két másikat nem tekintette életműve részének. Tényleges indulásának/pályakezdésének az 1927-es Gall nyárt (Den galliske sommer) tartotta. Fejlődésének ez az első szakasza az 1933-as Esőben a világgal (Regn over verden) zárult. E hat év négy verseskötete - némi leegyszerűsítéssel fogalmazva - szakítás az expresszionizmussal, s egyben a természettel való összefüggések keresése és felismerése. Kísérletezett a dán lírai formanyelv megújításával is, ezek a törekvései azonban csak a harmincas évek második felétől megjelenő versesköteteiben mutatnak fel maradandó eredményeket: Ez a mi életünk (Dette er vort liv; 1936), Mindent követelek (Alt kræver jeg; 1938). Legfontosabb jellemzőjük, hogy a szubjektív költői nézőpontot az embertársai iránti érdeklődés váltja fel. A külvilág, a környezet hű(bb) képét próbálja nyújtani ezekben a versekben, melyekben egyre nagyobb szerep jut a szociális összefüggésekre való utalásoknak is. - Gyakorlatilag ehhez a periódusához tartozik az 1935-ben Kramer felkerekedik (Kramer bryder op) címmel megjelent önéletrajzi jellegű regénye is.

A második világháború és Dánia német megszállásának éveit törést jelentettek pályáján, ugyanakkor alapul szolgált ahhoz is, hogy a háborút követő évtizedben megújult hangon tudjon megszólalni. A nagy kor-versek időszaka ez, az Élő vizek (Levende vande; 1947), A kéreg és fa között (Mellem bark og ved; 1950), valamint a Hátrahagyott versek (Efterladte digte; 1957) alkotásai. Ekkor véglegesen nála a szabadvers, a szabad ritmusok használata. S noha e versek zöme az újszimbolizmus és az úgynevezett tiszta költészet (la poésie pure) jegyében született, a steril intellektualizmus buktatóit ezekben is sikerült elkerülnie.

Külön említést érdemel a Naplótöredékek (Fragmenter af en dagbog; 1948), élet- és művészetfilozófiai tanainak átfogó műve, mely Skandinávia-szerte nagy visszhangot keltett.

La Cour azonban szerkesztőként is rányomta bélyegét kora dán irodalmára (a harmincas években ő állt a Tilskueren című folyóirat élén), kiadói szakemberként is (a Gyldendalnak, a legnagyobb dán könyvkiadónak élete végéig lektora volt), valamint nem utolsósorban műfordításaival, melyekben főképpen a húszas-harmincas évek kiemelkedő lírikusainak közvetítésével tűnt ki.

Jelen gyűjteményünkbe a költő következő köteteiből válogattunk verseket:

— Udvalgte digte. Gyldendal forlag, Koppenhága 1951.

— Efterladte digte. Gyldendal forlag, Koppenhága 1957.

Két otthon

To hjem

Lépteim könnyűek:
alig érintem a fűvet.
eljövöm ide, a kezdet hajnalához
egyszerre volt könnyű s nehéz.

Elkísért ide az erdő, s a madarak
szép áriákkal itatták fülem.
A csend nyelvét az esőktől tanultam,
száram viharokban edződött.

A tenger-ringástól születtem újra,
rímek fakadtak gyenge számon.
Szemem sötét járatokba veszett bele.
Kezem a szeretet fonala vezeti előre.

Haragom vizeket választ szét.
Örömem könnyebb létű, mint a fény vagy árnyék.
Két otthonom van.
Élek a végső napok szigorúságában.
Élek valami titokzatos boldogságban.

Ökrök

Okserne

Ó, ezek az óriási állatok,
ezek a fekete- és fehérfoltos ökrök,
melyeket Himmerland völgyeiben
láttam egy kora hajnalon,
arra utazva vonaton.
Minden a harmattól volt szürke,
cseppek lógtak le
az ökrök fölemelt szarvairól,
ők maguk hatalmasan magasodtak
elő a szürke és fekete fűből,
akár felbőszült sziklák,
kifordulva a föld mélyéből.
A hajnallal homlokukon
felém fordították
szemük csapongó sugarát.
Fűszeres lett tőlük a levegő.
Jütland sötétje mindörökre ráterült
otthontalan szívemre.
Zúgó őszidő fonogatta
a nyár tünedező ajkára
szárnycsapásának dalait.

Jütlandi házak

Jyske huse

Égőn, izzón kemény égboltozat alatt
hevernek homokbuckák közt a vörös házak.
Sárga a föld és fent sárga az ég,
partok felé ringatja óriási
fény és árnyék kötegeit a tenger.

Sehol por. Csak homok.
Állat-állkapcsokként csikordulnak az ajtók.
Mikor a vágat fölött bezuhan a szél,
föltépi a kerteket, az ösvényeket, sárga gubanccá
sodorja őket, homokból tovakavargó
hosszú fürtökké.
Telített, kőkemény lég szív magába mindent.

Napját a nappal elbocsátja hirtelen és éj lesz.
Mint magas lángok fala, egybeszalad a sötétség.
Lassan pereg homok és só a párás ablaküvegekre.
Magánya megszállja a földet.

Reggel

Morgen

Zöld faárnyékok ringnak, hajladoznak,
birka s tehén vonulnak, a szarvuk fehér,
sárga szügyük gyerekes-óriási lesz
a nap s az árnyék hűvöse között.
Köröz a reggel fénnel teli szárnyon
s a légben szürkén villan a bíbic
éles sikolya. Látom, ahogy lépdél
a fűvön és a fény hajlatain...
Örömem, merj te élni! Szállj ide
ragyogón, ifjan, mint agyat öblítő tenger,
míg kék párákba pólyál be a fény.

Most

Nu

Most -
határán a mai éjjelnek,
mikor a lomb lemond fájáról
s hallgatnak az ijedt galambok,
mikor a vihar még csak remegés,
szívünkön vékony csík csupán,
most, amíg van még némi hangom,
gyermekkori partjaim menekültjeként
mondom neked:
egy furulya folyton dalol
tisztán, körülfolyna a csendtől,
magasan, mint egy rejtett forrás,
mióta kezed hűsítő leveleit
ráfektetted kezemre.
Minden szó szükségtelenné lett,
némaság s dal békét kötöttek.
Ittam magamba vasfriss hallgatásod.

Mindent érintenem kell kezeimmel

Jeg lægger hænderne -

Mindent érintenem kell kezeimmel,
vércseppként fénylő bogarat a fűben,
fák ismeretlen, fiatal árnyékát,
hajnalok ajkát, záporosők zöld nyelvét
s a nap falomb-árnyát a tengeren.
Még-nem-látott partok körös-körül,
sós viharok kerengnek, hol a fény
a dolgok tiszta mélyében lakik.
Nap és szél felé tárom kezeim,
boldog s szabad fénymélységek felé.
Fecskék szőnek bele a fehérségbe.

JENS AUGUST SCHADE

Jens August Schade (1903-1978) költő és író, a századközepé dán irodalmának egyik központi helyet betöltő alakja. Már első verseskötete, az élő hegedű (den levende violin; 1926), jelentős feltűnést keltett, és pedig nem csupán verseinek témája és tartalma révén (ami e verseknek dán földön mindeddig ismeretlen, szokatlanul nyílt és bátor erotikájában, érzékiségében nyert kifejezést), hanem azért is, hogy (Dániában elsőként) teljesen elhagyta verseiben a központozást és a nagybetűk használatát; a régi, megszokott kötött formákat pedig zömmel szabad ritmusokkal cserélte fel. (Más dolog, hogy ezek a szabadversek mégsem nélkülözik a zeneiséget.)

Schade már ezzel az első kötetével azt a hangot ütötte meg, amely mindvégig jellemzője maradt költészetének, bár bizonyos fejlődésen-változáson azért ő is átesett. Lírája sok indítást kapott mind az expresszionizmustól, mind pedig a szürrealizmustól, ennek folytán igen gazdag az asszociációkban. Ugyanakkor nem ritkák verseiben a már-már a vulgaritás határát súroló erős kifejezések sem. Érdeklődésének központjában a nagyvárosi élet állt, elsősorban Koppenhágáé, s annak is leginkább a színesebbik, derűsebbik oldala, valamint éjszakai élete. Általában véve vidám és gondtalan verseknek tűnnek ezek, amelyek egyfajta „franciás” könnyedséggel íródtak, és pedig a naivizmushoz közel álló felfogásban. Schade nem tartotta költői mivoltához méltatlannak és idegennek, hogy írásaival elsősorban szórakoztatni akart (egy időben maga a burleszk is kedvelt műfajai közé tartozott), s legközpontibbnak nevezhető témája maga a szerelem, melynek valószínűleg minden változatát és árnyalatát megírta: az ártatlan, tiszta szerelmet éppúgy, mint a túlfűtött, fűledt erotikát, a világvárosok éjszakai életének furcsaságait és ferdeségeit, de a kifinomult és rafinált érzékiséget is. Ez a líra tele van játékosággal, kétértelműségekkel, formai és nyelvi lelemények tűzijátékaival; minderről az itt bemutatásra kerülő néhány vers még jelzésszerű képet se nagyon adhat, mert túl kevés ehhez ez a kis válogatás, azonkívül pedig túl nagy mértékben hiányoznak hozzá a magyar olvasó háttérismeretei; ráadásul fordítás közben is elvész rengeteg árnyalat és adalék.

Költészetéből nem hiányzik a filozófiai töltet sem; ez a taoizmusba beágyazódó és találó szimbólumok sorába rejtett létezésfilozófiában nyer karakterisztikus kifejeződést.

Az 1960-as években egyébként éppen ezt az oldalát fedezték fel újra a fiatal dán írónemzedékek, miután az ezt megelőző két évtizedben jobbra prózai írásaival szerepelt az irodalmi fórumokon. Regényei közül az Emberek találkoznak s a szívben édes muzsika ébred (Mennesker mødes og sød musik opstaar i hjertet; 1944) vált a legismertebbé - Dánia határain kívül is; Svédországban 1968-ban meg is filmesítették. A könyv szinte kizárólagosan erotikus viszonylatokat tárgyal. Számos (s általában rövid) regénye közül külön meg kell még említenünk a Svoj Dániában (Svoj i Danmark; 1928) címűt, amelyik ifjúságának éveit ábrázoló áttételes önéletrajzként is felfogható, s egyúttal megragadóan álnaív, de igen találó szatírárt rajzol a korabeli Dániáról is, nem csupán saját ifjonti keserveiről és örömeiről.

Schade sok drámai művet is írt, ezek javát Schade-drámák (Scha-de-dramatik) címmel adta ki két kötetben 1963-ban, illetve 1965-ben.

Sok versgyűjteménye közül a fentebb már említettek mellett hivatkoznunk kell még az 1930-as A szív könyvére (Hjertebogen), az 1958-as Schade himnuszára (Schades højsang), a Schade-szimfóniákra (Schade-symfonier; 1963), valamint a költészete egészét, annak legjavát rendkívül sokoldalúan bemutató Válogatott versekre (Udvalgte digte; 1962).

Jens August Schade költészetét 1963-ban a Dán Akadémia nagydíjával tüntették ki.

Jelen gyűjteményünkbe a költő következő kötetéből válogattunk verseket:

— Udvalgte digte. Gyldendal forlag, Koppenhága 1962.

A csodálatos váza

Den vidunderlige vase

A csodálatos váza - az időtlen szöcskével,
amelyik ugyanegy helyen áll napra nap
a sötétzöld fűben. Mögötte meg a hold
s egy sötét kicsi templom. Mily szívesen ülnék ott,
ha álmodva a képbe beletűnhetnék magam is -
nézném a zord vidék aprócska házain
a fénylő holdsugárt. S hallgatnám hangjait
a reszkető tücsök halhatatlan dalának.

A ládikó

Chatollet

A daloló lakkmadarak a ládikón,
a rejtelmes kínai napfényistenek,
kik önmagukról festegetnek képeket,
s mintha évezredek kelnének tőlük dalra bennem,
oly élővé lesz minden itt,
ülök csak s bámulom a ládikót,
mely zenélni kezd hirtelen
s kinyílik,
s látom, Kína mindahány istene
kórusba kezd bele
köröttem itt
s gyerekes nyugalommal énekel.

Egy kávézóban Assensben

På en café i Assens

Assensben nyirkos volt, hideg és üres minden, s akárcsak egy
szappandarab,
ami kicsusszan markoló kezünkből - emelkedett a sárga hold
a tengerből elő, tükörfényesen - s odakint, lám, mily
kerek és csábító,
mintha egyedül nékem fénylett volna, a gömbje
ezüstösen-csillogón lebegett, akár Krisztus a nedves habokon -
s egy kicsi kétárbocos, fekete mint a szén, siklott éppen tova
csillanva, miközben mi
örömtől s boldogságtól eltelve nevetgélünk feljűk asztalunktól
abban a savanyú, sötét, hideg, dohos, szegényes kávézóban,
ahol szerelmi vágyban ültünk - fénylőn emelkedett a hold, a
víz gyűrűzött, s te a tenger fölé
föltartottad a poharad - s az asztallap alatt másik kezed
kezemben nyugodott,
és eltelve a vágytól hagytuk a kétárbocost, hadd hajózzon el
messzi kikötője felé,
s a pamlag, amin ültünk, ringott akár a tenger már alattunk,
mikor egymással koccintottunk.

Inga

Inga

Szeretlek, mint citromsárga hajót,
mely fénylő holdként tengereket jár be!
Édes pezsgés! Pompás Lyngbye Inga,
élet hatalma és élet vadsága
egy kis ruhában. Állsz-e ott sudáran
a tengert nézve s aranyló hajad
kibontva holdként körbefogja-e
fejed? S te állsz-e ott még egyre
az éji szél zúgásával hajadban;
aranyló habok tükre az, kibontva
a hold alatt, mely kel föl a vizekből -
felhőkön száll föl, amik mint ruhád
körülötted repdesnek könnyeden
a hold körül - te csendesen haladsz
ruhád alatt friss-meztelen haza
holdsütötte kis házacskádba
s fény támad ott a sötét homokon
arany hajadtól a dán partokon.

A moziban

I biografen

Mi, két csibész, kik szerettünk moziba járni,
mikor ezrek dolgoztak lekvárral vagy gázzal,
adóbehajtással és más mókás ügyekkel,
mi egyszerre éreztük magunkat gengszternek és királynak
azzal, hogy a világ megszokott rendjét így megbontjuk,
s ülünk itt és egymás fülébe pusmogunk, s ostobaságokat
cselekszünk
a moziban, nézzük a filmet,
s én megfogom ruhád alatt a lábad,
te pedig karomra tett kézzel merengsz a terem mennyezetére,
miközben peregnék a képek - mi különösekké válunk,
simulékonyakká, s furcsa dolgokat művelünk,
s miközben fenn a vásznon elvonul a világ,
szemünk lehunyva másra gondolunk mi, s míg ők odafent
lassított mozi-csókot csókolnak, mely ártatlan
tisztaságával mélyen megragad mindkettőnket,
mivel játék csupán. Nem igaz szemernyi se,
hisz díjat kapnak érte, pénzt keresnek vele,
miközben itt ülünk mi lent s igaziból csináljuk,
s ilyképp vagyunk csibészek e szorgalmas világban,
mert gépies csókokból merítünk ihletet
igazi darabunkhoz, a mi saját kicsi
s fölöttébb barbár színházunkhoz otthon.

Tavaszi vihar

Forársstorm

Alázatos örömmel
hallgatom a tavaszi vihar
lihegését a kert fái között,
kályhában és ablakrésekben -
tavaszi vihar, te kedves!
te oly fényes, oly meleg, oly erős vagy,
úgy tele a mezők
és rétek illatával,
te, soha meg nem szűnő légmozgás!
oly közeli, egyenest ablakomon túlról,
kedvesem suttogása, ma este úgy vagy itt, mint
levegőn át érkezett levele,
ünnepi légi csók,
magad is csók a számon,
nedves, pici üdvözlét
a langyos éj mélyéről
egy kedves kicsi szájról,
mely ennél közelebb talán sose volt hozzám,
hisz szívem olyan boldog,
hogy csak a legfurcsább csók
tudhatta ily boldoggá tenni.
Ám én mégis azt szeretném,
ha csókolni te magad jönnél
s oly közelre, ahogy azt vágyom.
Oly közelre, miként a szél most,
ahogy az ajtót itt kitárom.

Este a kikötőnegyedben

Aften i havnekvarteret

Közönyösen süllyed alá a nap
harmonikaszó közt a kikötőben.

Tengerészek és lányok gyülekeznek
arrafelé már, mivelhogy este van.

A földre nyugalom ereszkedik,
körül mindenre leszáll a sötétség.

Esővel és szelekkel lélegzik a táj,
a tavasz az újhold jegyében áll.

Nézd, mint finom kicsi római nő,
ezer év patinájával ragyog a hold.

S mikor egy lány ruháját leveti,
mintha csak felhő úszna tova róla.

GUSTAF MUNCH-PETERSEN

Gustaf Munch-Petersen (1912-1938) költő volt és festőművész, aki, bár akadémikus környezetből származott, néhány félév után abbahagyta egyetemi tanulmányait, s attól kezdve „szabadúszóként” teljesen az irodalomnak és a képzőművészetnek élt. Korai halálával, mely rendkívülien ígéretes költői-művészi pályát tört derékba, tragikus alakja lett a századközép dán lírájának, s viszonylag kevés hátrahagyott műve ellenére is igen fontos helyet foglal el a dán irodalmi köztudatban. Költészete összekötő kapocs az irodalmi modernizmus korai, 30-as évekbeli megjelenési formái és a teljes súllyal csak az 50-es évektől kibontakozó irodalmi áramlatok között, noha már 1938-ban meghalt. Ma már köztudott, hogy tulajdonképpen ő volt az első modernista Dániában, bár erről a tényről a közvélemény csak igen megkésve szerzett értesülést, sokak véleménye szerint csak 1959-től, amikor az Összegyűjtött írások (Samlede skrifter) megjelent. Ezzel a gyűjteménnyel vált nyilvánvalóvá törekvéseinek jelentősége, súlya, úttörő jellege.

Első kötete, a meztelen ember (det nøgne menneske) 1932-ben került ki a nyomdából, s ezt életében még további három verseskötet követte: a legsós ország (det underste land; 1933), jeruzsálem felé (mod jerusalem; 1934) és a tizenkilenc vers (nitten digte; 1937). Ebben az utolsó kötetében találjuk legérettebb, legönálóbb alkotásait. A korábbi nyilvánvaló szürrealista hatásokat sikerült itt konkrét képi nyelvvel felcserélnie. Költészete a 20-as és 30-as évek szubjektivistikus magatartását egyesíti a radikális világlátással, a társadalom forradalmi felfogásával és a közösségbe vetett hittel. A szocialistákkal együtt egy új társadalomról álmodozott, a mélylélektan freudi követőivel pedig egy új típusú emberről. Politikai elvei, utópisztikus-szociális elképzelései, a magát felszabadító emberbe vetett hite s a spanyol köztársaság iránt érzett rajongása folytán akár egy dán József Attila is lehetett volna belőle. De erre egyrészt nem maradt elég ideje (a Franco ellen harcoló köztársaságiak oldalán esett el 1938-ban, alig 26 évesen, a nemzetközi brigád önkéntesei közt); másrészt túlságosan elfoglalta mind a polgári konvenciók elleni küzdelem, mind pedig a költészet és művészet formai törekvései iránt mutatott érdeklődése. Stílusa egyébként újszerű és nyitott, szöges ellentétben kortársainak legtöbbjével. Versei, melyek telítve vannak életéhséggel és életigenléssel, a prózához közel álló szabad ritmusokban íródtak, s meglehetősen heterogén elemeket foglalnak magukba: amerikai blues, bibliai mitológiát, Freud mélylélektani feltételezéseit, erotizmust és álmovíziókat - politikai jelszavakkal és forradalmi elképzelésekkel egybekeverve. A kor dán közvéleménye meglehetősen idegenkedéssel és értetlenkedéssel állt szemben ezzel az egyveleggel szemben. Költészetét sokak előtt csak korai halála a spanyolországi csatatéren, valamint a második világháborút követő első évtizedek megváltozott légköre hitelesítette. Tény, hogy Összegyűjtött írásainak 1959-es megjelenése után népszerűsége igen megnőtt.

Anyja svéd származású volt, így Munch-Petersen kétnyelvűként nőtt fel és svédül is írt verseket; ezeket a nap van (solen finns; 1939) címmel gyűjtötte egybe, ez a kötet azonban már csak a halála után jelent meg. Hasonlóképpen angolul írt verseihez, melyek a fekete isten köve (black god's stone; 1939) címmel kerültek kiadásra.

Fiatal éveit simon belekezd (simon begynder; 1933) című önéletrajzi regényében örökítette meg.

Jelen gyűjteményünkbe a költő következő kötetéből válogattunk verseket:

— Samlede skrifter. I. II. Borgen forlag, Kopenhagen 1967.

az

det

nem az a gondolat,
hogy megyek még az ösvényen -
hogy biztos sziklafal van
még az oldalamon -
hogy virágok virulnak -
s hogy fű tompítja léptem keménységét -
hogy napmeleget sugároz ki magából a szikla -
hanem
az, hogy tudom,
hogy mellélélhetek -
hogy szakadék van itt -
hogy biztosan kell lépnem,
s hogy a sziklafal az oldalamon
annál közelebb jut a peremhez, minél messzebbre érek én -
hogy keményebb lesz az ösvény
s a szirtek élesebbek -
hogy sárgává válik a fű,
ahogy közeledem a naphoz.

inga

inga

mikor tíz éves voltam,
a tengerparton
fiatal izmaim
érted feszültek, inga -
gázoltam a kövek közt -
hordtam a nehéz, éles köveket
a kikötődbe, inga -
meztelen gyereklábammal a tiszta,
hínárt virágzó vízben -
s te ültél szétvetett lábakkal,
nagy szemekkel s kerek, kemény térdekkkel,
míg én építgettem a kikötőt
kis hajóidnak, inga -
emlékszel anyád hosszú árnyára a vízen
és kivörösödött arcunkra,
amikor tízévesek voltunk, inga -

csukott szemmel

med lukkede øjne

úgy tűnik, hogy
nem fulladok bele egy vízbe se,
egészen egy bánat se tud
megfojtani engem -
úgy tűnik, hogy
minden tengeren szerelem
vár rám,
mert mindig megrezdül egy lágy húr
bennem -

éjszakák

nätter

korsóból öntöm ki az álmokat
és kancsóból a bort -
hold és nap úszik poharadban -
hőrpintsünk hát belőle -
érezkeljük az élet illatát
ezer hasonló éjszaka után -

csak akkor

endast då

mikor a kétségbeesés már mindent fölzáblált,
amire házádban és szívédben talált,
gyere el akkor -
mikor minden tűz elhamvadlt már,
és kifulladt minden vihar,
mikor végtelen türelemmel csupán a kétségbeesés
időzik tenálad már,
gyere el akkor hozzám -
s tőlem majd azt kapod, hogy
hinni tudj a vér néma győzelmében
minden akarat s győzelem fölött -

hidegen, de tisztán

koldt, men rent

rájöttem,
nem vagyok tökéletes,
ahogy ezt hittem -
s rájöttem,
hogy ennek semmi jelentősége nincs -

rájöttem,
hogy szeretetem
ez iránt, az iránt, amaz iránt
lényegtelen -

rájöttem,
hogy hang nélkül
mit sem érek -
s hogy ez itt nem az én hangom -

rájöttem,
hogy az „én”
csak szükséges határozószó -

- hogy a kötelességem,
hogy alkossak
minden erőmből -
megtanultam,
hogy legtöbbet
a legtisztább szerszám ér -

lásd be — !

se — !

nem vagy gonosz
s nem vagy jó,
se bölcs,
se gyenge -
titkos jövőtakarások
használnak fel -
kiválasztottak vagyunk mindahányan,
mindegyikünk meghal -
akarások használnak fel bennünket -
senkit el nem ítélnénk
és senki nincs megkoronázva -
titkos jövőtakarások
fúródnak
rajtunk keresztül
előre -

mi, büszkék

vi stolte

hajoljunk meg,
mi, büszkék -,
keressünk valami reményt -

nyíljunk meg,
mi, nagyok -,
mutassuk fel szegénységünket -

beszéljünk,
mi, erősek -,
irtsuk ki a gyűlöletünket -

hajoljunk meg,
keressünk valami reményt -

fehéren

hvidt

dagadozó fehér hófelhők
ferdén tükröződő fehér hold
gyerek sírása
a sólyán fehérre festett hajó
fekete habok sötét csobogása
s a heringpikkelyes rakparton
facipő koppanásai
rajzolják ki foszforosan dalolva
az októberi éj csípős kontúrait -

HALFDAN RASMUSSEN

Halfdan Rasmussen (1915-2002) költő. Autodidakta. Munkáscsaládból származott. A harmincas évek gazdasági válsága és munkanélkülisége idején életreszóló „élményanyagot” szerzett magának. Gyerekkora nyomasztó világához mindvégig hűségesen ragaszkodik verseiben. Első kötetének megjelenése egybeesett Dánia német megszállásával: Katona vagy ember (Soldat eller menneske; 1941) a címe s Rasmussen önmagában már ezzel sokat elárul saját mentalitásáról és emberi kvalitásairól. A kötet verseinek zöme arról a már-már társadalomkivüliségre vetettségéről szól, amit az éveken át tartó munkanélküliség jelentett egyes munkáscsaládoknak. A német megszállás éveiben - a norvég Arnulf Øverlandhoz sokban hasonlóan - tevékenyen részt vett Rasmussen is a költői-politikai ellenállásban, s a dán ellenállási költészet egyik vezéralakja lett. Az e témakörben írt költeményeit Versek a megszállás idején (Digte under besættelsen) címmel adta ki 1945-ben, s a kötetet ezeknek a nehéz éveknek egyik legérdekesebb és legértékesebb költői tanúságtételeként tartják számon. Nagyrészt erre az élményanyagra épül második verseskötete, az 1946-ban megjelent Rövid árnyékok (Korte skygger) versanyaga is. Az ellenállás értelmet és tartalmat adott az életnek, s első kötetének osztályszolidaritásra épülő életfelfogását ezekben az években az illegális munkában szerzett s társadalmilag átfogóbb jellegű kapcsolatok és barátságok váltották fel. A háború utáni évek ennek ellenére sok csalódást jelentettek a költőnek. Kiábrándultan regisztrálta a dán politikai és társadalmi élet eseményeit, a mind nyilvánvalóbb megosztottságot azok körében, akikkel a háború éveitől együtt küzdött. Együvé tartozásuk tudata megszűnt, a legkülönbözőbb pártok és mozgalmak zászlói mögé álltak most, s olykor egyenesen politikai ellenfelekké váltak. Nem létezett tehát többé az a népi és emberi egység, amely a megszállás éveiben úgyszólván minden dánt átfogott. Következő verseskötetei: Térden az élet előtt (På knæ for livet; 1948), Az eszelősök (De afsindige; 1948) és Az, aki látta szeptembert (Den, som har set september; 1949) leginkább ezt az elkeseredettségét és elcsüggedését tükrözik, bár a legutóbbiban sok hely jut már a szerelmi költészetnek is. A következő évek kötetei közül kiemelkedő hely illeti meg az 1954-es Az erdőt (Skoven) és az 1965-ös Karácsonyi naptár felnőtteknek (Julekalender for voksne) címűt, melyekben a korábbinál nagyobb teret kap a humor, megértés, melegség és a melankólia, noha a politikai elkötelezettség versei továbbra is jelen vannak. Megnőtt a száma a gyerekkori eseményekre és hangulatokra visszaemlékező költeményeknek, s igen érdekes módon versben írta meg 1977-ben Ha ez lett volna (Om det var det) címmel kiadott visszaemlékezéseit is. Rasmussen első jelentkezésétől a hagyományos és egyszerű versformák híve volt, s legalább is a hatvanas évekig bevallottan avantgárd ellenes. A hatvanas években viszont szinte évente kiadott egy-egy kis kötetet nonszensz-verseiből; ezeket tosseriernek, azaz ostobaságoknak nevezte el. Ezek a nagy nyelvi virtuozitásról tanúskodó rövid, nem ritkán csattanós versszövegek jelentősen növelték a költő népszerűségét - még intellektuális körökben is. Válogatott gyűjteményük 1972 óta számtalan kiadást ért meg. - A máig legutolsó (s eddig talán leggazdagabb) verseskötete A jövő elmúlt (Fremtiden er forbi) címmel 1985-ben jelent meg, s ezután kapta meg Rasmussen 1988-ban a Dán Akadémia irodalmi nagydíját.

Jelen gyűjteményünkben szereplő verseit a költő következő kötetéből válogattuk:

— Digte i udvalg. Det schønbergske forlag, Koppenhága 1975.

A sötétben

I mørket

Hallod őket az éjben, a testvéreidet.
Vörös falevelek hullásában vonulnak ők a sötétségen át.
Csillagtalan szemeden át.
Hallod őket az esőben és a lehulló gyümölcsben.
S mindenben, ami óhatatlanul meghal.

Vonulnak, vállukon az őszi viharokkal.
Nagyon fiatalok, sebezhetők és sebezhetetlenek.
S az élet virágzás-közeléből valók.
S a halál illat-közeléből valók.

Budapesti utca a tested.
Lábak taposnak át rajtad.
A szíved összelőtt ház.
Lábak menekülnek keresztül rajtad.
S szemedbe temeted az éjjel látomásait.
Szádban tehetetlen szavak hervadnak.

De hallod őket az éjben, a testvéreidet.
A költőt, akinek verse nem állhat a halál útjába.
A diákot, ki könyveivel már nem hódíthatja meg az életet.
A fiatal munkást, aki lapátjával nem áshatja elő a szabadságot.
S az óvónőt, aki géppuskáját
úgy korholta, akár valami vásott kölyköt,
amíg el nem esett a téren.

Heversz álmatlanul egy országgal a szádon.
Véred futásában emberek menekülnek.
Gyermek bújna szíved zugába.
Sötétségében holtak vannak eltemetve.

S hallod őket, ahogy mennek az éjszakában.
Hegyeken át s végtelen határokon át.
A félelemnél is nagyobb kapukon át.
Mindenfajta fájdalomknál sötétebb erdőségeken át.

S a zuhogó esőbe hallgatódzol.
S a vihar harsogásába figyelsz bele.
Csak a halottak mernek most aludni.
Csak nekik van erre idejük elegendő.

Amoroso

Amoroso

A valóságból útban megintcsak
s be egy álomba, ami oly szép,
akárcsak a fölszálló nappal.
Útban megintcsak a mély hon felé,
ahol a gyermek meghittsége vár rám.

Boldog. Boldog, mondom neked.
Mellem tiszta, mint templom belseje
s énekes szívem hallgatag.

Ne érints engem hát kezéd
valóságával.
Ne szólj hozzám hétköznapi
beszennyezett szavaival.
Hadd lélegezzek én csak a fényben,
ami teljességgel betölt,
hadd lélegezzek, mintha lennék szárnyas mag
fölöttetek, alkonyi rétek.

Boldog. Boldog. Védett, akár a kő,
amelyik az éji patakban alszik
a csillagok meghittsége alatt.

Halraj

Fiskestime

Csend, hátráló fénytől körülfolyna.

Ritmus.

Jelek, amelyek rejtjelek maradnak.

Tovacikázó képek.

Tétovázók, akár oldódó

árnyak zenéje.

Tovasuhanó formák, amik

nélkülöznek minden jelentést.

Minták útja újabb minták felé.

Álom.

Futólagos sejtések, miket kitöröl

a szél és a vízár.

Vágy

Længsel

De a vihar után
most ismét csend lesz.
S biztonságos az élet
megint.
Mivel nap van itt és fény van
és vidám hangok.
S békességes városba
érkezik meg az est.

S jó lesz csak ülni
egészen csendben
s a szoba nyugalmával
eggyé lenni.
S hallgatni, hogy az ablakon
mint dobol az eső,
korábban ebbe a szorongás
vájta be karmait.

Lassú surrogással
állnak le a kocsik.
S bennük az emberek
akárcsak te vagy én.
És nem kalapban
és nem fegyveresen.
S többé nem a halál
kiált ki egy-egy szájból.

S neked nem szabad majd soha
szemed bezárnod
s tehetetlenül állnod
a rossz előtt.
De, hűségesen
a hanghoz szívedben,
meg kell vallanod, hogy

mi rejlik benned.
Hallod künn a madarakat
szállni az éjben.
A hulló esőt hallod
és tudod,
hogy körös-körül
virágok virulnak
elő magányából a nedves,
sötét síroknak.

Feketerigó

Solsort

A nap és az éj távol
élnek egymástól

A szürkület kék erdejében
az árnyak az érkező éj előtt
zár alá helyezik a nappalt,
hogy ne láthassa meg szerelmesét.

Mégis megesik néha,
hogy kibírhatalanná lesz a vágy.

A nappalt és az éjszakát
mély sípszó hívja akkor össze.

Sötét fájára akkor
rátelepszik az éj
s a nap sárgaszínű
csőrével fűtyörészet.

Együvértartozás

Samhøriched

Mind, ami sosem volt a miénk,
mind, ami el nem veszhet,
szívünket vággyal tölti el,
jövőnket hamuval fedve.

Te, aki gazdag úgy lettél,
hogy hű halottak rokona voltál,
mondd el, hogy évezredek lombhullása
alatt égnek lobogva a máglyák.

Mondd el nekünk, hogy a sötét mögötti
sötétség borul rá minden születésre,
s hogy a szaporodás e roppant ritmusában
mi apró láncszemek vagyunk csupán.

Mondd el nekünk, hogy e rokonság folyton
ellentmondott a jogtalan gonosznak,
s hogy mi sosem veszítjük el hitünket
azokban, kik mellőlünk estek el.

Mondd el nekünk, hogy csillagaink égnek,
mondd el nekünk, hogy érnek a mezők,
mondd el, hogy a vizek az emberért
érett szeretettől áramlanak.

Ebben a pillanatban

I dette øjeblik

Nincs semmi válság. Hogy kövér betűkkel
kiáltsanak rád megint, szóözönnel
temetve be piciny biztonságérzeted.
Angola. Izrael. Rhodesia.
Biafra. Vietnam. És Csehszlovákia.
Reggelente üvöltenek a farkasok. Minden nap
friss nyomukat látod hóban s homokban. Minden órát
bajonettek szagatnak fel, kézigránátok
robbanása, újabb örültségekkel telítve.
Bosszú órája minden egyes óra. Minden pillanatban
fiatal férfiak frontja szegül szembe egy másik fronttal,
megsértve azt, mit - ahogy mondják - védenének.
Lehetőség veszik el minden pillanatban,
s esik áldozatául ezer más lehetőségnek
s egy, feltehetőleg hiú, álomnak:
vérrel megváltani s ugyanazt vérbe fojtani.
Isten, másik istentől keresztrefeszítve.
Király, megölve hatalmára éhesektől.
Nép, amelyet választottjai becsaptak,
amelyet zsarnokai félrevezettek s megaláztak
győzelme mámorában és vereségében,
amelyet becsapott és cserbenhagyott mindenki...
Ebben a pillanatban, ebben az órában,
ezen a helyen, éppen most és pontosan itt
semmisül meg minden és teremődik újra.
Mert a te kezédbe van letéve éppen,
hogy változtass a képen. Te vagy az, ki többé
nem hajlandó becsapni ezt az életet,
melyet itt és most élni éppen érdemes.

Köréd a kör

Cirkel

Tárgyakkal veszed körül magadat,
de igazában semmi sem a tiéd.
Még a magadon hordott gönc is
idegen szagot áraszt hirtelen.
Üres oldalak lázálmával
állnak esetleg polcodon a könyvek.
A szobád pedig, mintha még sosem
használtad volna, vár oly ridegen.

Órádra meredsz, amelyen
lassan araszol tova az idő.
Az asztalodra helyezett virág fellángol
és belehervad a halálba.
Előrakott poharad valaki
kiitta és üresen hagyta vissza.
Csupán a cigaretta kéken lebbenő
füstfelhője maradt utána.

Becsapódott egy ajtó valahol
s lemezjátszódon fennakadt
a lemez: ugyanazt a dalt
ismételgeti szakadatlan.
Valami kör szűkül lassan köréd
s valami összeszorítja a torkod.
Utoljára megfordított lemezeden
végéhez ér most az utolsó dallam.

Az elnök kínjai

Præsidentens lidelser

Mielőtt rátámadnál az elnökre,
kísérelj meg, hogy megértsd helyzetét
s ne próbálj rögtön megtagadni tőle
minden emberi jótulajdonságot.
Mert az elnöknek is küszködnie kell
sok súlyos és személyes problémával.
Ne annak alapján ítéld csak hát, amit tesz.
Megnyerő mosolya mögött
élethosszanti kínlódások rejtekeznek.
Mert tyúkszeme van az elnöknek,
mi egész nap kínozza.
Ha el tudnák azt képzelni az emberek,
hogymilyen kínjába kerül
az elnöknek minden egyes lépése,
megbocsátának neki bizton a hibákat,
mik kínzó betegségéből erednek.
Te, ki magad friss és egészséges vagy:
Légy tekintettel az elnökre!
Meggondolatlanságokra ne kényszerítsd!
Ha rátiporsz az elnök lábujjára,
megsemmisíti esetleg a világot,
csak hogy a kínokon, miket reá mért
a kíméletlen-barátságtalan sors,
enyhítsen ezzel valamit.

THORKILD BJØRNVIG

Thorkild Bjørnvig (1918) költő, műfordító, irodalomtörténész és kritikus. Egyetemi tanulmányait az århusi egyetemen végezte s 1964-ben doktorált Martin A. Hansenről írt disszertációjával, melynek a Káin oltára (Kains alter) címet adta. 1960-tól tagja a Dán Akadémiának. Rendszeresen közöl kritikákat és tanulmányokat, az utóbbiakból több kötetnyt ki is adott, közülük a legismertebb az 1960-as A kezdet (Begynnelsen). Lírikusként vezető helyet foglal el a második világháború utáni dán költészetben. Első verseskötete Csillag az oromzat mögött (Stjernen bag gavlen) címmel jelent meg 1947-ben. Későbbi kötetei közül meg kell itt említenünk a következőket: Anubis (1955), Alak és tűz (Figur og ild; 1959), Rezgések (Vibrationer; 1966), A delfin (Delfinen; 1975), Reggeli sötétség (Morgenmørke; 1977), Majomistenek (Abeguder; 1981), A szivárványon át (Gennem regnbuen; 1987), valamint a Nád, víz és hold (Siv, vand og måne; 1993) címűeket. Költészetének két fő pólusa a szerelem és a halál. Az utóbbi különösen első kötetiben az uralkodó motívum, induló kötete például egy férfi életét mutatja be meghatározó erotikus élményei tükrében. Költészete teljességgel nélkülözi a szentimentalizmust. A zsúfolt képnnyelv mellett inkább valamifajta klasszicitás jellemzi, minden modernsége ellenére. Ha benne meghatározó erejű idegen hatásokra akarnánk rámutatni, akkor két nagy németet kellene itt megemlítenünk: Nietzsche és Rilket. Példájuk nyomán versstílusa könnyeden elbíra még a patetikus elemeket is. Harmadik kötetétől, a Rezgésektől, mind uralkodóbbá válnak lírájában a filozofikus gondolatok. Bjørnvig egyébként kifejezetten analitikus elme, s legjellemzőbb magatartásformája a szemlélődés. Költészetében végső soron az egzisztencializmus számol le a pszichoanalízissel és a naturalizmussal. Bjørnvignek sajátos a természethez való viszonya is, mivel számára a lényeges nem az érzelmi tényező, hanem a korrespondencia-élmény. Ezzel függ össze az is, hogy az 1970-es évek derekától bizonyos változást észlelhetünk költészetében, elsősorban tematikailag: A delfin, valamint a Majomistenek versei abban térnek el jelentősen egyéb, főleg korábbi gyűjteményeitől, hogy bennük szinte kizárólag az emberi környezettel, környezetvédelemmel és környezetszennyezéssel foglalkozik, több oldalról közelítve meg ezt a problematikát s mindig erőteljes szolidaritást vállalva a természettel, vagy ahogy ő mondja: az egész teremtet világgal, - az esztelen méretű emberi pusztítás ellenében. Argumentálása humanisztikus jellegű, tehát nem politikai; végső konzekvenciájában azonban valamifajta „ökológia szocializmus”-elmélethez vezet. Legkésőbbi verseitől azonban nem idegen az a fajta természetélmény sem, amelyet sokan, főképpen azok, akik nem ismerik környezet- és természetvédelemmel kapcsolatos líráját, esetleg régimódinak neveznének.

Életműve fontos részét képezik visszaemlékezései is, melyek mostanig (1999) öt kötetben jelentek meg. Közülük kétségkívül a legérdekesebb a Karen Blixenhez fűződő barátságát ábrázoló Az egyezség (Pagten; 1974), mely tizenkét évvel Blixen halála után jelent meg.

1948-50 között szerkesztője és kiadója volt a meghatározó jellegű központi irodalmi folyóiratnak, a Hereticának.

Jelen gyűjteményünkbe a költő következő köteteiből válogattunk verseket:

- Udvalgte digte. Gyldendal forlag, Koppenhága 1970.
- Delfinen. Gyldendal forlag, Koppenhága 1975.
- Figur og ild. Gyldendal forlag, Koppenhága 1959.

Selfmade

Selfmade

„Megkárosodhatik-e a mi bolygónk
annyira valaha,
hogy egy napon lakhatatlanná válik?
Túlzás - vagy legfeljebb az állatokat illetőleg,
s végül is nekünk kell itt élnünk.
A kárt az ítéletnap próféták csinálják.
Az üzlet önmagában igazán jó
s a derűlátás az egyedül tisztességes;
bizonyítva semmi sincs, vagy ami esetleg mégis,
annak már úgyis mindegy, vagy máris túl késő.
Saját úrkabinunkban élünk hamarosan mindannyian,
hogy a földön, a levegőben vagy az űrben: lényegtelen.
A természet az ellenségünk, nemsokára megmérgezzük, megöljük,
s egyedül saját magától függ majd az ember,
tökéletesen selfmade.
Az év - naptár,
az ünnepek - határidők,
a napok - film- és hangszalagok,
az irracionális láza le van győzve,
a lét beprogramozva,
a láthatár - adat, feldolgozásra,
s az ember pulzusa a legyőzött természet
s az üres űr
metronómja.”
Így gondolkodik a fanatikus
technokrata,
a közigazdász,
az ipar és a kormány vezetősége
többé vagy kevésbé mindenki
- megkérdozettek s meg nem kérdozettek -
nevében nyilatkozva.

Antarktisz

Antarktis

Aztán végül ő is megérkezett
ebbe az azúrkék és hideg paradicsomba,
ide, a sarki jégöv peremére,
ahol az élőlények közti verseny
Darwin saját véleménye szerint is
végérvényesen megszűnik,
s a pingvin kíváncsian és barátságosan
jön közelebb az idegenhez -
megérkezett evezőkkel, botokkal, szigonnyal és fegyverrel
s később radarral és robbantószerekkel,
hójáró robogókkal s helikopterekkel -
az öldöklő,
a mindeneget kipusztító,
az állatok ördöge maga.

A gesztenyét áruló anyóka

Kastanjesælgersken

Törékeny és töpörödött,
ráncos és fonnyadtbarna -
kis falevél a híd egy
sarkába idefújva -
az anyóka a gesztenyéivel,
kis sündisznómalacok, bundájukból
kifordítva és a tűz fölé rakva -
egyetlen meleg, mit az öreg az ágyán és a napfényén kívül érez
egész napján át, egész évben.
Ücsörög itt, kis szellős, langyos bódéjában,
hol hidegtől kínozza, hol huzattól,
pillantása akár körötte a kövek:
elnyűtt, távoli és személytelen,
könnye le-nem-hullott eső
valahol mélyen odabent -
gondok felhői lángoló sivatagszélien.
Szembogarán a nap fénye szűrassá válik
vagy ő lesz hópehely a napkályha-izzásban,
s lábadozóvá a gyalogjáró turisták
s szerelmesek enyhébb hónapjai során.
Tova húznak mellette hátpáncélok, tapogatók és cápauszonyok
kettősszemélyű ragadozórohanással,
ez az egész szikrázó falka -
és nyugtalan tekintetében mégis
olykor ennél is borzalmasabb látvány,
a város megvert legalsó rétege,
a némaság alvilága néz rajta át
siker utáni hajszájában.
Ücsörög ott, színházhoz s mozihoz nem éppen illőn,
s gesztenyét rágszál -
biztosan nem minden ok nélkül.
Mellette gyerekkocsi parkol
a gondolaként szétnyitott ernyő alatt.
Másképpen életét el se lehet képzelni,

még kevésbé, hogy gyerek volt egykor, fiatal és talán anya,
lehetetlennek vélnénk, még ha hallanánk is,
mert arcán nyomokat hagyott a feledés.
Annyit tudok csak, egy napon a szél
kioltja kiürült tekintetét,
elfújja e magányos levelet
bordái körül a málló szövettel
erről a sarokról, tova
a csontok közé, le a televénybe.

Túl a művön

Hinsides værket

Együgyű, végül is mit vártál kész művedtől,
homéroszi hajnalt talán, avagy tudást, a holtakét?
Mindaz, ami most itt áll, kiméráktól gyötört
kézműves-mester álma csak, kőbe faragva.
S tökéletlensége felbőszült értelmednek,
a szív természetes vaksága s gazdagsága,
vereséges visszhangja sok száz vereségnek -
és tiszta pillanatnak: kulcsként és építőként
hozzá az életed, ahogyan azt leélted.

Cseppek

Dryp

Önhatálytalanítás,
közelfölégetés,
távbeállítás,
növekedő hidegfokok,
érintés semmi több, csak
a légáramlaté,
értelmetlen
boldogság vagy boldogtalanság,
érthetetlen jelzéseket
kibocsátani, befogadni:
A fül: barlang,
hol cseppkövet alkotnak
az udvarban, a házban valahol
az éjszakákon át
cseppenve hulló cseppek,
megkövült orgonasípot,
némát, dallamtalant,
némát: hangját nem hallja
senki, noha követ
váj ki s követ hoz létre.

Későn egy idegen városban

Sent i en fremmed by

Ez lehet a halál: az ünnep zsivajában,
beszélgetés, barátok és zene szava mellett
kedvesemmel, aki a karomban pihen,
míg fületem mézédész zümmögés
telíti még - áthat hirtelen hidege.
Elindulsz. Mögéd kerülnek a hangok,
a zene már csak távoli szúnyog -
A termekben, mik nemrég tele voltak,
oltják a fényeket már. És amire még várnék,
megtörtént mind. Zárom fülem, szemem,
képekre és szavakra emlékeznék -
de jéghideg huzat már csak az ajtó,
s asztalomhoz lépés közeledik
s hallom, valaki halkán szól: Mennie kell.

Vonatfütty réges-régről

Togsignaler for lenge siden

Chartres-ban, Dinard-ban volt? Mintha újból ott lennék.
A szállodából hallom a vonatot a tájban -
éles sikoltozását hosszan az éjszakából,
retinámon a kép: sikert hajszoló árnyam.
Álmatlan figyelő testemből ébredőben
a lelke már ügyel a hosszan nyúló hangra
a levegőben. Mely évtizedekkel később
még most is ott lebeg. Magány párójaként
s vád ködeként. Vadul rezgő esőmezőként.
Önnön életét élő visszhang, arra törekvő,
hogy echója legyen valami izgalmasnak,
elérje s izzó vággyal fúródjon és hatoljon
bele és egyesüljön a nemismerttel újból - ott, valahol keletre
a naptól és a holdtól nyugatra mindörökkön
örökké s szakadatlan.

Eltorzult próféták

Deformerte profeter

A termelés úgy folytatódik,
mintha háború lenne még.
Japán ott folytatja,
ahol az USA abbahagyta
(Hirosima, Nagaszaki).
A japán csodát,
az ipari csodát
elsősorban is Tokió
iskolásgyermekei fizetik meg,
az ipar közmunkásai
és a tengerpartok szegényei;
fehér köd
ereszkedik az iskolákra,
a hálókban
eltorzultan vergődnek a halak,
a halgyomrokból eltorzult próféták,
bizonytalan ködfelhőkben meg köhögés,
asszonyok s gyerekek asztmatikus
légcsőhuruttal, életfogytiglani sírással,
vaksággal s némasággal higanyt kapott agyakban,
megbénult végtagokkal és szétmálló csontokkal
figyelmeztetnének mind, de mindhiába;
az ijesztő eseteket
pénzbeli kártérítésekkel
próbálják eltussolni;
kis próféták fenyegetését és ordítózását
eloszlatják kéndioxiddal
s hosszan elnyúló, eredménytelen
bíróági ügyek kínládásával
Nippon/Ninivében
s egyebütt másutt a világon.

Rövidesen bele is fáradunk
s mindezt nem látjuk és nem halljuk:

Környezetvédők fanatizmusa és hisztériája!
hangzanak máris az eltussolás
s az elfojtás jelszavai.

Nem fogjuk fel, hogy a társadalom
terjeszkedési törekvéseit
s a mi renyhe világfogalmainkat
alapvetően meg kell változtatnunk,
mert másképp semmi, amit egyébként
oly érzékletesen, praktikusán
és okosan megértünk,
nem éri meg a mi megértésünket?
Szabad a szó
s az immunitás a tökéletes iránt.
Demokratikus a munkamegosztás:
Akik tudnak, nem rendelkeznek befolyással,
a befolyással rendelkezők tudatlanok;
a kivételekben lehet csak a reményünk,
abban, hogy nem erősítik meg a szabályt.

A termelés úgy folytatódik,
mintha háború volna még továbbra is,
mindenki háborúja mindenki ellen,
s abban a valamiben, amit békének hívunk,
a természet ellen szövetkezünk
össze mindannyian.

(A költő jegyzete a fenti vershez: A minamatai higanymérgezésekre és a toyamai kadmiummérgezésekre utal. A számítások szerint összesen mintegy 30 ezren mérgeződtek meg a két említett fémtől, belőlük száznál többen meghaltak s több ezren életfogytiglanig rokkantak lettek. Lásd: Kursbuch 33, 1973 október, 163. oldal. Ugyanezen lap júniusi számában: Der japanische Kapitalismus als Vorhut der ökologischen Katastrophe.)

TOVE DITLEVSEN

Tove Ditlevsen (1918-1976) költőnő, regényíró, a női lélek és a modern női problémák talán legnagyobb hatású, legmerészebb ábrázolója a dán irodalomban. Fellépése - formavilágát és nyelvi kifejezőeszközeit nézve - nem hozott korszakalkotóan újat, az emberek, elsősorban a gyerekek és a nők iránt mutatott őszinte érdeklődése, valamint az élet hétköznapijainak realiztikus-ironikus ábrázolása mégis nagy olvasótáborot szerzett írásainak, akár regények és elbeszélések voltak ezek, akár pedig költemények. Szegényes körülmények közé született: Koppenhága egyik elhanyagolt negyedében nőtt fel csúf, kopott bérkaszárnnyak világában. Gyermekkori éveitől, az akkor szerzett s jobbára igencsak traumatikus élményeitől íróként soha nem tudott elszakadni: ezekhez tért vissza újra és újra minden műfajban. Írásainak fókuszában a modern nagyvárosi ember áll a maga szorongásaival, magányával, szeretet- és szerelemhiányával, s megkapóan egyesíti magában a csendes szenvedésre, fájdalomra érzékenyen reagáló női lélek finomságát a képzett pszichológusokat is megszegyenítő ember- és lélekismeretével. Ennek ellenére sem mondható szociális, még kevésbé politikai költőnek. Individualista volt, aki a legbensőbb és legszemélyesebb érzések és viszonylatok ábrázolásával, sőt: leleplezésével akart eljutni az általánoshoz, a minden emberre érvényeshez. Első könyve verseskötet volt: 1939-ben adta ki Leánylélek (Pigesind) címmel, s már maga a cím is, még inkább azonban témavilága, életreszóló érvénnyel határozta meg Ditlevsen központi tematikáját. Ezt 1942-ben a Kisvilág (Lille verden) címmel követte egy újabb verseskötet. Költeményeinek további gyűjteményei Villogó lámpák (Blinkende lygter; 1947), Női lélek (Kvindesind; 1955), Tavasz (Forår; 1956), A titkos ablak (Den hemmelige rude; 1961) és A felnőttek (De voksne; 1969) címmel jelentek meg, s 1965-ben a Válogatott versek (Digte i udvalg) igen népszerűvé vált gazdag kötete zárta le a sort. Minden versében egyforma finomsággal és nagy megértéssel nyúlt a gyermekek, a serdülő lányok és a nők/asszonyok sajátos és az irodalom által addig erősen elhanyagolt problémáihoz. Élete utolsó két évtizedében az addig használt hagyományos formákról áttért a szabad (vagy legalábbis szabadabb) ritmusokra, ami lírájának jelentős megújulását eredményezte, de meggyerő tisztasága, egyszerűsége, melegsége változatlanul megmaradt.

A líra exkluzívabb jellegénél fogva a legnépszerűbbek regényei és elbeszélései lettek, melyek közül A gyermekkor utcája (Barndommens gade; 1943), Az arcok (Ansigtene; 1968) és a Vilmos szobája (Vilhelms værelse; 1975) váltották ki a legnagyobb visszhangot. Minden egyes munkájára egyaránt jellemzőek az önéletrajzi vonatkozások és a már nemcsak szokatlan, de egyenesen megdöbbentő méretű őszinteség, önleleplezés. Ennek ellenére különösen nagy érdeklődés fogadta 1967-től több kötetben sorra megjelenő visszaemlékezéseit: A korai tavasz (Det tidlige forår), Visszaemlékezések (Erindringer), Házasság (Gift), de tulajdonképpen ezek közé kell sorolnunk a már 1943-ban közzétett A gyermekkor utcája (Barndommens gade) című regényt is.

Jelen gyűjteményünkbe a költőnő következő köteteiből válogattunk verseket:

- De voksne. Gyldendal forlag, Koppenhága 1969.
- Det runde værelse. Gyldendal forlag, Koppenhága 1973.

Önarckép 4

Selvportræt

Lakik
gyerekkorom utcájában
egy öregasszony,
aki emlékszik rám
mint gyerekre.
Vad voltam,
mondja,
rengett az egész ház,
amikor ugrálva szedtem a lépcsőt
le a negyedik emeletről.

Rólam alkotott képe
megzavar
s elébe tolódik
a magaménak,
mint mikor két
fényképet helyezünk
egymás fölibe.

Félek attól a képtől,
amely rólam mások
emlékezetében él.
Olyan dolgokra emlékeztet,
amiket én magam már rég elfeledtem.
Ellopták
arcomat,
mielőtt még
elhasználtam volna,
s gyakorta saját
arcuk elé akasztják.

Én nem ismerem
gyerekkorom
anyókáját:

a felnőttek, akár a négerék,
egyformák voltak mind
s kortalanok.

Tud rólam valamit,
amit nem árul el,
titkot, amit én neki
soha el nem mondtam.

Betölti ez őt egészen
s távol tartja tőle a halált,
hazudik s túl
akar élni engem.
Hiszen én soha nem szedtem
nagy ugrásokkal a lépcsőt,
csendes gyerek voltam.
Utálom ezt az öregasszonyt.

Egykor

Engang

Egykor:

albérleti szoba

írógép

állás

ébresztőóra

magány

reménykedés.

Most:

lakás

nyaraló

tárgyak

férj

három gyerek

pozíció

barátnő

szerető

takarítónő

elhanyagolt

sírok

fodrásznő

pszichiáter

pénz

bonyodalmak

boldogság

hiánya.

Mindegyikünkhöz

elérkezik majd

mondta anyám

a megbánás és a

késő megértés.

Az öregek városában

halt meg

ahol senkit sem

ismert.

A választvonal

Grænsen

Minden egyes
halálesetet
tor
követ.

Étvágya
ugyan senkinek sincs,
lekényszerít mindenki
mégis
egynéhány falatot
és kortyint is rá
egyet.

Az ételt maga az özvegy
készítette el,
közben könnyek csöppentek
a levesbe,
zokogva szabadkozik is, amiért
a szalonnaszelet nem lett
igazán ropogós.

Vékonyka
a választvonal nagyon
a patetikus és a
triviális között.

Gyakorta értik
egymást félre
az emberek.
Kezei szépek
voltak.
Élete
észrevétlen múlt el.

Szorongás 1

Angst 1

Szorongásod régi keletű régi
gyerekkorodra emlékeztető
nincs tárgyi formája
pillantás szó vagy valami váratlan
zaj ébresztheti életre a lelkedben
visszatérő álmokban él ahol
akit szeretsz
kimutatja gyilkos gyűlöletét
mit napközben sikerrel titkol el.

Az emberek szemei sárgák és túl
közel ülnek egymáshoz s nincsenek
pilláik és fenyegető
szemöldök fut
szemeik fölött folyton össze
vízfestéknedvesen rándul meg olykor
s húzódik össze a szájszögletük
egyáltalán ne is tekintsél rájuk
ki kell hogy csússzál
minden veszélyes és éber tudatból.

Réges-rég elszállt
dalok rímeibe és ritmusába
burkolózz be
varázslók és sárkányok egyenes
és őszinte gonoszságaiba
rejtőzködjél bele
kerülj mindenfajta simogatást
még a játszó és cicáját becéző
kisgyereket is
őrizkedj attól amit tőled elvár
őrizkedj emlékeitől
és bekerített jövőjétől.

Azok társaságát keresd akik
békésen csak félrehúzódnak
és nem akarnak tőled semmit
keresd fel a könyvtárakat várószobákat
s az állomások indócsarnokait
mert körvonala csupán azoknak szilárd
akik előtted ismeretlen
céllal ácsorognak és várnak
kezükben kofferukkal
egy világban
amely nem a tied.

Mindenki más átváltozik
pillantásod nyomán akár
tarajló-viharzó habokban
tudd hogy látva látod
titkaikat és
legelrejtettebb gondolataikat
gyűlölnék téged és ravaszul várnak
az óráról órára közelebb érő
katasztrófának
napját nem ismered.

Szorongásod régi keletű és
apád s anyád biztonság és veszély is
az mered rád a kedvesed
szeméből is és nem halott.
Ne nézz vissza rájuk helyezz helyette
virágot sírjukra és gyűjtsál
gyertyát nekik az éjszakában
kulcsold össze kezedet és dúdold
a megigézés iszonyatával a
dalokat a rég elszálltakat.

A kerek szoba

Det runde værelse

Szakadásig kitágulva, noha
az elágazásokat még kontrollálva,
a lehetetlenségbe belebonyolódva,
mint valami kényszerű terhességbe,
arra gondolok, hogy vajon
szükséges volt-e mindez itt?
Nem elégedhetett volna-e meg az ember
hihetetlenül kevesebbrel;
egy részletével ezeknek a részleteknek,
már majdnem semmivel,
például csupán csak egy bádogdobozzal,
melynek hozzáillő fedele hangtalan
tud becsusszanni a helyére
ebben a rosszul elvégzett munkával
olyannyira telisteli világban?

Tehetatlenség

Afmagt

Minden bűnben van
erény, kevésnyi.
A fájdalomban
öröm, szálvékony.
S nevetésünkben
hamis, repedt hang,
mintha a szívünk
sírnai akarna.

Nincs e világban
semmi se tiszta
és egyszerű se,
mivel kihulltunk
Isten kezéből.
S már minden késő.
Síratija csak, hogy
teremtett minket.

OLE SARVIG

Ole Sarvig (1921-1981) költő, regény- és drámaíró, művészettörténész és kritikus. Első kötete 1943-ban jelent meg Zöld versek (Grønne digte) címmel; ez a kötet a rákövetkező öt újabb versgyűjteményével: Az énház (Jeghuset; 1944), Sokoldalúság (Mangfoldighed; 1945), Játszadozók (Legende; 1946), Ember (Menneske; 1948) és Szerelmem (Min kærlighed; 1952) tulajdonképpen egy közös nagy ciklust alkot, mely az ébredő tudat folyamatos harcát ábrázolja, a költő saját útját az elszigeteltségből a növekvő belátásig és a másokkal való kapcsolatig, egyfajta vallásos-metafizikus alaphangba és problematikába ágyazva. Nyelve megközelítőleg azonos a mindennapi beszélt nyelvvel s a zeneiségre sem fordít különösebb gondot, mert magán az intellektuson keresztül akar hatni és meggyőzni. Képzőművészeteken (expresszionizmus és absztrakt festészeti modernizmus) iskolázott képteremtő fantáziája azonban jelentős. Költészete tudatosan személyes jellegű, s paradox módon éppen ezáltal kap általánosabb érvényt. - Sarvig sokban első fecske volt a dán költészetben: fent említett kötetével ugyanis szinte társtalanul indult harcba a költészeti modernizmusért dán földön, teljesen egyidejűleg (de tőlük egészen függetlenül) a svéd fyrtrialistákkal (a negyvenes évek nemzedéke) akiket a köztudatban a skandináv költői modernizmus előharcosaiként tartanak számon. Lírája az ötvenes évek elejétől hirtelen és jelentősen meggyérült, kötettel újból csak 1962-ben jelentkezett A kései nappal (Den sene dag) cíművel, melyet aztán majd csak 1974-ben követett a Külvárosi versek (Forstadsdigte). Ezek a versek, a posztumusként megjelent Halld a föld kiáltását (Hør jordens ráb; 1982) és a Hozzátok énekelek (Jeg synger til jer; 1982) című kötetekben közöltekkel, váratlanul és erősen elűtnek durva vulgarizmusukkal korábbi verseinek hangvételétől. Sok versében fordul szembe a nagyvárosi civilizációval és a technikai fejlődéssel, mely folyamatosan és megállíthatatlanul pusztítja a tájat. Egyik esszégyűjteményében, A válság képeskönyvében (Krisens billedbog; 1950) pedig a fogyasztói társadalmat kritizálja hevesen. - Az ötvenes és hatvanas évek műhelytermése zömében művészettörténeti munkákból (közülük kiemelkedik az a könyve, amelyet Edvard Munch norvég festőművész grafikájáról írt 1948-ban), kritikákból, valamint egy sereg regényből állt; ezen utóbbiak színhelye legtöbbször valamilyen külföldi környezet. A havasi rózsza (Stenrosen; 1955) például a második világháború utáni Berlinben játszódik le, Az alvók (De sovende; 1958) és az Ablakom alatt a tenger (Havet under mit vindue; 1960) pedig Spanyolországban. Utolsó regényében, Az utazókban (De rejsende; 1978), ismét téma- és magatartásváltással találkozunk, mert benne a nukleáris háború fenyegetésének látomását vetíti olvasói elé. - Ezekben a regényekben is, akárcsak sokhelyütt lírájában is, a modern ember lelki problémái és élethelyzete áll érdeklődése középpontjában. - A hetvenes években drámaíróként két figyelemreméltó művet adott ki: A sötétbent (I mørket; 1970) és a Hajózást (Sejlads; 1974).

Jelen gyűjteményünkbe a költő következő versesköteteiből válogattunk verseket:

- Den sane dag. Gyldendal forlag, Koppenhága 1971.
- Forstadsdigte. Gyldendal forlag, Koppenhága 1974.
- Grønne digte. Gyldendal forlag, Koppenhága 1966.
- Valamint T. Brostrøm: Lyrik c. antológiájából (Gyldendal forlag, Koppenhága 1976.)

Tengerparti kép

Strandbillede

Elhagyatottság partja,
ahol minden szürke,
és széltelen a más partok felé vivő
üres, olajos, fénylő vízi út.

Nyálkás algák nőnek a vízfenéken,
zöldesszürkék és barnák
s halmokban rothad a moszat
a parton.

Az élet elfeledt pontján itt
a felhők mozdulatlan állnak
s hegyes csőrükkel fekete
árnyékmadarak mutatnak le
az elhagyott vidékre,

s közben rekedt torokkal hahotáznak
a kiszáradt, üres ladikokon a parton.

Gondolat nélkül

Tankestille

Amott, a bankok
túoldalán,
a templomok mögötti üres téren
járkál a lélek fel-alá s kiáltozik.

Az utca belevész a láthatárba.

S fekete árnyak hullnak súlyosan,
miközben valószerűtlenül fehérre égeti
az életet a nap.

.....

Mint pontjelek, távoli emberek
kereszteznek az utcát s peremét
reményeik kiürült piacának.

Messze odafönt a tetők fölött
valami háború leselkedik.

S tornyában némán ücsörög
a gondolat.

Szerelmem

Min kærlighed

Szerelmem.

Mit tudok én azokról a lombsövényekről,
melyek közt te járkáltál, te járkáltál
az időközben tovatűnt nyarakban?

Szerelmem.

Mit tudok én azokról a sírok közötti
virágokról,
azokról a falívboltozatokról,
amelyek abba repedtek bele,
hogyan valaki megkésve énekelt?

Furcsa érthetlenség:

szerelmem sima, hófehér,
mélygödrű háta,
szerelmem
szélesen lendülő, halk ókori hangszere.

Szerelmem,

igen, szerelmem csodálatraméltó,
zöld, halott képe,
amint a párkány cserepei alatt összegyűrődik.

O

Messze van már. A sikolyok elhaltak.

Lassan, mint az, aki tolvajok házai közt gyerek
s kit kápráztat az üresség, a várakozás,
míg ablakok üvege tükrözi az utca sötét hátát.

Lassan, mint a mitsem-tudók,

kik mindig az óra sebességével járnak,
lassan a nevetés borzalmasan csendes földjein át,
lassan, lassan a városok árnyékain át.

Lassan érkeztél, egyedül érkeztél,
lassan, s mégis a nővé fényénél sebesebben,
a gondolatnál is sokkalta sebesebben,
sebesebben annál, hogy látnák a bírák.
A vártnál előbb érkezel meg.
S most itt jársz, e sorok kerítése mögött:
szerelmem.

O

Szerelmem,
szerelmem lármás, tovatűnt utcája,
oly mélyen bent már a halálban.
Szerelmem képei csapásain
az állatoknak, mik békén járkálnak
távol mitőlünk.
Igen, szerelmem közeli tarkója
hajszálak millióival.
Ez a melegség, mely felém áramlik
a kiüresült erdőn.
(Azok a dombok, lejtők,
jegenyék már
mind a holtak birodalmában.)

Szerelmem,
szerelmem hosszúszájú haja,
amint beomlik gondolataimba,
beárad napjaidba s napjaimba.

Szerelmem,
ez az egyszerűség, amelyik reánk roskadt.
Ez az erdő, ahol a holtak és az élők
már csöndben állnak egymás mellett.
Ezek az utak, melyeken járkáltunk,
ezek a sötét szobák s folyosók,
mik összeomlottak mögöttem.

Szerelmem, valóság ez
még a ma eme termében is, ahol pedig
többé semmit meg nem érinthetek.

O

Szerelmem, oly közel,
felfoghatatlanul itt az üveg mögött.
S itt vagyok magam is,
ahelyett, hogy melletted lennék,
én, az elátkozott.

Itt hallgatózom, őrizem a hangod,
hogyan legyél.
Ó, mily titok.

Szerelmem.

Csillagkert

Stjernehaven

A csend szigetén élek.

Itt járkálok és őrzöm
szép csillagkertemet
fiatal nyírek szőke fátylai között.

Lázasan, vadul és meztelenül
virágoznak a csillagok.

Éjfél körül
ha nézem őket: tiszták,
harmatgyöngyözők, hajnalfrissek.

Fiatal csillagszűzek
1000 elégett
évezred illatát bocsátják
alá az éjben.

Tél jön

Vintren kommer

A nyár világító termei
szűk, szürke kamrákká változtak át
szívemben.

Finom permeteső szemerkél.

Körül szerteszórva hever a lomb
ezernyi színben, akár a konfetti
vad tivornya után.

Begubódzva akár egy méhkas
várok a tél jöttére
és a viharokéra.

A vonat

Toget

Évek, hetek, napok és órák,
percek és másodpercek,
milliomodrész-másodpercek -
úgy száguldanak mind tova, mint
vad rohanással kígyózó vonat.
A vágányok fémesen zengenek,
a kocsik egymáshoz ütődnek,
a száguldást lihegi minden.
Az idő az, ami szökik.
Fények és jelzőlámpák rajzanak tova
a sebességtől fénycsíkokká váltan
s izzó szivarvégekként tűnnek el
mögöttünk a sötétben.
Nem tudja senki, hol járunk, senki se képes
kibetűzni az állomások neveit.
Híre megy, hogy nagy állomás következik.
A vonat mind vadabbul dübörög,
váltókon csattog át.
Kíváncsian gyűlünk az ablakokhoz,
ám máris túljutottunk rajta,
fekete vonalnak látszott csupán a név.
Besiklik minden mögénk a sötétbe.
Kígyózva és inogva rohan a vonat.

Az órák hídja

Timernes bro

Ki ül itten, hogy feljegyezze
az elszálló időt?

Ki áll azon a hídon, amelyiken
az órák áthaladnak?

Hallottad dübörgő zaját
a zörgő láncú vasóráknak,
amikor átrobtak a hídon?
Egyforma szürke órák végtelen sora,
szürke folyam - vándorló lárvaként.
A szennyesen vonuló áradat -
emberek gyerekekkel karjukon,
jönnek vonszolódva mindannyian
s áthaladnak az órák hídján
ködös külvárosokon át.

.....

Nézd az órák zsivajgó, lapos ékeit,
ahogy alacsony repüléssel tovaszállnak!

A hajókat, amiken
a világítótornyok villogó fénye
akár a nap úgy ül a kormányos szemében!

S az órákat, mik elhavaznak
és a kattogó vonatokkal
elsuhannak széles vágányokon -

és földünk másik oldalán a kerteket!

Az utak

Vejene

Szerelmem!
Az arcod templomom volt.
Áltál fönt magasan
az erdőszélen
s fénylettel az utak felé,
amelyek lábadnál heverték.

Áltál mindig csak és fénylettel,
valahányszor én birodalmad
útjait jártam.

Delekre emlékszem, mikor az arcod
félíg oldalra fordítottad
a nyárutói erdő árnyai között...
S éjekre, mikor a hold órája
alól tekintettel merőn felém...

Halovány arcod mindig
nyomon követte napjaim,
hívott arról az erdőszélről.

Hiszen tudod. - Sokat utaztam.
De a te arcod tájait
el sose hagytam.

ERIK KNUDSEN

Erik Knudsen (1922) költő, drámaíró, népiskolai tanár. Erőteljes és sajátos költői arcél a második világháború utáni dán lírában, a dán költői formanyelv egyik jelentős megújítója. Bár költői indulása, első verseinek megjelentetése a *Heretica* című folyóirathoz kapcsolja, igazában sosem érezte magát otthon a lap köré csoportosuló körében. Hamarosan be is következett elfordulása a hermetikus és szimbolista jellegű modernizmustól, ami elsősorban abban nyilvánult meg, hogy szakított a „költőiességgel”, s lírájában határozottan szociális irányba fordult, angazsálva magát a kor időszerű kérdéseiben, egyként elfordulva mind a hagyományos idillikus költészettől, mind pedig a metafizikai indítottságútól. Úgy vélte ugyanis, hogy a ma emberének belső válsága a társadalmi szerkezet mai mibenlétére vezethető vissza, azaz a jóléti társadalom ellaposodott légkörére és hamis ideáljaira. A kiutat ebből a zsákutcából a költészet számára a közvetlen kötelezettségvállalásban, a szociális és politikai ügyekben való közvetlen részvételben látta - költői tevékenysége mellett egyébként tanárként, népgyűlési szónokként és cikkíróként is. Az ebben a műfajban készült írásai javát több kötetbe gyűjtve jelentette meg, melyek közül a *Galilei távcsöve* (*Galileis kikkert*; 1952) és a *Béke és szocializmus* (*Fred og socialisme*; 1983) a legismertebbek. - Első verseskötete 1945-ben jelent meg *Kettős napok* (*Dobbelte dage*) címmel, s ezt azóta aránylag sok versgyűjtemény követte, melyek közül a következőket tartják a legfontosabbaknak: *Egy ismeretlen istenhez* (*Til en ukendt gud*; 1947), *A virág és a kard* (*Blomsten og sværdet*; 1949), *A gyűjtőpont* (*Brændepunktet*; 1953), *Minotaurus* (1955). Későbbi kötetei közül meg kell említenünk a *Versek a legutóbb közzétettek óta* (*Digte siden sidst*; 1985), az *Otthon a labirintusban* (*Hjemme i labyrinten*; 1988) és a *Homok* (*Sand*; 1990) címűeket. Költői munkásságáért 1965-ben neki ítelték a Dán Akadémia nagytekintélyű díját. - Erik Knudsen legfontosabb írói fegyvere az ironia és a satíra. Nem nagyon tud rajongani egy olyan világért, amelyben a politikai célok olcsó frázisokba és anyagi meglegedettségbe fulladnak bele, vagy amelyben a művészi értékek a tömegkommunikációs eszközök public relations-világának manipulációtól válnak függővé. Ezek a vélekedései könnyen egyoldalúsághoz vezethettek volna nála, ettől azonban sikeresen megvédte a természettel és a szerelemmel foglalkozó verseinek témavilága, a tárgyilagosságra törekvő hangvétel, a parodizálásra való hajlam, valamint a tipikus modern költői eszközök-kifejezőmódok használata. - A hatvanas évektől Knudsen közzétett egy sereg érdekes színpadi művet is, közülük mindjárt a legelső a kritikusok állítása szerint egyenesen megújítójává lett a mai dán drámának: *Szabadság - a legjobb arany* (*Frihed - det bedste guld*; 1961); musical-ként, F. Savery zenéjével, külföldön is népszerűvé vált. Írói tollának satirikus vonásai talán éppen ebben az írásában teljesednek ki legszembeütőbben. Témája egy politikai választási hadjárat előkészítése és lebonyolítása - pellengérré állítva. De írt ebben a műfajban néhány nagy sikerű tévéjátékot is, főképpen a német megszállás éveiből merítve témáit, vagy a dán munkásmozgalom történetének ismert epizódjaiból. Legismertebbek az *Áldozatkésztség* (*Offervilje*; 1972) és az *Egyszer felszabadul majd Dánia* (*Engang blir Danmark frit*; 1974) címűek.

Jelen gyűjteményünkbe a költő következő kötetéből válogattunk verseket:

— *Udvalgte digte*. Gyldendal forlag, Koppenhága 1970.

Keressük most talán föl

Skal vi aflægge en visit

Keressük most talán föl
az eszmék piacát
s szerezzünk be pár véleményt magunknak
hátralevő napjaira a hétnek?

(Kezdetét vette a nagy áresés.
Olcsó pénzért
príma igazságokat s napérlelte
meggyőződésekét vásárolhatunk magunknak.)

Avagy telepedjünk le inkább
egy kerthelyiség teraszára
s fojtsuk bele vélekedéseinket
hideg sörökbe?

Búcsú

Afsked

Ahogy az ősz fényével arcodon
álltál a kórház ablaka mögött
nyugodtan utolsó teled előtt, így
akarok, apám, mindig emlékezni rád.

Szemed nem akart elszakadni tőlünk.
De a hulló lombokkal ránk hullt a sötét is.
Hazamentünk a szeles csillagok alatt.
S te visszatértél gondolataidhoz.

Albrecht Dürer: Melankólia

Albrecht Dürer: Melancholia

16	3	2	13
5	10	11	8
9	6	7	12
4	15	14	1

Add össze egyenest, lefelé vagy átlósan.

Az eredmény ugyanaz lesz. Mindig

Ugyanaz lesz.

Az út sokféle. De egy eredményre

Vezet mindegyikük. Mert egy szám a világ.

Az út sokféle.

Mindegyiküket kipróbáltam.

Gyémánt kalapáccsommal vertem az egek kapuját.

A fémek színeképét kielemeztem,

homokórát s fényéveket használtam fel méréseimhez.

Körzővel ellenőriztem a szivárványt.

Távcsővel néztem tengerbe hulló üstököst.

Szögmérővel és vonalzóval

oldottam meg a kristályok rejtélyét.

Add össze, írd le.

Az eredmény ugyanaz lesz. Mindig

Ugyanaz lesz.

Atomok és molekulák -

egyazon szám körül forog mindegyikük.

Fejem fölött csörög az óra.

Szám maga az idő is.

S itt ülök most magam, elnehezülten, megfáradt szárnyakkal.

Átfurakodtam mindenben és mindent megértettem.

Egyetlen számban fejezhető ki minden.

Csak saját életem

nem tudom teljesen felfogni.

Csak saját bánatom

nem tudom kisebbiteni.

Az Állami Főkórház

Rigshospitalet

A legtöbb dolog semmit se jelent
Áramló zene amire nem figyel senki
Erősödő-halkuló hangok
egy másik szobából
Köhögés
egy másik szobából.

A legtöbb dolog semmit se jelent
Semmi olyat amihez közöd volna
Miként ezek a gyerekek is itt -
csak sírnak és sírnak
Nem a saját gyerekeid
Nem a te gondod.

A legtöbb dolog semmit se jelent
A legtöbb dolog elmúlik mielőtt megtörténne
Látlak ahogyan feketében
lépdelsz a szürke
kőlapokon
Visszahajlik egy frézia
valamit mintha mondani akarna, kedves
de egyetlen szóra se képes.

A kórházak öregemberei

De gamle mænd på hospitalerne

A kórházak öregemberei oly szürkék, vékony lábukon
majdhogynem állni se tudnak; rosszul alszanak, nappal
szunyókálnak s éjjel nem lelnek nyugovást; amikor
enniük kellene, ülnek csak s hosszasan elnézik az ételt,
megkóstolnak egy falatot, nagy nehezen le is nyelik,
de többet már nem bírnak s még a sörüket is ott hagyják
ivatlanul; s próbálják folyton új módozatait
a létezésnek, forognak, tápáskodnak s lábukat lógatják le
az ágyszélen, a fejük is túl nehéz, ráhanyatlik
mellükre; ülnek akkor ott így kis ideig, bóbiskolnak,
rándulva fölébrednek, rekedten köhécselek és visszahullanak
az ágyba, takaróba bújnak, fekszenek és mereven bámulnak,
feksznek és mereven bámulnak; motyognak egy nevet és vége,
meghalnak s ez már nem is érdekli őket.

Az elmúltot szeretem

Det flygtige elsker jeg

Az elmúltot szeretem
Nem a történetet magát
De a beszédes szemeket
Nem a filmet magát
De ahogy a terem elsötétül
A múltékonynak íze van
A múltékony visszamarad:
Nyom a hóban
Továtáncoló falevél a földön
Vonatajtó, sínek zúgása
S valaki aki Axelsent kiált!
Arcok a szembejövő vonatkocsiban
Fecskék, miket még beragyog a nap
S ahogy kilépsz a kertbe
A csend
S gyerekek hangja erdőmélyről.

Felnőtté válni

At blive voksen

Felnőtté válni,
igen,
a csillagokra fölneézni anélkül,
hogy igazukat sóvárognám.

Fenékig lehető, már-már megszabadító
ürességet érezni.

Minden nap talpra állni, jól tudva, hogy én magam is,
akár mindenki más, fogoly vagyok, bezárva
ebbe a gettóba, amelyik a mi földünk.

Szenzációs agy

Sensationshjernen

Tíz éves voltam mindössze, amikor én nyertem. A TV vetélkedőjén. Mikor a versenyt sugározták, az utcákon alig járt ember. Mindenki izgult, leginkább apa és anya. Én magam viszont egészen nyugodt maradtam végig. Tudtam, engem senki kiütni nem tud majd. Úgy emlékszem mindenre, mintha tegnap történt volna csak: Hamlet életkora, az angolna vándorlási útja, musculus trapezius, számjáték, molekulális desztilláció, Asszurbanipal, Ponte di Rialto, Berggrav, hipofízis, tényleges kamat, Maidanek, omlós tészta... helyes válaszom mind a tizenkét kérdésre! Kerek 10.000-et eredményezett. Mindenki ragyogó jövőt jósolt nekem és tudósi sikereket, s hogy egy új Leonardo lesz belőlem. Ami azonban mégse lettem. Helyette pedagógus lettem, nevelőtanár egy intézetben. De úgy véli mindenki, a gyerekekhez ragyogóan értek.

Napló. 46.

Journal. 46.

Mikor kezdesz végre
szavaid szerint élni?
A szolidaritást,
a szeretetet, bátorságot,
amit másoktól elvársz -
követeld végre önmagadtól!

Mit látsz ugyan?
Mit észlelsz odabent,
éned lomtárának
pókhálósötétjében?
Csókot melegség nélkül, barátságos mosolyt,
de nem annyira barátságosat, hogy
fönnakadást okozna.
S atyai intésed - betenni azt az ajtót!
Betenni azt az ajtót! S csendet végre a házban!
Mert itt munka folyik.
Itt egy írói életmű ácsolódik.
Hogy mi is van ebben az életműben?
Becsvágy s mások tudása,
mások győzelme és mások hajótörése.

Átrendezed kicsit az igazat,
a mások igazát -
s a szépen csomagolt dologról kijelented:
Íme az én mezítelen szívem!
Mindent csak kellő távolságból
kísérsz figyelemmel.
Készséges vagy és hajlamos,
feltéve, hogy ez nem kerül semmidbe.
Harcolsz az életért
aláírássoddal.
Szembenézel a halállal -
a múzeumban.

Bekukkantottál Dachaubá.
Kész lettél Auschwitz-cal is
ötnegyedóra alatt.
Siették, igen.
Egy fogadásra.
Biztosan azért, hogy felhasználj
az alkalmat arra,
hogy valami okosat mondjál, valami
mélyen átértzett számárságot.

De ami a legrosszabb:
Miközben magad
darabokra szeded-írod,
mintha tennéd mindezt őszinteségből,
élvezettel szemléled,
bánkódásod mily
gyönyörűen cseng.

FRANK JÆGER

Frank Jæger (1926-1977) költő, regény- és drámaíró, szerkesztő és könyvtáros. A Heretica címmel 1948-1953 közt megjelenő s központi jelentőséggel bíró irodalmi folyóirat köré csoportosuló költőkhöz tartozott, első versei is ott jelentek meg s ő volt a lap szerkesztője is fennállásának utolsó éveiben. Sietve le kell azonban szögeznünk, hogy költészete ennek ellenére teljesen más volt, mint a lap többi költőjéé. Egyik méltatója halála után igen találóan úgy jellemezte: költőnk egyszerre élt korában, kora ellenében és korán kívül. Korán hunyt el, alig 51 évesen, s írói-költői pályájára bizonyos fokig éppen a fiatalság nyomta rá a bélyegét, mind fiziológiailag, mind pedig lelki értelemben véve. Olyan költő volt, aki egyetlen kortársára sem hasonlított. Minden írásában és tetteiben önmaga volt jelen, önmagát fejezte ki, a fénylőnek és idillinek, a látszólag gondtalannak és vidámnak volt a szószólója - éles ellentétben indulása periódusának, a második világháborút követő éveknek komolyságával és komorságával. Nem törődött az egymást váltó modernisztikus áramlatokkal, irodalmi divatokkal; egyikükhöz sem csatlakozva írta rendületlenül a maga sajátos, hangulatokra, (táj)élményekre és látványokra épített dalait, tudatosan kerülve azt is, hogy politikailag vagy szociálisan elkötelezze magát. A boldogság és öröm országszerte ünnepelt éneke volt - jó ideig. Utolsó éveinek alkotói periódusában azonban csüggedés, reményvesztettség, borúlátás vett erőt - váratlanul - őrája is. Ez elől műfajváltással próbált elmenekülni, s a költészettől a regény- és drámaíráshoz fordult, és az esszéhez. S bár ezeken a területeken is sok figyelemreméltót és maradandót hozott létre, a köztudatban azonban költő maradt, a költő. Első kötete Erényes versek (Dydige digte) címmel jelent meg 1948-ban, majd A reggel trombitája (Morgens trompet; 1949) és Az 5 évszak (De 5 årstider; 1950) című kötetei. Ettől kezdve egyre kevésbé szólal meg költőként, kötetei egyre ritkábban jelennek meg: A bika (Tyren; 1953), A cápa dalai (Havkarlens sange; 1956), Cinna és egyéb versek (Cinna og andre digte; 1959), Idillország (Idylla; 1967), A csodák könyve (Miraklernes bog; 1977). Verseiben legszívesebben a tájat ábrázolja, a dán vidék és falu kínálta képeket és idillikus örömöket. Hangvétele gyakran naív, de szinte mindig valami felszabadító életörömtől duzzadó és könnyed, amelynek szárnyalását nem húzza le semmiféle filozófiai vagy ideológiai töltet. Lírája, akár a római kori bukolikus költőknél, a vidéki élet pillanatképeire, hangulataira, helyzeteire épül, s teszi ezt olyan nyelvi erővel, találékonysággal és fantáziával, ami párját ritkítja a korabeli dán költészetben. Nem meglepő hát az a közönségsiker, sőt rajongás, amelyben haláláig része volt. Holott a valóság az, hogy költészete már az ötvenes évek derekától nagy belső válságokkal küszködött, s ez jól nyomon követhető utolsó 3-4 kötetének verseiben. Az ezekben mind gyakrabban felbukkanó szorongás, rezignáltság hangja csalódottságról, kiüresedésről, irányvesztésről árulkodik. Arról, hogy a sok fény, a csillogó felszín mögött egyre tisztábban és gyakrabban látja már a sötétséget is. A halált.

Regényeiben és elbeszéléseiben még tisztábban tetten érhető ez a válság és váltás: az 1950-ben Iners címmel kiadott csavargóregénytől az 1951-es Köznapi históriákon (Hverdagshistorier), az 1955-ös Orleáns-i szüzön (Jomfruen fra Orléans), az 1957-es Káplánon (Kappellanen), az 1972-es Vidékeken (Provinser) át egészen utolsó prózakötetéig, a Kilátás Kronborgra (Udsigt til Kronborg; 1976) című elbeszélésgyűjteményig. Különös érdeklődésre tarthat számot ebből a szempontból a már 1953-ban kiadott költői önéletrajza, Az ifjú Jæger szenvedései (Den unge Jægers lidelser); ki ne gondolna itt arra a nagyszerű összehasonlítási alapra, amit Goethe Az ifjú Werther szenvedései című regénye kínál? - Az Üdvözlégység, téllal (Velkommen, vinter; 1958) az esszéírás területén is maradandót alkotott. S rádió- és tévéjátékaival is jelentős sikereket ért el.

Irodalmi munkásságáért sok díjjal és kitüntetéssel jutalmazták, közülük a legjelentősebb talán a Dán Akadémia 1969-es nagydíja.

Jelen gyűjteményünkbe a költő következő kötetéből válogattunk verseket:

— Udvalgte digte: Gyldendal forlag, Koppenhága 1971.

Vándorköszörűs az árokban

Skærslipper i grøften

A kutyám megbolhásodott,
tétvessé lett a macskám,
tengelicém meg nem akar énekelni.

Holnap elégetem a kutyámat,
holnap elégetem a macskámat
és fölűdít majd a kínjuk.

A stiglic torkát meg bedugom, akár
egy flaskáét. Mért nem dalol, ha már
tud, az az ostoba madár.

Séta a téli erdőn

Vandring i vinterskov

Északi alacsony nappalok,
csiszolt élű ékszer a nap.
Távolabbról idelátszik a táj
az erdő függőlegesei mögül.
Vállal szorosan összebújva
megyünk a prémekbe, sálakba
bugyolált lányokkal.

Láttalak egyszer, egy nyáron,
egy másik erdőn, nem itt Tranekærben.
Tudtam abban a pillanatban,
hogyan táncod itt volna igazán itthon,
hol sötét erdei nappalom
tetőled kellene, hogy fényt kapjon,
táncodtól s szavadtól.

Bundás vagy, akárcsak a kis őz,
hajlékony és szép, ahogy veled sétálok.
Jó, hogy e mellékösvényre ráleltünk
a többiektől távol.
Jó, hogy végtére teveled
sétálghatok itt,
gyönyörű őzike.

Puha orrod keményre
fagyott kabátomhoz nyomod,
tarka, ujjatlan kesztyűd
a fehérségbe nyújtod,
csupán hogy mondhasd: Nézd,
a többiek mind milyen messze,
míg én veled vagyok itt.

Izmaim édes feszülését
nem látom ugyan, de érzem.
Később, egyedül, otthon,
meg is figyelhetem.
Itt most csak a csizmáink nyoma.
S hópor hullása
a gyengén megmoccanó ágról.

Őzike, szám most tarkód
keresi, illatosan
bukkan elő rejtekéből
s kíváncsi magát.
Itt, prémed illata melegében
oly jól érzi
a vágyam magát.

Sétára, északi szerelmesek,
téli erdőket választotok?
Oféliával Hamlet,
Aage Elsével.
Tudjátok talán ti is:
Semmi sem olyan lányillatú,
mint prémbundájában a lány?

Első délután

Første eftermiddag

Kiürült homokóráám eleven szavaiddal töltögeted tele,
vörösen csöppennek bele s illatuk részegítő-édes.
Apró lyukat kotorsz a lugas hársfalába
s szemedet összehúzza leleskedsz kifelé kicsit.
De a patkányt, amelyet a pinceablakon át láttam ma reggel itt,
a patkányt nem felejttem. Ült és tojást evett.

Ó, ma aztán igazán ne essen, amikor te oly nagy örömmel néznéd
a zsendülő vetést a földeken, nekik úgy kellene a sok nap.
Mennyi árnyék, ahogy a kerti ösvényekre kívánczón kinézel,
vetül elő a törzsek rejtekei mögül s tűnik nagyon öröknek.
De ne feledjük a patkányt, noha én egyre hallgatok róla még,
a gondolataimban itt rágcsál: Pillantása rühes volt, ótvaros.

Minden vagyontárgyad ismer már engem, miként ez a lugas is itt,
szavaid s nevetésed töltik be mindörökre már.
Tetején a galambok hirtelen szárnyra kelnek
s elcsattognak fölöttünk. A te galambjaid, nézd.
De a reggeli patkány enyém. A pincében őrzöm.
Oda zártam be. Dühvel csapdosott csupasz farka.

Összehúzod szemed és újból csak kileleskedsz.
Nehéz gyomorral isznak a lovak, állva a tóban.
Szemernyi kétkedésem észelve, mégis nyugodtan fordulsz felém megint
és szappanillatú kezed nyújtod nekem.
Malomkőasztalunk fölött Idillország mélyenkéklő ege.
A patkány meg ül a fűben. És lábadat szaglássza már.

Cinna, a költő

Cinna, poeten

A csőcselék szívem tépte azt tudakolva,
hogya ki vagyok, s mikor azt válaszoltam, Cinna,
akkor hogya melyik.

Melyik Cinna.

Mintha

rajtam kívül volna valódi Cinna más?
Cinna, az összeesküvő - ez a bolond ostobaság.
Törődtem talán valaha valamit a politikával?

Más és fontosabb dolgok végzése várt mindig rám.
„Üssétek akkor rossz verseiért.” -

Rossz versek!

Hiszen nem is értették őket. Még csak
nem is olvasták.

Ez a csendes utca,
ez a csökönyös vérpatak a nyakamból.
Fáj a tarkóm. Perzsel a nap.

Figyeld csak,

mily szépen oszlik ott fent az a felhő.

S lemészárolták Cinnát is! Kitépték
Cinna kebléből a nevét.

Értsétek meg, nem az vagyok, akinek hisztek.
„A délután szép felhői dagadnak.”
Cinna vagyok, a költő. Reszketőn
ismerek rá a nyüzsgő árnyakra köröttem.

Az alvó

Den sovende

Megszabadulva végre mindentől,
a kenyérszerzés gondjaitól,
kínjától a magánynak.
Noha a fénytől is:
visszatükröződéseitől
emlékeknek és boldogságnak.
A bodza illatától.
Aszály utáni esőétől.
A bagolyrikoltástól.
A szélkakas csikorgásától.

Mindentől megszabadul a halott, még
a halálfélelemtől is.

Szeptemberi vasárnap

Søndag i september

Lecsap a bagoly zsákmányára.
Először csak mintegy nyelvével
csókolja meg.
Aztán belehasít csőrével
és karmaival átkarolja.
Megszagolja a vért
és nézi.

Ül a bagoly a fán s rikácsol.
Jóllakott a bagoly, ül és rikácsol.
Ősz van már. Őszidő.

Erdei nap

Skovsol

A gyönyörű nyár tiszta
napokká aprózódik.
Levetkezünk s fejünkre
húzzuk a forróságot,
az erdőlombba bújva
heverünk egy kicsit.

Negyedik hangja szól a sípnek,
a nyár érett és lassú hangja,
mely rezzenéstelen-magányosan
hatol az erdő lombjain keresztül
a nap ragyogásától kedvesen.
Mi, egymás mellett heverészve,
már szinte a lányunknak véljük,
halljuk nevetését és tudjuk,
szerelmesen hívásra vár csak.

A föld alattunk körbe fordul
s az idő áll csak, szinte alszik
ajka körül arany mosollyal.
Barnára sült vagy és mezítlen,
s bőröd egy eldugott helyére
aranypénzt ejt
odaérve a napfény.
Szemhéjunkra ha nézünk,
feketének látszik először,
majd ezer gazdag színt kap.

Aztán vállaidat
érinti ajkam.
Tűz csap föl,
és véget ér a nap.

A megtalált Ofélia

Den gjenfundne Ophelia

Öt évszaka, hogy útra keltem, mindent
mögöttem hagyva, ami nem kell többé,
nálad van vajon kettőzött erővel?

Egy föld felé fordult minden reményem,
egy félénk vágy ragadta meg a szívem,
egy kis szorongás szúrt belül szűnyogként.

Nézd, készen várt útitársam, a domb is,
hol tavasz-fényben virágokat szedtem
homlokomon menyasszony-koszorúval.

Virághajó, mily könnyű s milyen élő,
milyen fehér és büntelen, hiszen
utammal egy tavaszt se csaltam én meg.

Bizton hozott át nyájas vőlegényem
a nyárvilág árnyékos alagútján,
melyben madarak énekeltek hozzám.

Magam vagyok az ősz ege alatt,
feledve dombom s drága álmaim,
s homlokomon halottak a virágok.

Szempilláimra ráfagyott a dér,
a hullám kedves hangja átható lett,
s fehérré vágyam téli világomban.

Míg szemem meg nem pillantotta újból
a náderdőt bókolni, s hogy a hullám
fáradt testem a part ágyára tolta.

Vadászati idény

Jagttid

Így szólok a szívemben
ácsorgó farkasokhoz:
A vadászati idény itt van,
de ugyan hol vagytok ti?

A homlokom mögötti
galambokhoz meg így kiáltok:
Röppenjetek hát végre föl
ágaitokról.

Keresztülhasítja lelkemet
sarlójával az újhold.
Nem tudok én többé már
újrakezdeni semmit.

IVAN MALINOVSKI

Ivan Malinovski (1926-89) költő és műfordító. Emigráns orosz művészcsaládból származott: apja szobrász volt. 1943-ban Svédországba kellett menekülniük a németek által megszállt Dániából, s középiskoláját Göteborgban végezte el. Dániába visszatérve szláv nyelvészetet tanult az århusi egyetemen, majd újságíróként tevékenykedett egy ideig. Első kötete 1945-ben jelent meg Dolog (Ting) címmel, de ezt is, meg az 1947-es A vesztes csatákat (De tabte slag) is kihagyta később műveinek jegyzékéből és az Összegyűjtött versek (Samlede digte) 1970-es és 1974-es kiadásából. Korai versei egyébként a háború okozta szellemi és anyagi értékrombolás és válság jegyében íródtak. 1954-ben a prózával tett kísérletet, s Az út (Vejen) címmel novellagyűjteményt tett közzé. Igazi költői indulásaként ő maga s az irodalomtörténet is az 1958-ban megjelent Végső haladék (Galgensfrist) című kötetet tartja számon. Tartalmának következetesen sötét tematikája jól illik a könyv címéhez. Malinovski nihilistának vallotta itt magát, s a nihilizmust tartotta az egyetlen és végső értéknek. Ebben is, későbbi köteteinek zömében is bizalmatlanságot szavazott minden fennálló hittel és dogmarendszerrel szemben. Véleménye szerint a művészet az egyetlen, még mindig érvényben lévő megnyilatkozási forma. Malinovski a legkövetkezetesebb expresszionista-modernista költészetet művelte, s verseiben sok helyütt lelhetünk Bertolt Brecht-hatásokra, valamint a svéd fyrhtialistákéra (negyvenesek nemzedéke) emlékeztető hangvételre és témaválasztásra. - Fontosabb verseskötetei a már említettek mellett: Római vízmedencék (Romerske bassiner; 1963), Nyitott versek (Åpne digte; 1963), Az üres talapzatok (De tomme sokler; 1963), Poetomatic (1965), Élni, mintha volna jövő és remény (Leve som var de en fremtid og et håb; 1968), A hallgatás kritikája (Kritik af tavsheden; 1974), A tél szíve (Vinterens hjerte; 1980), Fuga (1985), A szél a világban (Vinden i verden; 1988). Legtöbb versének és verseskötetének alaptónusa a keserűség és a felháborodás. Igen magas az úgynevezett tiltakozó-versek száma („protestdigting”), melyekben a jóléti dán társadalom kirívó árnyoldalai, hibái, visszasságai ellen tiltakozik. Különösképpen jellemző ez a fajta hangvétel 1974-es könyvére (A hallgatás kritikája), amelyben szinte már egyeduralkodóvá válik a konkrét szociális és politikai anyag, s a korábbi nihilizmus is mintha valami különbejáratú trockista-anarchista-maoista keverék-világlátásnak engedné át a helyét. Az egyre intenzívebbé váló politikai érdeklődés és elkötelezettség a hetvenes évektől kiegészül a természet- és környezetrombolás leleplezésére írott gondolataival, de erős egyoldalúsággal ezt az utóbbit (is) összefüggésbe hozta a profitszerzésre alapuló nyugati társadalmi rendszerekkel (ahogy ő ezt megfogalmazta), miközben meglehetősen szemellenzős magatartással nem vett tudomást az úgynevezett szocialista államokban folyó sokkalta átfogóbb, és következményeiben még teljesen ma sem felmérhető környezetrombolásról és környezetszennyezésről. Az 1970-ben közzétett, majd 1974-ben új kiadásban megjelentetett Összegyűjtött versek (Samlede digte), valamint a haláláig még megjelent további kötetei alapján le kell azonban szögeznünk, hogy Malinovski, nyilvánvaló túlzásai és tévedései mellett is, a második világháború utáni dán költészet egyik legmarkánsabb egyénisége. Ezt a Dán Akadémia is elismerte azzal, hogy 1970-ben neki ítélte oda nagydíját. - Külön meg kell itt még említenünk mennyiségre is jelentős műfordítói tevékenységét, melynek során kiemelkedő helyet kapott Neruda és Paszternak, valamint a századközép svéd modernista költészete.

Jelen gyűjteményünkbe a következő köteteiből válogattunk verseket:

- Samlede digte. Borgen forlag, Koppenhága 1970.
- Kritik af tavsheden. Borgen forlag, Koppenhága 1974.

A heltling kritikája

Kritik af heltlingen

A Keleti-tenger legészakibb részén
Heltlinget fognak ki húzóhálóval a halászok
Ikráját a svéd éttermek közel tízszereséért
Árulják annak amit a halászok és halászfeleségek
Érte kapnak. Egyéb részeit a halnak
- mely egyfajta lazac - legtöbbszörre finneknek
Adják el nerctakarmányként. De ki jár ma már nercben?
Ki eszik kaviárt? A halászok tudom
Megélhetésükért halásznak. De a heltling
ugyan miért él?

A világ folyásának kritikája

Kritik af verdens gang

A templomok eltűnnek a felhőkarcolók közt
S nem látszanak többé a tornyos paloták sem
Kéményeitől a gyáraknak. Fel így váltja
Az egyik uralkodót a másik. De mikor
kerülnek teljes leváltásra?

Állni

At stå

Amíg ingadozik áll is addig az ember
Bár egyesek szerint a helyzet ennek éppen ellenkezője
A fekvő ember alszik legtovább
S ez szerfölött előnyös
Noha négykézláb is botlani tud az ember
De ki törte már ki ágyban a nyakát?
Föl kell keljen az ember s ablakhoz mennie hogy csillagokat lásson
(Kivéve amikor szabad ég alatt alszik, s ez szerfölött előnyös)
Aki leülőben van ritkán csinál az felkelést
S ez szerfölött előnyös
Indul a nappal és a nap az égre és a fákra áll
Hogy a szökőkutat s egyebek mellett Keresztély királyt ne is említsük
Egyesek gyulladássos képek s foszló falak között szuszognak
Mintha haragjuk elszállt volna
Mások a térdüket tekintik a legfinomabb szerszámuknak
Kedveli is őket miniszterelnök
Tanár pap rendőr és munkaadó
(S ez szerfölött előnyös)
Ők azok akik mondogatják „Ez a sors”
Ők azok akik szemükön kötéssel ébrednek fel
Ők azok akik majd csak az akasztófán fognak kiegyenesedni
Ők nem ingadoztak soha
(S ez szerfölött előnyös)
S az is nehéz dolog hogy időben keljen fel az ember
Nagyon nehéz önerővel fölkelni
Ha úgy nézzük nem is föltétlenül szükséges
Senki se követelheti hogy egyáltalán talpra álljon az ember
Hisz alapjában véve fölösleges maga az élet is
S a halál tulajdonképpen a legtermészetesebb valami
S ez szerfölött előnyös

Akarat & világ

Viljen & verden

Hívja az ember az Országgyűlést s a Kereskedelmi Bank jelentkezik
Mikor pedig a Politechnikai Intézetet próbálja hívni az ember
egy hang azt mondja be „kellemes bútorok”
Megcsókolja az ember a feleségét s rájön hogy a hölgyet Laviniának
hívják és észreveszi: szeplős
Glumsøbe vált jegyet az ember de mikor körülnéz rájön Jokkmokkban
járkál
(Amiből viszont még egyáltalán nem következik hogy Jokkmokkba
jutunk ha jegyet Glumsøbe váltunk vagy Gladsakseba)
Az ember egy nagy és félreérthetetlen N-t dug választáskor a
szavazóúrnába s pillanatokkal később már egy Ø a
kétségbevonhatatlan miniszterelnök
Az ember azt mondja „Köszönöm ne hiszen ez már igazán
túlzás lenne
de a Rendkívüli Lapok s a Föld rotációja zavartalan
forog tovább
Mikor az ember a császárra lő rá mindig a konyhalányt találja el
de a dolog ellenkezője sose biztos
Végül aligha lát más kiutat az ember minthogy a Királyi
Színházba térjen be s a „Takarékpénztár”-t ott még ma
megtekintse
A jegypénztárnál az automata telefonbeszélő azt hajtogatja azonban
egyre „Holnapra minden jegy elkelt” „Holnapra minden jegy elkelt” „Holnapra minden
jegy elkelt”
Török-tatár nyelvkalauzt vásárol magának az ember s zsebében le-
pényhal-szelettel ér haza ez csak logikus
Gondolj arra ha ez akár egyetlen alkalommal is bár de fordítva le-
hetne de ezzel bizton túl sokat kívánnánk
Manapság egész egyszerűen rosszul állunk a kauzalitás dolgában
Folyton próbálkoznunk kell hát hogy miként juthatunk előre

A benzinszív

Benzinhjertet

Előttünk van (természetesen) a halál
Táj tájat követ e visszapillantó tükörben
Fölélt mezők és városok
Kiégett lányok
Selejttermékek
Elfogyasztott idő
Kék párák
Gázok
A cél talán - ürülékből álló világ
Hatalmas konyhahulladékkupacok
Ne kérdezd miért
Felemésztet szülőidet
Tanárokat és példaképeket zabálsz fel
Hanglemezeket
Formás zsebkönyveket
Segged luka is csupa szellem
De hogy a fékek rendben legyenek
Az már kevésbé fontos
Halálos vétek azonban a székrekedés
Életed étkezésnyi benzin
Gyorsan bekapva
Önkiszolgálásos módszerrel
Tővig be most a gázpedált
Hetven év limloma
Vonul át pupilládon
Kihörpölsz egy tavat
Megemésztet hét ökröt
Nagyjából harminc holdnyi erdőt
Újságpapírként
Átrágod magad az egész botanikán
Plasztikon s platinán:
Minden beléd kerül le
Hiszen ettől függ
A természet egyensúlya

S jövője a Szabad Világnak
Ne kérdezd hát miért
Előttünk
Még nagyobb mezők és tágasabb vásárterek
Táj tájat követ
Egészen átlagos
Tartalmukra nézve bizonytalan
Tájak
A rejtett olló
Vasúti átjáró vagy valami hasonló
A visszapillantó tükörben (természetesen) csak kacat
Ismerd be hát:
Belélegzed az életet
A tű foka vagy és maradsz
S a cérnának két vége van

A fehér párduc halála

Den hvide panthers endeligt

Minden folytatódik. Virágzó áizsok közt
páfrányok ökle csavarodik elő. Páncélos

csapatokat vonnak össze szíved körül, miközben
a svéd pümkösd máglyái az egeket nyaldossák.

Jó kezekbe került a költészet, és Párizs sem esik
újból talán el. Bartók és Mozart

műveit ma már kissé jobban játsszák, mint tegnap,
Saigon külvárosát pedig megint bevették.

Folytatódik a mámor, a kínzás s diadal. A fegyver
s a csalogány egy nyelven szólnak, egy egészen új nyelven.

Gyermekeink, hiszen, egyforma meghittséggel
bánnak szerelemmel és káosszal. Bolíviában

naponta zuhan Ikarosz a földre. Elhagyottan él minden, ami él,
vegyük ezt végre tudomásul. Csak nyugalom, Erik.

Szerelmes vers I-II

Kærlighedsdigt I-II

„Folyton utolsókként lenni a földön
folyton elsőkként”

I.

Nem csak a világ
kedvesem
nem csak a fény mit másokkal együtt iszom
kilincsek lépcsők amiket koptatunk
nem csak a levegő amit beszívunk
s értelmetlen történetük
melyben én is benne gyökerezem

nem csak e falak itt
a ma még ugyan távoli ámde egyre
közelebb kerülő iszonyatok
nem csak a világ
kedvesen
hanem te is

te aki különbözöl
mindentől ami volt és lenni fog
távolin oldalamon is
te vágya a betegnek:
a fa az ablakon túl

ha feledlek teszem ezt csak azért
mert túlságosan jól emlékezem rád
bárcsak sohase emlékeznék úgy rád
ahogy a világra emlékezem

II.

Nem csak te
kedvesem
hanem a világ maga is
nem csak az óra sikolya a sarokból
s egy sápadt arc borzalmas
látványa a bőröd alatt

a vállad mögötti fehér arcok is
szemedben is az agyonhajszolt árnyak
s a panaszok amikről még magad se tudsz

a felhők miket nem láttál meg
napok miket nem osztottunk meg
mindig valami más
sohase mi magunk

kezeink szégyenkeznek
mintha valaki harmadik állna itt a szobában
valaki hirtelen arameusul zokog föl
nyitott üvöltés hirtelen az ég

jól tudom: valahol
készén áll már a ház
mint két szám a veszteséglistán

s jó okom van rá hogy hozzád
szórakozottan jöjjenek el

Aschenbrenner

Aschenbrenner

A vízfelület, a földkéreg, a bőr: akadály a halál útjában.

A tükör - micsoda misztérium!

Váltakozó fajsúlyok tánca, az egyik szubsztancia föl-
zabálja, amit a másik azonnal kihány, *soggetto per una commedia...*

A magzatburkon át az anyaméhből a kapitalizmusba, az álom membránján át másik álomba,
semmiből semmibe.

Vers májusi felhők fölött

Digt over skyerne i maj

Nézni a tájat
ezt vagy amaszt
2500 méter magasságból
a légcsavarok biztos
körforgása mögül
fantasztikus
valósággal rubensi Grönland
óriási vénuszdombokkal
esztétikai sarkvidék
szédítő
boldog.
S akkor hirtelen megpillantasz
a felhők káprázatán át
egy kis piros cseréptetőt
egy nőt aki a tóban kint egy kissé
soká ácsorog tétoházva
egy fénylő száguldó pontot egy vonal mentén
Kurt és Egon az kik éppen azzal vannak elfoglalva
hogy halálra gázolják magukat és másokat is
bőszén és szerencsétlenül
rendíthetetlenül
hevesen
s akárcsak Zygielbojm
mondod te is magadnak:
abba az ő tömegsírjukba
oda tartozom én.

Élni mintha volna jövő és remény

Leve som var der en fremtid og et håb

Tevékenykedni
szeretni mintha
az ébresztőórát húznám föl a szokott módon
pénzt kölcsönözni mint tegnap
ma éppen úgy
hogy éljünk
szőni szántani
leveleket írni mintha
eljutnának a címzettekhez
azt mondani „vizontlátásra
csütörtökön”
hogyan éljünk
úgy kelni föl mintha ez sürgős lenne
úgy menni ágyba
mintha nem volna sürgős
virágot vetni
köszörülni a torkot
öntözni őket
házat építeni
tervezni gépeket
robbanóanyagokkal kísérletezni
vágni
gondolkodni
önteni
mintha csak
cire perdue
végeznünk
egyéb hihetetlenül
bonyolult mozdulatokat
bezárni az ajtót
lesöpörni egy lépcsőt
rákot enni
csőre tölteni fegyvert
előfizetni múlt- s jövőidejű

folyóiratokra
fütyülni a sötétben
beküldeni a megfejtéseket
egy mintát kikeresni
akárha sürgős lenne
hálót javítani
jobbkez-szabályt betartani
szorgalmasan végezni ezt
és nem amaszt
esetleg épp fordítva
kirakni pasziánszt csalás nélkül
ecsetet tollat és húrt húzni
fáradhatatlanul
érzéssel
helyesen
épp úgy
ahogy Vietnamban a lányok
rizst ültetnek: akárha
kifeszített vonal nyomán tennék
„nehogy azt higgyék az imperialisták
hogy kezünk remegett”

BENNY ANDERSEN

Benny Andersen (1929) költő, író és zongorista Koppenhágában született, s középiskolája után először hivatalnokként dolgozott, majd bárzongorista lett s az ötvenes években jazz-együttesével bejárta úgyszólván egész Skandináviát. Első verseskötete, *A muzikális angolna* (*Den musikalske ål*) 1960-ban jelent meg, s ezt gyors és folyamatos egymásutánban egész sereg további versgyűjtemény követte, a legfontosabbak: *Szoba konyhasználat* (*Kamera med køkenadgang*; 1962), *A lelki keménykalap* (*Den indre bowlerhat*; 1964), *Arcképcsarnok* (*Portrætgalleri*; 1966), *Az utolsó nyögés* (*Det sidste øh*; 1969), *Itt, a rezervátumban* (*Her i reservatet*; 1971), *Svante dalai* (*Svantes viser*; 1972), *Személyes papírok* (*Personlige papirer*; 1974), *Mindkét szem közt* (*Under begge øjne*; 1978), *Az idő és a gólya* (*Tiden og storken*; 1985), *Chagall és skorpiótánc* (*Chagall og skorpiondans*; 1991), *Ez a jövő és menés* (*Denne kommen og gåen*; 1993). Költeményeken kívül írt novellákat, színműveket, filmforgatókönyvet, tévéjátékokat, regényt és gyerekkönyveket is.

Személyében szuverén költővel van dolgunk, aki a mai dán líra egyik legszínesebb egyénisége, s aki egyúttal népszerűség dolgában is fölülmúlja úgyszólván valamennyi költőtársát. Egy-egy verseskötete 5-10 ezres példányszámokban jelenik meg, de akad olyan is, amelyik végül eléri a 31 ezres példányszámot, ami ugyancsak szokatlan a líra iránt mérsékelt érdeklődést mutató Dániában. Benny Andersen modernista szózsonglorként indult - és ma elsőszámú társadalomkritikusként tartják számon. Leleményes és nyelvi telitalálatoktól hemzsegő költészete először is egészséges és jóízű humorával tűnik ki. Költészete másrésről nagyon is komoly életfilozófiai magatartás kifejezője. Kissé leegyszerűsítve azt mondhatnánk, hogy központi témái és motívumai a modern ember (a kisember, a hétköznapi ember) szembesülése, összeütközése a számára érthetetlen, elfogadhatatlan, áttekinthetetlen, vagyis abszurd, azaz képtelen élethelyzetekkel. Jelenetei közt nem ritkák a groteszknak mondhatóak, s nem egy ilyenfajta verse végződik a lemondás, a csalódottság, a becsapottság érzésével. Verseiben az elidegenedést gyakran ironikus felhangokkal mutatja be. Sok alakja („hőse”) kerül szembe embertársaival vagy az élet könyörtelennek látszó adottságaival. Mert alakjai jobbára mindennapi körülmények közt élő mindennapi emberek. Ez az attitűd egyúttal jó alkalmul szolgál a költőnek arra is, hogy szabadon kritizálhassa saját kora társadalmát és annak visszásságait. Nem utolsósorban éppen ennek köszönheti egyedülálló népszerűségét a társadalom úgyszólván minden rétegében. Ugyanakkor a költő nem próbál a kispolgár (s még kevésbé a nyárspolgár) oldalára állni, hanem bátran és leleplező erővel ír az élet banalitásairól, az önsajnálkozásról és a kényszerképzetek megnyilvánulási formáiról. A karikaturisták és a „hivatásos” humoristák által oly gyakran és szívesen kifigurázott „kisember” azonban sohasem képezi nála a nevetség tárgyát. Helyette a fura és erkölcsileg mindenképpen elítélendő szociális viszonylatokra, ferdeségekre irányítja rá figyelmünket, s úgyszólván mindig sikerül bennünket elgondolkodtatnia. - Költői „formái” (már amennyiben a szabad ritmusokkal kapcsolatosan egyáltalán formákról beszélhetünk) legtöbbször játékosak. Költeményei egyúttal tele vannak nyelvi kétértelműségekkel, hangzásbeli és alaki szóegyezésekkel, melyek (amellett, hogy a fordítót nem ritkán szinte reménytelen és megoldhatatlan feladat elé állítják) meglepő, eddig nem sejtett összefüggések felismerésére vezetnek rá az olvasót. Egyebek mellett ez a magyarázata annak is, hogy költői életművében miért foglal el olyan fontos helyet a kimondottan gyerekekhez írt sok verse. Hangvétele, tudatosan egyszerű nyelvhasználata és látószöge ezekkel a gyerekversekkel rokonítja az 1973-ban *A gyerek, aki folyton öregebb és öregebb lett* (*Barnet, der blev ældre og ældre*) címmel közzétett önéletrajzi visszaemlékezését is. Talán nem is lenne szükséges megemlíteni, hogy ez a műve semmivel sem lett kisebb könyvsiker, mint versgyűjteményei...

Jelen gyűjteményünkbe a költő következő köteteiből válogattunk verseket:

- *Den musikalske ål*. Borgen forlag, Koppenhága 1960.
- *Man burde burde*. Borgen forlag, Koppenhága 1971.
- *Her i reservatet*. Borgen forlag, Koppenhága 1971.
- *Personlige papirer*. Borgen forlag, Koppenhága 1974.

Az életút felén

Midt på livets bane

Egy bizonyos adott időpontban már könnyű kiszámítanunk
hogy fogainknak csupán a fele ha megvan még
hajunknak is csak a fele
s fele az életünknek
néhány év már csak és az ember többé
nem képes meghallani a tücsökzenét
kivéve hogyha jó előre felveszi
azt magának hangszalagra
hogy később félsebességgel játszassa vissza
s bár kedvünk támad olykor hogy hátrapillantsunk
mögöttes eredményeinkre
előrenézni késztetjük magunkat mégis
korábban ment is szépen ez szinte magától
most viszont már törődnünk kell jövőnkkel
nem elég régi sikerekre hivatkoznunk
mivel azok akiknek mutogatnánk őket
halottak már vagy ritkán bukkannak elő csak
s már önmagában az hogy házastársunk
vagy lányunk gyengéd hangot használ
mikor az aprósüteményt kínálja
már a jelen villanófényét
villantja rá towarepült időnkre
és az érkezőben levőre is
akkor lassan azon kezdünk tűnődni
hogy napjainktól és a süteménytől így eltelve
volna-e mód rá hogy elkerüljük a halált is
itt a rezervátumban.

A fényképek

Fotografierne

Szusszanva áll meg a lépcső csúcsán.
Az a rengeteg lépcső, az a rengeteg év -.
Ácsorog kezében a hideg kulccsal
s tolvajok után hallgatózik.

De csak a fényképek néznek rá
barátságosan, kidülledt szemekkel.
Nem néz ki ma már senki így ki.

A szűk ajtórésen besurran akkor
önmagához vékonyka kis levélként.

Ne tedd többé

Hold op

Felelőtlenség szavakat szülni a világra.
Szavakat, hogy vékonyka gondolatjeleken lógjanak,
fel nem oldható pontok közt fuldokoljanak
kitéve ragályos vesszőknek s pontosvesszőszorulásoknak,
szócsoportok Ku-Klux klánjainak,
mellékmondatoktól eltorzult poéneknak,
felkiáltójelek által meglincselt szinonimáknak
s szagtalan szintaxiseltávolítóknak
s mind a sok egyéb csábításnak,
a felizgató fokozásnak,
származékszóvégződések éjjeli életének
macskajajos-fejfájásos mutatónévmásokkal,
émelyítő lábjegyzetekkel -
s otthontalan szószedetek új nemzedékének,
lúgos és jéghideg kérdőjeleknek,
örök szárnyalásban vagy óriási
zárójelek közé internálva.
Védtelen szavakat ne hozz többé világra.

Boldogság

Lykken

Különös valami a boldogság
vele találkozáskor egészen
felvidulhat az ember
de szorongás is elfoghatja
ácsorog csendben egy kicsit
majd óvatosan előbbre lopakszik
akárha valami aknamezőn
s valahányszor anélkül érinti lába a földet
hogyan levegőbe repülne
akkor vagy elfeledi élvezni ezt a boldogságot
vagy azon kesereg hogy nem tudhatja
milyen sokáig fog mindez itt tartani
így aztán mikor végre jelentkezik a kudarc
megkönnyebbülést érez
akárha biztonságba jutott volna
ami bizony szégyenletes dolog
hisz van valami különös a boldogsággal
amivel másképp nem találkozunk
lehet abban van a hiba
hogy túlságosan kevésbé ismerjük
el kellene jobban mélyedni benne
azt hiszem tréning dolga lenne az egész.

Legfőbb ideje

På høje tid

Legfőbb ideje már
forr a víz
lángol a föld
vár a világ
Caesar-korúként Sándor
már a Nagy volt
az én életkoromba érve Caesar
már túl volt minden
nem fecsérelgették idejüket
az idő sem őket
ingként viselték az időt
magukon tartották akár
aludtak akár ettek
eltemetve is ebben lettek
én meg csak ülök itt
újságot tartva
karácsonyt tartva
magamat visszatartva
szalasztok el lehetőségeket
találmányoktól reménytelen elmaradva
a világ azonban nem vár
amikor Mozart ötéves volt
amikor Jézus tizenkettő
amikor Kolumbusz fölvolta horgonyát
amikor Homérosz
amikor Rembrandt
amikor Pasteur
amikor Darwin
amikor Dalgas
amikor Vinci
amikor Gama
Damoklész
legfőbb ideje már
túl is vagyunk az idején már

a kalapomat
a kabátomat
a biciklcsíptetőimet
most vagy soha

Az élet keskeny és magas

Livet er smalt og højt

Gyufaszál lobban fel a világűrben,
egy arcra villan, mielőtt kialszik.
Kezek érintik egymást a sötétben
futólag, mielőbb megmerevednének.
Szavakat mondunk.
Néhányuk el is jut egy-egy fülig,
egy ideig emlékeznek is talán rájuk.
Hosszában mérve életünk rövid,
függőlegesen mérve viszont végtelen,
megpendülő rost a halál izomzatában.
Csókolj hát most, még mielőtt
csókod már csak csontvázat érhet.
Hamarosan semmivé válsz ugyan,
de még mindig van ajkad
és van gyufád.

A szeretetreméltó csontváz

Det elskværdige skelet

Pipacshoz támaszkodik
a ház. Fehér levelek
tartják helyén a postaládát.
Sok időnk megy rá arra hogy
nagy ívben megkerüljük a halált
meg arra hogy a madarakat rávegyük
szálljanak visszafelé.
Szeresd csontvázadat s légy neki hálás
azért hogy oly hűségesen
 akadályoz meg abban
hogy teljesen összeomolj.

Rendrakás a házipatikában

Oprydning i medicinskab

Kis tubusok és üvegecskék réges-rég
elfelejtett nyavalyák illatával
kenőcsök eltűnt tyúkszemekre
csípős folyadékok belső bajokra mik
testet s lelket egyaránt megviseltek
éjeken át napokon át
de túl vannak már hetedhét határon
felcserélődve új bajokkal.

Cseppek enyhületül ifjú szemekre
amik túl sokat láttak máris
ámbár nem eleget.

Pirulák amik vagy hatottak egykor
vagy éppen hatás nélkül maradtak
mindenesetre nem használjuk őket
s értelmük is feledésbe merült -
elillant lázak
abbamaradt köhögések
megszűnt fájdalmak.

Mulandóság
mulandóság -
ez az egész tűnjön el innen.
Helyet a jövődő bajoknak.

Mosoly

Smil

Ordítózva születtem
sikoltozva fogadtam a keresztvizet
bőgtem mikor elverték
jajgattam mikor megcsípett a méh
ám fokról fokra dánosabbá lettem
megtanultam hogy mosolyogjak a világra
a fényképeszre
az orvosokra
rendőrökre s csalogatókra
a mosoly országa polgára lettem
legyet távol s lelket tisztán tart a mosoly
s jó a fogaknak is a fény a levegő
ha késve érsz valahova
ha csődbe jutsz
ha elgázolnak
csak mosolyogj
turisták özönlének majd ide
hogy mosolygó elgázoltakat lássanak
kuncogó lakásnélkülieket
trécselő gyászolókat

mosolyomat levetni se tudom
pedig olykor szívesen sírnék
vagy lógnám legalább a fejem
vagy tiltakoznék más mosolyok ellen
mik durvaságot s vérszomjat takarnak
de utamban áll saját mosolyom
lőkhárítóként kimered
letépni mások kalapiját és szemüvegét

mosollyal viselem mosolyomat
félholdszerű ígámat
mire mások száradni aggatják gondjaikat
féloldalra kell a fejem fordítanom

mikor egy ajtón be akarok menni
a mosoly országának polgára vagyok
ami cseppet sem mulatságos.

Köztünk

Mellem os

A kezed és arcod között
szívedtől verdeső kék blúzod
Szemem csak méternyire mosolyodtól
Köztünk nap és meztelen levegő
Almafát ígérek neked hamarosan
vagy festménygyűjteményt
A géppuskasorozat a lőtér felől
blúzodat csak hitelesebbé teszi
A lövések közti kis szünetekben
hallom hajunk növést
Kortársak vagyunk mint lepkeszárnyak
s tíz perc múlva tavasz lesz.

Egyenlőség

Lighed

És egyetlen ember se kisebbrendű
S ha van mégis ki magát kisebbrendűnek
míg mást értékesebbnek érez
annak legtöbbször az az oka
hogy az ki értékesebbnek érzi magát
kisebbrendűségi érzést ébreszt másokban
Ám kisebbrendűségi érzést ébresztetni
alacsonyabbrendű dolognak számít
s ezért akik magukat értékesebbeknek
tekintik s kisebbrendűeknek
tartanak másokat önnön maguk
tartandók kisebbrendűeknek
S ha kisebbrendűnek mondunk mindenkit
nem használható többé e megjelölés sem
többé tehát senki se kisebbrendű
itt a rezervátumban.

KLAUS RIFBJERG

Klaus Rifbjerg (1931) költő, író, dráma- és filmforgatókönyvíró, kritikus, újságíró, szerkesztő, az újabb dán irodalom talán legsokoldalúbb vezető egyénisége, akinek rendkívül sokszínű és gazdag életműve központi helyet foglal el a modern dán irodalomban, s akinek a neve mintegy szimbólumává vált mindannak az újnak, ami a hatvanas évektől a „mosoly országában” jelentkezett. Értelmiségi családból származott, tanulmányait a koppenhágai egyetemen végezte, utána néhány éven át újságíróskodott, azóta azonban teljesen az irodalomnak és az irodalomból él. 1959 és 1963 között a Vindrosen című központi irodalmi lap szerkesztője volt, 1984-1991 között pedig a legjelentősebb dán könyvkiadónak, a Gyldendalnak volt igazgatója. Irodalmi pályafutását verseskötettel kezdte: 1956-ban jelent meg az Önmagam leleplezése (Under vejr med mig selv), melynek verseiből — együtt vizsgálva azokat második kötetének, az Utóháborúnak (Efterkrig; 1957) versanyagával, hiszen ennek a versei zömmel időben előbb keletkeztek, mint az első kötetéi — máris igen markáns költői arccal bontakozik ki előttünk, egy erős életérzésekkel rendelkező, a lét, a lányok, a bor fölött érzett öröm költőjéé, aki egyforma nagy szenvedéllyel tud szeretni - és felháborodni. Mert ez az utóbbi is jelen van már ezekben az első kötetekben is, noha a későbbiekben még teljesebben kibontakozott: a politikai színezetű méltatlankodás hangja, a modern tömegkultúra és az eltömegesedett társadalom kritikája. Nyelvi virtuozitása, jókora adag sajátos színezetű akasztófahumorával társulva, azonnal a fiatal költők élvonalában jelölte ki a helyét. Vitathatatlan vezető szerepét azonban harmadik verseskötetével szerezte meg, az 1960-ban megjelentetett Szembesítéssel (Konfrontation), ezzel az energikus hangvételű, már-már goromba könyvvel, melyben szinte hajtóvadászatot indít a valóság felderítésére, gáttalan haraggal leplezve le a kor mindent átfogni látszó anyagiasságát. A kötet verseiben egy erősen szubjektív költő nyilatkozik meg, akinek saját énje és önszituációja fölötti reflexiói általános érvényűekké tágulnak. Rifbjerg igen termékeny alkotó, műveinek pusztán felsorolásához is oldalakra lenne szükség. Hadd említsük itt meg (s jellemezzük röviden) csupán a következőket: Álcázás (Camouflage; 1961), mely egyéni-emberi háttérét, a megelőző nemzedékekhez visszavezető gyökereket vizsgálja; Arckép (Portræt ; 1963), melyet szellemesen önmaga lírai feldarabolásának és újbóli, de máskénti összerakásaként jellemeznek, valamint a nő rejtélyével való szembesülésének; az 1964-es Boi-i-ing képek és szövegek kollázsgyűjteménye, az új-konkretizmus egyik legfrappánsabb dániai terméke; az 1965-ös Amageri versekben (Amagerdigte) gyermekkorának világát idézi meg Koppenhága egyik, akkor még igen idillikus elővárosából; 1967-ban a hamis nemzeti érzéseket ironikusan kigúnyoló, de a dán táj szépségeinek dicséretével is telített Hazafias dalokkal (Fædrelandssange) jelentkezett. A hetvenes évek fontos köteteiből meg kell itt említenünk a Mitológiát (Mytologi; 1970), melyben a kor és történelem hamis mítoszaival számol le; a Jelenetek a mindennapi életből (Scener fra det daglige liv; 1973) címűt, a 25 desperate digte (25 desperate digte; 1974), az 1976-os A tengerpartot (Stranden), valamint az 1975-ben kiadott Az a vasárnap (Den søndag) címűt; ez az utóbbi, érdekes és újszerű ötlettel a Politiken című koppenhágai napilap 1974. március 3-i vasárnapi számában megjelent cikkekhez fűz lírai reflexiókat. Legkésőbbi kötetei közül kiemelkedik az Életfríz (Livsfrisen; 1979), A lebegő fa (Det svævende tre; 1984), Szeptemberi dal (Septembersang; 1988), A háború (Kringen; 1992), Lexikon (Leksikon; 1996).

Rifbjerg oeuvre-jének legfontosabb részét lírája alkotja ugyan, legjelentősebb eddigi alkotása azonban mégis egy regény, az 1966-ban megjelent Operakedvelő (Operaelskeren), az egoizmus remek rajza, de előtte is, utána is sok más jó és nagy sikerű regény került ki irodalmi műhelyéből, melyek közül meg kell itt elégednünk az 1969-ben Északi Díjjal kitüntetett Anna (én) Anna (Anna (jeg) Anna), valamint az 1984-es Hamis tavasz (Falsk forår), és az egy elválás történetét ábrázoló Divertimento mollban (Divertimento i moll; 1996) címűek megemlékezésével.

— Színművei is rendkívül népszerűek, de ő írta a hatvanas évek legjobb dán filmjének, a Hétvégének (Weekend; 1962) forgatókönyvét is.

Rifbjerg életműve nélkül aligha lenne a mai dán irodalom az, ami.

Jelen gyűjteményünkbe a költő következő köteteiből válogattunk verseket:

- Efterkrig. Gyldendal forlag, Koppenhága 1964.
- I Skyttens tegn. Gyldendal forlag, Koppenhága 1970.
- Mytologi. Gyldendal forlag, Koppenhága 1970.
- Scener fra det daglige liv. Gyldendal forlag, Koppenhága 1973.
- 25 desperate digte. Gyldendal forlag, Koppenhága 1974.

Költőies kifejezés

Det poetiske udtryk

Olykor-olykor akad
egynéhány szép nap,
mikor már-már beleharapunk a kék égbe,
olyan kék és kívánatos.

Baba-nagyságrendre zsugorodik
körüöttünk minden,
fölszedhetjük szinte a házakat és hónunk
alatt vihetjük őket.
Gyors mozdulat a telefondrótok mentén
s tenyered fecskével van máris tele.

Minden egyes tanyán
kannák zörögnek s tejjel bajmolódnak.
A nap oly égető-erős,
hogy fekete macskává válni látszik,
ahogy feléje nézünk.

Benyomásoktól hűledezve
járkálunk s faljuk a nyarat.
A tengert pillantjuk meg hirtelen
és a rétet néhány tehénnel.

Ezzel aztán be is telik a mérték.
Oldalt feléd fordulva mondom:
Az ördögbe is, milyen csodaszép itt!

A kanári elhantolása

Kanariefuglens begravelse

Tárgyilagosan, akár egy mizantróp,
gyűjtöttem össze, gyerekként, a döglött
madarakat, hogy eltemessem őket.

S elhantolást kaptak is, takarost:
virágcsokorral,
pár ízletes kenyérmorzsával
s fedeles szivardoboz-koporsóval.

Nem kapták meg azonban,
hogy békében nyughassanak.
Nyolc nappal később ugyanis
újból kiástam őket.
Sőt olykor-olykor már
alig négy nappal később.
De ez általában túl korai volt.

Az oszlás ugyanis csupán nyolc
nappal a temetés után
indult meg úgy valódi-igazán.
Tipikus volt a szag.
A szemek időközben már
teljesen eltűnhettek.
A toll pihéi közt pedig megbízhatóan
dolgoztak a nyüvek.

A madár érdekes-szokatlan módon
ilyképp lett élővé megint.

Olykor, mikor az oszlás és feltámadás
nem az elvárt eréllyel történt,
madarunk újabb nyolc napot kapott a földben
(a szivardoboz-tetőt résnyire tárva).
S csak mikor onnan újból fölkerült, folytatódhatott

a szemléltető-oktatás tovább.

El-eltűnődtem rajta később:

gyerekként szerzett ismereteinkből

mily tömérdeket elfojtunk később magunkban.

Nyári búcsúzás

Sommerafsked

Tisztán kirajzolódva
állunk a búcsúzás fénysugarában
kezünk előretárva.

Szélbe fulladnak a búcsúszavak,
te elfordítod arcod
s becsapódik az autó ajtaja.
Homokot érzek körmeim alatt.

Megbillen, mint sebzett madár,
a levegőben nevetésed.
Nevetek én is -
Partir, c'est un peu mourir.*
S fogaim közt homok csikordul.

Kezünket egymáséba tesszük,
vigasztaljuk egymás kezét
s azokat csak s a csuklónk fölött semmit.

Az arcod egészen sötét
a kinti fehér táj tényének ellenében,
hol a nap mintha csonthalmokról tűzne.

A fehér halmok zöldkoszorúsak,
perzselt koponyák homokizabfű-hajjal.

Un peu mourir[†] -
meghalok e homokban, amibe
a kocsikerék éppencsak belesüpped.

* Elutazni: meghalni kissé

[†] Egy kicsit meghalni

Arcod sötét.
És búcsúszavaink
szétszóródnak a kőlapokon és szilánkra
törnek a nap fehér tüze alatt.

Te elfordulsz
s lám, szemeidben
fehér halmok kúpjai állnak:
a búcsú láncá, homokként vakító.

Meghal az ember
és csak agyót mond a halállal
de tovább zötykölődik a kocsi
világlón,
lángolva és örökre át e puszta tájon,
hol csontok többé nem zörögnek,
hol búcsúszavaink széttöredeznek.

Csak a homok zizeg,
csontliszten át is hangot ver utunk
a száraz nap alatt, mely
homlokunkról levakarja a bőrt.

Partir,
végtagjainkat szétválasztva látni,
látni a nagy halált.
Partir,
földarabolva, külön minden tagunk
s a szájunk ajak nélküli
s karjaink egyre még
a búcsúra kitárva.

Csupán a félelem
s a surrogás a kerekek alatt.

Megállunk most
és behajt a vonat.

Délután

Eftermiddag

Túlmegy a zeniten a nap
s kiégett ürességét
a délután kitárja.

Pihen a munka.

Rovarokat csal elő a meleg
kisebb és nagyobb bogarak
kereszteznek egymás csapását.
A fényben áttetszővé

válík a gekkó teste
a szöcske szárnya meg
acélként csattog
az oleánder levei közt.

Visszahúzódik lassacskán a tenger
s leleplezi a köveket:
hamarosan kifakulnak
s fölveszik a homok színét.

A napsütötte szoba szürkén
terpeszkedik szét
az eljátszott lehetőségek és az új
sikerek hamis álmai fölött.

A Strategic Air Command
egy B-52-e
fehér ecsetvonást
húz átlósan az égen.

A vágy virága

Længslens blomst

A vasgolyó falnak csapódik.

A vasgolyó falnak csapódik.

A vasgolyó falnak csapódik.

Szünet.

A vasgolyó falnak csapódik.

A fal leomlik.

Szünet.

Az ólomüveg mögött anyám arca.

A teknősbéka behúzza fejét.

Szünet.

Soha többé nem lesz vasárnap.

Politika

Politik

A politika a lehetőség művészete
mondja a lehetetlen politikus.
Menetközben kell megoldani a problémákat
mondja a falábú képviselő.
Ilyen magasra állítottuk a mércét mondja
az egy méter 40 centis bizottsági tag.
Mi a mi oldalunkról
mondja a csupáncsak félig-radikális.
A mi szemszögünkből tekintve
mondja a jobboldali vak.
Ha ily módon kell fogalmaznom mondja
a szociáldemokrata hasbeszélő.
Ha megengedik nekem
mondja fenyegető arccal a liberális.
A helyzet kritikus így mondja
miniszterelnökünk maga.
És ezzel meg van mondva.

Herkules a válaszáton

Herkules på skillevejen

Itt a kimondott
és a kimondatlan közt
az elmúlt és az
eljövendő közt
a csend.
Itt a kiáltás
és a némaság közt
a csend és a csend
a szó.
Csukott szemmel
megyek előre.

Vincent

Vincent

Ma nem érzem egészen jól magam.
Boldogtalanul szerelmes vagyok.
Esik az eső.
Számláimat nem tudom kifizetni.
Barátaim elhagytak.
Azt hiszem lenyisszantom a fülem.
Kimegyek s behozom
a fiókból a kést
megfenem a lépcső kövén
s a fülem lenyisszantom.
A fülem lenyisszantom.
Vannak azonban bizonyos problémák:
1.) Nem könnyű egyedül csinálni ezt.
2.) Fáj.
3.) Vérzik.
4.) A vér kicsurdogál a borítékból.
5.) A vértől esetleg tönkremegy a boríték.
6.) Szokv. borítékban nem küld fület az ember.
De nekem rossz a kedvem,
elvágom hát az
ellenvetéseket
és a fülem.
Nem éppen kellemes.
Vérzik.
A vér kicsurdogál a borítékból.
A vértől tönkremegy a boríték.
Az ember nem küld levágott fület a postán.
Körülkötözöm a fejem
s festeni kezdek.
Fülem a szekrényen hever.
Mire kész vagyok a festéssel
a fülben sem marad vér.
Akkor borítékba teszem a fületem
és feladom.
A fülem a címzetthez érkezik.

Brecht Fyn szigetén

Brecht på Fyn

Az ajtónyílásban szivarral
két ujja között jelenik meg.
Korareggeli fényözönben
cseresznye-fák állnak virágban.

Végigsimít szerzetesi haján
s keze leszalad kínai
felöltőjének gombsorán.
Későn jön idén a tavasz.

A szoba asztalára gondol,
a hosszú asztalra az iratokkal
s a nőkre, akik ki-be járnak
s az iskolában ülő gyerekekre.

Európa selyemfiúktól, utcanőktől,
csalóktól, gyilkosoktól, koldusoktól
sötét szárazföldjére gondol
(Siehst du den Mond über Soho?).*

Tanár s romantikus; tekintete
cseresznyét vetkőztet meztelenre,
aztán egy hirtelen vakondtúrás
kis földrengését figyeli szeme.

Megfordul és szivarját beviszi
magával. Asztalához letelepszik,
de még mielőtt írna, arra gondol,
nemsokára el kell utazniuk.

* Látnod a holdat a Soho fölött?

Bogense

Bogense

Lenyűgözve saját merészségétől
meleg és napos márciusi nap
záródik a hársak köré.

Az ablakok megkísérlik a nyár
illúzióját kelteni
de rácăfol reménykedéseikre
az el-eltűnedező nap.

A toronyablakból előkongatja
a harangozó cseppenként a sötétet
miközben egyre fogy a fény.

Rázzák a kályhát a szobában.
Aztán indulnak az asztalhoz
mellételepszenek hogy egyenek.

INGER CHRISTENSEN

Inger Christensen (1935) költő, író és tanár. Első verseskötetét *Fény* (Lys) címmel 1962-ben adta ki, s ezt már 1963-ban követte *Fű* (Græs) című kötete. Ezek a versei a kései szimbolizmusnak és a lírai modernizmusnak még virágkorát élő költői módszereinek és törekvéseinek heves elutasítását jelentették. Központi tézise az volt, hogy a költői nyelv legfontosabb feladata egyrészt az, hogy felszabadítsa az embert magát (szociális-társadalmi aspektus), másrészt hogy tudatosítsa az emberi létezés értelmét és formáit (intellektuális aspektus), harmadrészt hogy ezenközben lelkieg gazdagítson bennünket (esztétikai aspektus). Emellett költészetének egészével mintegy tükrözni próbálja kora történelmi-társadalmi aktualitásait és egész ellentmondásosságát. A költészet saját nyelvére fordítva a dolgot: a költő azt kívánja megmutatni nekünk, hogy a vers alanya miként szabadulhat meg saját szorongásaitól, miként élheti át és tudatosíthatja magában például az évszakok hordozta ellentéteket (fény és sötétség; éjjel és nappal; fekete és fehér), melyek igen fontos szerepet játszanak lét- és életérzésünkben. Eközben természetes és egyúttal leleplező nyíltsággal nyúl az ölette még jobbára tabuként kezelt témákhoz is, mint például a nő szexualitás, az orgazmus, a szülés stb. Úgy véli ugyanis, hogy csak attól tudunk megszabadulni, miről szólni merünk. Nála az ember úgy áll a létben, mint a világegyetem része, életével mutatva az utat az életből a halálba, a fényből a sötétségbe. Ez a keresztényietlennek is nevezhető életfilozófia a *Fű* című kötetben oly módon is kifejezést nyer, hogy benne az alany, a szubjektum helyét maga a természet veszi át. A kötet egy másik helyén pedig arról szól, hogy valódi találkozás két ember között nem csak nehéz, de úgyszólván lehetetlen is - a szavak mibenléte folytán, mivel azok még az egyes individuum számára is sokban zártak és rejtettek. - Eddigi költői életműve csúcsát kétségkívül az 1969-ben megjelent *Az* (Det) és az 1981-es *Ábécé* (Alfabet) című verseskötetek jelentik. Mindkettőt örömjongással fogadta a kritika, irodalmi robbanásnak nevezve őket. Mindkettő az úgynevezett szisztéma-költészethez tartozik, vagyis egy bizonyos rendszerbe van belefoglalva, annak alapján felépítve. Az *Az* például egyfajta új és modern kozmológia: egy nyolc napra beosztott tereméstörténet, egy olyan teremési folyamat, amely még mindig nincs lezárva. Hiányzik azonban belőle a Teremtő alakja és fogalma, mert a költő itt egy olyan autonóm világot vázol fel, amelyik mintegy önmagát teremti. Az *Ábécé*, melyet talán helyesebb lenne Betűrendnek fordítani, hiszen nagyrészt az 1200-as években Olaszországban élt Fibonacci matematikus számtani sorára épül. Ennek 3-tól fölfelé mindegyik tagja a megelőző két számtag összegével egyenlő. Ettől elvonatkoztatva a kötetben a verseknek olyan gyűjteményét kapjuk, amelynek darabjai arról szólnak, ami ténylegesen van. Ezeket aztán alfabetikusan felsorolja. Úgy véli, hogy a matematikában sikerült rálelnie mind a logikára, mind pedig a misztikára, s hogy a matematikai logika új dimenziókat nyújthat a nyelvnek. De bizonyos értelemben matematikai struktúrával találkozzunk az 1979-es *Áprilisi levél* (Brev i april) című kötetében is (gyermekkori élményvilágának könyve), valamint az 1991-es *Lepkeölgy* (Sommerfugldalen) verseiben. - Különleges versei nem csupán Dániában értek el szokatlan népszerűséget, hanem külföldön is, s költői munkásságát sok dán és nemzetközi irodalmi díjjal jutalmazták.

Társadalomfelfogása még leplezetlenebbül jut kifejezésre prózájában, elsősorban az 1964-ben megjelent *Örökmozgó gépben* (Evighedsmaskinen), mely különleges egyvelege az osztály nélküli társadalomról vallott kommunista tanoknak és Szent Ágoston látomásának Isten országáról. Az 1967-es *Azorno* a művészi alkotómunka folyamatáról szól. 1967-es regényének, *A festett szobának* (Det malede værelse) a cselekménye viszont a reneszánsz kori Mantuába visz el bennünket. A kritika véleménye szerint azonban regényeinél sokkal eredetibb drámai alkotásai és tévéjátékai. Ezek többnyire az emberi tudat formáiról szólnak s egyfajta egzisztencialista világszemléletet tükröznek.

Jelen gyűjteményünkbe a költő következő köteteiből válogattunk verseket:

- Lys. Gyldendal forlag, Koppenhága 1962.
- Græs. Gyldendal forlag, Koppenhága 1963.
- Det. Gyldendal forlag, Koppenhága 1969.

Találkozás

Møde

V.

Az ismeretlen az ismeretlen s az arany az arany; hallani így
hallottam, azon a télen úgy fagytak agyon a madarak, hogy
kiáltani se maradt erejük, szóval a szavakért ugyancsak
keveset tehetünk

a könyvek szorosan egymáshoz préselődnek s egyenes derékkal
állnak, hátat fordítva a szobának, a polcokon begombolkozva
rázódnak egybe szavaink, évszázadok sorkultúrája,
természetesen szavanként fölépítve, hisz ki ne tudná, hogy
végül is a szó az, ami mindent eligazít

eligazít göröngyöt, formátlan nyálkát, tojások lökdösődő
hemzsegését itt, ahol állunk, s a felszólalók torkában a csomót,
ahogy a folyton előbbretolakodó szó szót követ, hogy azok
mindig a kívánt helyre hulljanak, magukra vagy másokra
így, igen, így lehetne ezt mondani, és a szó magától meg is
állhat, akár a postai levél, amelyik már a nagy távolságtól
magától is megretten

ezt azonban mégsem volna szabad ily módon mondanunk,
hisz itt láthatjuk mi, itt láthatjuk a nagy személytelen
papírlapot még, rajta mindazzal, amit Rimbaud maga
semmiképpen nem akart reá írni

ezt a nagydarab telhetetlen fehér papír-négyszöget, amelyik
noha soha nem volt sem Jorn képe, sem a földé, hirtelen itt
van most mégis s magára delejezi nézésed teljességét
s ha kilépsz egy kicsit innen, füleidnek aranyként csendül meg
az egész föld, s minden kép csak nyomorult fizetségképpen
zizeg itt a kezekben

s mikor ide újból belépsz, ismeretlen mindez a sok ismeretlen,
s aligha tudsz valamit is tenni a szóért, nővéredért ezen a
legfehérebb földön, melyet bizonyos madarak jó ideje mind
elhagytak már

jó ideje? - arra a helyre gondolunk most, ahol fejed farönkön
nyugtatta hevertél, akárha a kidöntött fatörzs lettél volna

s gondolok a kezekben levő magra is, melyet egy madár
emlékére hordasz magaddal
s gondolok a kis zöld fenyőbokra is, melynek növekedési
pontja az ág leghegyében van, erre a törzsön át folyton lefelé
szaladó bizsergésre
estéről estére így ülsz, miközben a fény apró pislogásokkal
ég a szavakban, sötétség - ismeretlen volnál?
mentünk a hó lépcsőzetén, miközben jégtáblák és erdőszélek
csengettyűztek sűrűn egymás felé
úgy röptünk át magán a házon is, akár senki által nem ismert
hegytömegekről letépett szikladarabok
nézd lent az asztalt a csészékkel, az órával és a porral, ami
rárakódott találkozásunk idején
fiókok, hálókamrák, ágyak, s ruhaneműkkel telezsúfolt szobák,
ruhák, amiket vagy kinőttünk, vagy csak elhagytunk, hogy
egymásnál halhassunk meg
de gyanússá vált a jószándék már, egyikünk se ver gyökeret
s mikor éjszakánként hirtelen-gyakran arra riadunk: nem hal
meg egyikünk se
A fehérség lebeg akkor fölöttünk, a teljessé még mindig nem
érlelődött emberi haza, kart tárva a tenger felé, amelyet
akkor hallottunk meg fölzúgni, amikor ránk tört a fáradtság
az a fehérség lebeg itt most fölöttünk - nézd csak, mit
veszítettünk, akárha maga a tél lenne

(Valaki...)*(En eller annen...)*

Valaki a házba betér s ablakából nézi az utcát.
Valaki a házból kilép s az ablakát utcáról nézi.
Valaki jártában az utcán szemléli a járókelőket.
Valaki sajátjának véli a házat, amelyikbe belépett.
Valaki folyton úton van s a házakat nem veszi észre.
Valaki soha nem figyel az utcai járókelőkre.
Valaki sétája során mindig felfigyel önmagára.
Valaki azért jár az utcán, hogy önmagát észrevehesse.
Valaki magára figyel csak és a mások házába tér be.
Valaki soha nem néz vissza a mások házából kilépve.
Valaki hazatér magához, de nem gyújt lámpát otthonában.
Valaki nem akarja, hogy bámulják, ül sötétben inkább.
Valaki járkál a sötétben, fény után keresgél a házban.
Valaki lámpát gyújt ugyan, ám látogatókat mégsem vár.
Valaki vár bár valakit, ám feledi, hogy lámpát gyújtson.
Valaki várja, jöjjön bárki, hogy beengedhesse a házba.
Valaki azt mutatja, hogy a házak közt eltűnt a ház.
Valaki azt mutatja, hogy ez a ház nem a keresett ház.
Valaki a keresett házban lámpát oltott s utána elment.
Valaki elment, hogy ne küldjön tévesen senkit se egy házba.
Valaki továbbment, mert rosszul nézte ki magának a házat.
Valaki téves útra ment, mert fényt pillantott meg egy házban.
Valaki jó utat választott, mikor neki rosszat mutattak.
Valaki tévútra irányít valakit s fényt gyújt otthonában.
Valaki a keresett házban fényt gyújt, de önmaga nem látja.
Valaki vak s a keresett házra nincsen semmi szüksége.
Valaki nem elég vak ahhoz, hogy hasznát vehetné a háznak.
Valaki kellő hasznát venné valakinek, hogy vak lehessen.
Valaki olyannak mutat utat, akit még sose látott.
Valaki épp amiatt tűnt el, mert a helyes útra vezették.
Valaki eltűnt az elől, akivel egyébként együtt járt.
Valaki olyannal jár együtt, akire pedig nincs szüksége.
Valaki meg se látja azt, aki pedig járna vele.
Valaki, aki - vélik — eltűnt, valakit egyre tovább üldöz.

Valaki úgy érzi, üldözik, és eltűnik ezért egy házban.
Valaki eltűnik egy házban s ablakába többé nem áll ki.
Valaki eltűnik egy másik házban, egyébként lakatlanban.
Valaki eltűnik az utcán s nem látja többé senki sem.
Valaki oly elhagyatott, hogy csak sötétben jön elő.
Valaki elhagyja a házát s oda többé sose tér vissza.
Valaki behatol egy házba s ott lakik, amíg teheti.
Valaki olyan házban él, amelyik üres éjjel-nappal.
Valaki olyan házban él, amelyik ablak nélküli.
Valaki ablaktalan házban él s nem nézeget ki soha többé.
Valaki fény nélküli házban él és nem tekint többé magára.
Valaki nem vár soha többé senkit s nem jön ki maga sem.
Valaki nem lát soha többé fényt s maga is vakká válik.
Valaki nem mutatja többé, mily egyedül van a sötétben.
Valaki eltűnik a házban, de önmagát még sose látta.
Valaki szál egyedül él házában s másokra nincs szüksége.
Valaki eltűnt a tömegben és azóta senki se látta.
Valaki maga van magával, a többieket nem ismerve.
Valaki maga van mások közt és önmagát sem ismeri.
Valaki maga van, mivel mást nem is tudna elképzelni.
Valaki maga van, noha másképp is el tudná képzelni.
Valaki maga van, mivel gondolatai elfoglalják.
Valaki mindig maga van s magát haldoklónak tekinti.
Valaki meghalt s az utcára nyíló ablakú házban fekszik.
Valaki meghalt s ahol fekszik, a házban minden fény világol.
Valaki halott az egyébként teljesen elhagyatott házban.
Valaki ott halt meg, ahol senki se várna valakit.
Valaki, aki már halott, fölbukkan a többi között.
Valaki meghalt s bámulnak rá azok, akik épp arra járnak.
Valaki meghalt és házából sötétedés után viszik ki.
Valaki meghalt s bámulnak rá, akik végül majd megvakulnak.
Valaki csendben áll, magára maradva a másik halottal.

Mulandóság

Forgængelighed

Elpárolog a kő a parton.
A naptól elpusztul a tó.
Állatcsontvázak rejlenek
a sivatag örök porában.
A dolgok így vándorlanak,
egymásba így vesznek bele,
szállnak tova az űr lelkének
gondolataiként.
Karavánok élő homokból.

Fenyegetés ez?
Hol a szívem?
Foglya a kőnek.
Rejti a tó.
Be van zárulva mélyen
egy púpostevébe,
amelyik a porban hever
s nyögve haldoklik.

A férfiak hangja

Mændenes stemmer

A férfiak hangja a sötétben
- mint a templomban egykor -
a férfiak hangja a napfényben
- én valaha a kilencedik
kariatida voltam -
a férfiak hangja a parkban
- szobor voltam én
mezítelen és mozdulatlan
a tükröm is csak
a szelek ujja volt
odaadó voltam minden gondolatomban
s szomorúságom is csak annyi
akár a zizegés a lombban -
a férfiak hangja a parkban:
miért is kellett fölébrednem?

Együttlét

Samvær

s léptek mögöttem
a hátam mögött
léptek
nem is hallom őket
megyek
szívósan csak megyek
 a kátrányos esőben
hozzáprésem egészen
a hátsó falhoz
a ház testéhez
ácsorgok csak
 mindezzel a sok szétmállóval
szorosan csípőmhöz tapadva.

Gyengéden az éjhez támaszkodom

Læner mig ømt mod natten

Gyengéden az éjhez támaszkodom,
egy rozsdás rács segítségével
eljutok arcomig és vállamig,
eljutok gyengédségemig:
a húsig s a vasig.

Zászló csupán a többi,
némán lobogó, kint s bent kérdező,
az éj mélyén, a lélek mélyén:

a halál?
az éjszaka megremegő
arcára ráfektetem a kezem,
lesöprök államról egy pici rozsdát.

A jelenet. Összefüggések 2.

Scenen. Konnexteter 2.

Avec comme pour language
rien qu'un battement aux cieux.
Stéphane Mallarmé

Amit írunk az mindig valami más
S a leírt is valami más megint
Közből fekszik a megnemírt
ami mihelyt megírjuk
új megnemírt területek felé nyílik meg
Leírhatatlan mindez így
Noha a fény meghatározza a sötétet
a fényt meg a sötét
valami azért visszamarad mindig.
S még akkor is ha növekvő rácskerítések
mögött hagyott-feledt kertekként
„határoznánk meg” ezt a maradékot
hátra van még mindig a logika
De noha a logikát már nem határoznánk meg
hanem kertről kertre mázolt kertrétegek
alá rejtenénk el valahova
valami nyugalanság visszamarad mégis
valamifajta kétségbeesés
testnélküli pulzáló érverés
Ez itten a test kritikája
éppen mivel az élet kritikája

A jelenet. Folytonosságok 3.

Scenen. Kontinuiteter 3.

A felület festéke fölrepedezik
hólyagos lesz a lakk lehámlik
s a legalsó mattfehér réteg is
föllazul és eltűnik egyszer
akár az olvadó hó
itt ér majd véget a világ

S indokolatlanul itt veszi kezdetét is
élete/halála magától értetődő punctum

Fölbred a madár/Végbemegy a gyilkosság

A szöveg. Egyetemességek 1.

Teksten. Universaliteter 1.

Látom ahogy ülök és írok
Látom az írás folyamatát Látom a megírtat
Olvasom és látom az olvasottat
Újból látom a megelőző csendet
Látom ahogy a csend behatol írásomba
Eltűnik a megírandó megírtban
Látom ahogy olvasom magamat
Ahogy elkezdek kiáltozni önmagamnak

POUL BORUM

Poul Borum (1934-1996) költő, író, szerkesztő és irodalomkritikus, a dán irodalomnak az 1960-as évektől haláláig egyik központi és meghatározó szerepet betöltő alakja. Igen nagy hatással volt mindarra, ami a dán irodalomban ebben a négy évtizedben történt, különösképpen a 80-as és 90-es években, amikor a Hvedekorn című folyóirat irodalmi szerkesztőjeként egyengette az új költőnemzedékek útját. Ezt a munkát azonban tulajdonképpen már jóval korábban elkezdte, rögtön azután, hogy az århusi egyetemen, ahol összehasonlító irodalomtörténetet hallgatott, tanulmányait befejezte s 1959-től különböző napi és időszaki lapokban rendszeresen írni kezdett a z újonnan megjelent könyvekről, elsősorban a költői művekről. 1968-ban a népszerű Ekstra Bladet recenzense lett. Irodalomkritikai tevékenységének jelentősége elvitathatatlan, különösképpen az európai és amerikai költői modernizmus megismertetését és dániai befogadtatását illetően. A Költői modernizmus (Poetisk modernisme; 1966), valamint Az amerikai (Det amerikanske; 1976) című könyveit gyakorlatilag tankönyvként használták (s használják még ma is) az egymás nyomában induló költőnemzedékek, de a dán irodalomtörténészek a monográfiailrodalom maradandó mérföldkövei közt tartják számon Grundtvig, a költő (Digteren Grundtvig; 1983) című könyvét is. Ráadásul 1987-ben hamarosan nagy sikert elért íróiskolát alapított, dán földön az elsőt a maga nemében. Barátai, valamint hálás egykori tanítványai 1994-ben, születésének 60. évfordulóján, Az álrúgás szív (Det forklædte hjerte) címmel megjelentetett gyönyörű emlékkönyvvel (festschrift) köszöntötték és ünnepelték Borumot. Maga a költő azonban súlyos rákbeteg volt ekkor már, s Leszálló madár (Fuglen der lander; 1994) című utolsó verseskötetének letisztultan nemes hangvételű verseinek közreadásával vett búcsút az élettől és a létezésről.

Első verseskötővét Életvonalak (Livslinier) címmel 1962-ben jelentette meg, s arra tett benne kísérletet, hogy egyesítse a modern ember életmódját és életszemléletét a vallásos meggyőződéssel. Véleménye szerint minden igazi költészet a létezés tényére való ráismerés, illetve ennek a ráismerésnek költői kifejeződése, gyümölcse. „Most vagyok itt”, mondja, s ebben a mondatában tulajdonképpen minden szó hangsúlyos, s ahelyett hogy szembesülne, szembesülni akarna a dolgokkal és élethelyzetekkel, inkább azonosulni akar velük, váltogatva verseiben a beleélést, illetve az élmény kifejezését, leírását. Versei egyaránt távol állni látszanak a romantikától is, a metafizikától is. A valóságot, a környező világot, a pillanatot többnyire csupán regisztrálja, s ily módon érzi magát egynek velük.

1962-es debütálása óta szinte minden évben egy-egy új kötetrel jelentkezett, összesen mintegy harminccal, s mivel tudatosan vállalta magára az avantgárd kifejezési eszközeit, költészete is nyelvileg kísérletező költészet. A későbbi évek során azonban rendre engedményeket tett a hagyományosabb költői eszközök és formák irányába, s úgyszólván kötetre vált folyton „szelídebb”, lecsendesültebb költővé. S ezzel a fejlődéssel párhuzamosan mind több hely jutott műveiben a szatírának, a szkeptikus életfelfogásnak és az érzelmeknek is - szemben az első évek elszántan következetes szárazságával, úgyszerűségével és programköltészetével. Verseinek kiindulópontjául általában egy-egy élethelyzet, vagy maga a megírás szituációja szolgált, s nem ritkák a színesztétikus versek sem, vagyis az olyan alkotások, amelyek más művészeti ágakhoz kötődnek, például a zenéhez vagy a festészethez. Fejlődésének első időszakában a haiku-szerűen rövid, olykor csattanós versek domináltak, melyek arra tettek újabb és újabb kísérletet, hogy a megragadhatatlant ragadják meg, a felfoghatatlant értsék meg: a pillanatot. Vagyis szinte mindig egy-egy konkrét látványra alapultak. Legtöbb verse (s ez vonatkozik a későbbi kötetekben megjelentekre is) olyan, mint finomra csiszolt-formált ékszer; jelentős szerep jut bennük a muzikalitásnak is, noha nem teljesen a szó hagyományos értelmében.

Főbb kötetei, a már említettek mellett: Ő (Hende; 1963), Felvillanó kő (Rinkensten; 1964), Nappali fény (Dagslys; 1966), Ezen az oldalon (På denne side; 1970, legtöbb kritikus éppen ezt tartja legjobb kötetének), Ének a nap öröméhez (Sang til dagens glæde; 1974), A tengeri sellő arca (Havfruens ansigt; 1978), A változás képei (Forvandlingsbilleder; 1986), Boldog versek (Lykkelige digte; 1989). Versei szinte mindig ugyanarról szólnak, s szinte változás nélkül ugyanazokkal a stílusesszközökkel készülnek. Egy kisse leegyszerűsítve azt is mondhatnánk: a végtelenségig ugyanazt a témát variálja: az élet, a létezés csodája fölött érzett megrendülését. Csak utolsó életszakaszában váltott át arra, amit talán ennek ellenkezőjének, negatívjának mondhatnánk: a negatív létezés, azaz a halál fölötti megrendülésének ábrázolására.

Irodalmi tevékenységének fontos részét képezte az a két antológia, melyekkel még a 60-as években jelentkezett, s melyekben fölrajzolja és helyes összefüggéseibe helyezi a 20. század egész dán költészetét: Új dán költészet 1940-1965 (Ny dansk lyrik 1940-1965; 1965) és Dán költészet 1900-40 (Dansk poesi 1900-40; 1969). Dánra fordított sok idegen költőt is az évek során, legfontosabb ilyen jellegű publikációja Az új

amerikai költészet (Ny amerikansk poesi; 1970). Írt regényt, operalibrettókat, filmszövegkönyvet, népszerű pop-melódiákhoz készített szövegeket, de rendszeresen dolgozott a dán rádió irodalmi osztályának is. A dán irodalom külföldi megismertetése szempontjából fontos kiadványnak számít angolul írt kézikönyve: Danish Literature. A Short Critical Survey. (1979). Korai halálával egyik legsokoldalúbb, legszélesebb látókörű, legbátrabban szólni merő hangját veszítette el a dán irodalom a 20. század utolsó éveiben.

Jelen gyűjteményünkbe a költő következő köteteiből válogattunk verseket:

- Valgte digte. Gyldendal forlag, Koppenhága 1987.
- Lyssyn. Gyldendal forlag, Koppenhága 1985.
- Dagslys. Gyldendal forlag, Koppenhága 1966.
- Lynets skjønhed. Gyldendal forlag, Koppenhága 1969.
- Fuglen der lander. Gyldendal forlag, Koppenhága 1994.

Egynéhány boldog pillanat

Nogle lykkelige sekunder

Ma szeretnék visszaemlékezni
életem pár boldog pillanatára.
Biztosra veszem, ilyenek is voltak
s valahol meg is vannak még talán.
Fagyott csöppekként ott, ahonnan
most a könnyeim szivárognak.
Ha eléggé behatón gondolok
életem változékonyságára,
felolvadnak s fájnak talán.
A boldogság tán éppen ez a fájás
minden boldogságunk mögött.
És a pillanatok maguk csupán
a pillanatokban közömbösülnek.

A régi kínai képek

De gamle kinesiske billeder

A régi kínai képek
az igazat mutatták:
minden ecsetvonás igaz volt rajtuk
s a kihagyott ecsetvonás is
igaz volt hasonlóképp.
Négy nádszál és a hullám,
két kis szárny:
létre is jött ezzel a külvilág
soha meg nem semmisíthetően.

Eltűnhetnek tán képek,
de soha
a kéz mozdulata.
Merthogy a kéz
nem tud hazudni.

Nyárvégi nap

En sensommerdag

a vonat mindig valami véletlen állomáson áll meg
a kerítése vörös és cseresznyefa áll a kertjében
lehetővé teszi hogy megszakiíts valamit amiről nem is nagyon tudsz
a targonca barnás zöldes szürkés rúdjai előremerednek
valamifajta hangok is nem is tudod kitől erednek
egy hajdani kertben két gyerek játszik már megszürkült a fénykép
felhők taszítódnak tova
a szíved a tested leáll

utak vezetnek odakünn kiválasztod egyiküket
noha egyáltalán nem észleled hogy választásról lenne itt szó
a tengerpart ide pár órányira van csak és éppen most kihalt
tűzet gyújtott valaki itt szenesedő ágakat kotorászol
kavarog a hamuszilánk és felsziszeg
s te visszaindulsz akkor
s míg várakozol szemerkélve a lágy könnyű kis eső megered
s jön akkor egy másik vonat s rászállva elindulsz vele
s belépve a kupéba ismerősödnek véled azt aki ott ül

miután hazaértél s ellépkedsz a tükör előtt
önkéntelenül hangosan kérdezed: én lennék-e ez?
éjjel nehezen alszol el izzadsz a levegőben zivatar lóg

A fal felé

Mod en væg

Ha nem tudnád, hogy most majd mi következik,
hát akkor a sötétség az, ami most majd következik.
A sötétség az, s a sötétség az a fal,
amelyhez odaszorulsz, s amelyhez most itt suttoysz.
S ha nem tudnád, hogy ki az, aki ott hallgatózik,
hát akkor a többi ember az, aki ott hallgatózik;
feküsznek a fal túloldalán és hallgatóznak
s egymás előtt úgy tesznek, mintha csak aludnának.
Ha nem érted, hogy honnan is ered ez a te magányod,
hát akkor tudd meg, hogy a többi embertől ered.
Békét kívánsz s halált, békét s halált magadnak,
de nem tudod, hogy mi történik végül is,
s mindenről csak azok suttozásából tudsz,
akik ott vannak a fal túloldalán,
s amiről értesülsz, az nem a halál, nem is a béke.
Ha nem tudnád, hogy mi az értelme életednek,
hát akkor éppen ez az értelme.

Mondj engem a világnak

Kald mig verden

Tele vagyok
a céltalan világgal
s zavartan nevetgélek
s azt is csak a szememmel,
mikor jön valaki
s kérdez az út felől.
Út? De hiszen nincs is út itt, út itt ez az egész,
nincs az a fűszál, nincs az a homokszem,
ami nem az út lenne.
Nem rendes válasz ez,
nem, mivel
nem is lehet itt válasz.
Én éppen olyan névtelen vagyok,
mint maga a világ.

Ezért szólíthatsz engem.
Mondj engem a világnak -
ugyanúgy megfelel,
mint akármelyik másik név.
Bogár van a két szememben,
akárha két világ
mosolyogna feléd.
S ha valamire kérni
akarnál engem,
akkor csupán
olyasmit szabad kérned,
mit adni nem tudok neked -
minden egyéb túl könnyű lenne.

E világban mindig túl erős
szelek fújnak,
így lábnyom se marad utánam
s ha nincs lábnyom, amit követnél,
engem se tudsz követni,

ismerd csak be nyugodtan,
te vagy, aki itt mészt elöttem
s hasonlóképp én megyek teelőttem
sehova, nem megyünk mi
sehova,
idehaza maradunk ma estére
a világban.

Tova

Forbi

Álomfelhős kínai tájban
aranyoszöld gabonatáblák fölött
s egy kicsinyke düledező szentéllyel
csalogatón távol fenn a hegyen

állsz te titokzatos kis mosolyoddal
legyezőként ismeretlen arcod előtt
épp most álltál meg itt
útban a képből kifelé
előre énfelém

s szavaiddal miket hallhatatlanná tett
a szentély távoli hallhatatlan harangja
és a szél hallhatatlan suhanása
a gabona fölött fel a távoli egekbe

rám várva állsz te csak
kezemre vársz arra hogy ezt a képet
fejezze be s tova

Szemvers

Øjedigt

A szem öregszik,
a világ meg folyton kisebbedik,
de megmarad nem kevésbé zavarosnak.
A tovatűnt idő
vékony, finom ráncokkal
keríti körül a szemet.
A tükörben a szemnek
kifürkészhetetlenségtől
lesz sötétebb a bogara.
A szem öregszik
s egyre gyakrabban álmodik
becsukott szemről.
A szem a sírás
villanásával ébred
riadva az álomból.
A szem mások szemét
távolabbinak látja
vagy éppenséggel túl közelinek.

Képek a valóságból

Billeder fra virkeligheden

1.

3 fekete ló
1 zöld mezőn
erős napfény és 3
fekete ló

1 fehér nap és
1 kék ég és
1 zöld mező
és

siess ide
gyere és nézd meg
mielőtt mindez eltűnik

2.

Madár feküdt az úton

Madár feküdt az úton
szétroncsolva egy autótól
Testéből nem maradt sok
de szeme nyitva volt

Madár feküdt az úton

3.

Minden fa
minden levele
teljesen másként
mozdul

Éri őket a nap
folyvást
S éri a szél

4.

Leste a fiú
a madarat
A madár pedig
a fiút leste

Mindketten
belemerevedve ebbe
Elsőül egyikük
se mozdult

Miközben ég a ház

Mens huset brænder

Miközben ég a ház
leül és csak azt hajtogatja:
a tűz belső jelenség

Miközben ég a ház
a lángokba rohanva kiáltozza:
nem hagytam semmit odabent

Miközben ég a ház
azt írja levelében:
holnap leég a ház

Miközben ég a ház
ágyában fekvé azt álmodja
hogyan ég a ház

Miközben ég a ház
belekezd értekezésébe:
a tűz metafizikai okairól

Miközben ég a ház
telefonál a villanyszerelőnek
s új huzalokat rendel

Miközben ég a ház
belátja vereségét:
múló napok, magány, éj közeledte

Miközben ég a ház
sötétebb lesz ezen a világszögleten
s álomba idegen ágyban zuhan

Vonat halad tova

Et tog kører forbi

Vonat halad tova
hangzik a sípolása
állj meg állj meg kiabálnak rá a fák
de eredménytelenül
a vonat tovamegy
a hangja elhal
állj meg kiabál ránk az élet
mi azonban messze vagyunk már

HENRIK NORDBRANDT

Henrik Nordbrandt (1945) Koppenhágában született. A mai dán líra egyik legmarkánsabb hangú, vezető egyéniségének számít. Így nem véletlen az sem, hogy ez év elején éppen ő volt az, aki átvehette a nagytekinthető Északi Díjat, amellyel a megelőző 1-2 év egyik legkiemelkedőbbnek ítélt irodalmi alkotását tüntetik ki évente, bár figyelembe veszik az egész mögöttes életművet is. Nordbrandt minkét szempontból vitán felüli választás volt, hiszen az Álomhidak (Drømmebroer) címmel 1998-ban megjelent verseskötetének gazdagsága nem csupán a versolvasók lelkesedését és a kritikusok egyöntetű szuperlatívuszait váltotta ki, de kitüntetése az egész dán, sőt északi irodalmi közvélemény elvárásainak is megfelelt. S Nordbrandt annak ellenére lett az idei díjazott, hogy egy évvel korábban is dánt tüntettek ki az Északi Díjjal: Pia Tafdrup költőnőt.

Első verseskötete 1966-ban jelent meg, a feltűnően szerény Versek (Digt) címmel. A 60-as években még további két kötetet jelentetett meg Miniaturák (Miniaturer; 1967), illetve Hétalvók (Syvsovere; 1969) címmel. Természetesnek tűnik ezeket a verseket együtt vizsgálni. Politikai-szociális háttérük a második világháborút követő első két évtized lassú, de folyamatos gazdasági felemelkedésével függ össze, ami a fiatalabb nemzedékek türelmetlenebb szemével nézve már-már stagnálásnak tűnt és elégedetlenséget váltott ki körükben. Külpolitikailag mindehhez ráadásul a hidegháborús korszak nyomott légköre kapcsolódott. Mindez együttesen egyfajta kultúrpeszsimista hangvételhez vezetett Nordbrandtnál (mint másoknál is), némi melankóliával és itt-ott gyilkos iróniával fűszerezve, s telítve októberi hetes esők szürke hangulatával, rozsdáette villamosok zörgésével, elhanyagolt, vagy egyenesen lakatlan villalakásokkal és zöldre mázolt, magányos telefonfülkékkel. Költészetének karakterisztikus stílus- és képvilága azonban hiánytalanul jelen van már ezekben az első kötetekben is, de még csupán Dánia kisvilágára szűkítve. Költőnk ekkoriban részben keleti nyelveket tanult a koppenhágai egyetemen (kínait, törököt), részben pedig kritikákat, könyvismertetéseket írt a napi sajtónak és a dán rádiónak.

A nagy ugráshoz, a meglepő és szokatlan nyitáshoz a 70-es évekkel érkezett el költészte, amikor is évekre, sőt évtizedekre a görög szigetvilágba és Törökországba telepedett át, de ott is folytonosan vándorolva Athén, Bejrút Isztambul térségében, görög és török kikötővárosok forgatagában vagy éppen Lesbosz és Szümi csendjében élve. A nyugtalanságtól űzött örök keresés és vándorlás költője lett itt, a Földközi-tenger keleti medencéjének tájain, s élményei, e távoli földek nyelvei, hangjai, színei, zajai, szaga mintegy gátakat szakítva áramlottak be verseibe. Mindezt azonban sohasem a turista vagy éppen a tudományos utazó szemével látja és nézi, hanem magánszemélyként éli át; a két, egymástól oly távoli világ: a hűvös-kimért északi és a nyüzsgő-forró közelkeleti egyidejű szemlélőjeként. A görög és kisázsiai Mediterráneummal eleddig teljesen szokatlan képek, látványok kerültek bele a dán lírába, s velük együtt az ottani népek szemléletmódja, gondolkodása, vallási és filozófiai felfogása. E korszakának legfontosabb kötetei a következők voltak: Környezetek (Omgivelser; 1972), Útrakelések és megérkezések (Opbrud og ankomster; 1974), Óda a tintahalhoz és más szerelmes versek (Ode til blæksprutten og andre kjærlighedsdigte; 1975), Úveg (Glas; 1976), Jégkor (Istid; 1977), Isten háza (Guds hus; 1977), Kísértetjátékok (Spøgelseslege; 1979).

Ám azon kívül, hogy a hazájától annyira különböző idegen világot tükröznek ezek a versek, mély lelki válságról is tanúskodnak. Az elvesztés és a beteljesedés, a hiányérzet, a búcsú, a vélt és remélt rátalálás és megérkezés, valamint a kis idő után mindenütt egyformán érzett elvágyódás tölti ki őket.

Tulajdonképpen már az 1977-es Jégkortól kezdve egyre élesedik írásaiban a kor és a társadalom kritikája is, nem utolsósorban a szarkazmus és a satíra eszközeivel kifejezve. A 80-as években írt verseiben aztán ezek válnak a tényleges uralkodó elemekké, miközben eddigi mediterrán világába Olasz- és Spanyolországot is mindinkább kezdi befoglalni. E korszakának kötetei közül megemlítendőek itt a 84 vers (84 digte; 1984), A kéz remegése novemberben (Håndens skælven i november; 1986), A mauzóleum alatt (Under mausolæet; 1987), Vízűkör (Vandspejlet; 1989) címűek.

A 90-es években megjelent kötetei közül A kígyók a menny kapujában (Ormene ved himlens port; 1995) és az Álomhidak (Drømmebroer; 1998) a legjelentősebbek. Az elsőül említett kötet verseinek háttérét egy konkrét haláleset fölött érzett fájdalomja adja, míg az utóbbi kötetben, amelyért Nordbrandtot az Északi Díjjal tüntették ki, gyerekkorának sok szempontból szörnyűnek nevezhető élményvilágához tér vissza. Az Álomhidak a kritikusok egyöntetű véleménye szerint Nordbrandt eddigi legkiemelkedőbb, legerősebb kötete, költői tevékenységének eddigi csúcspontja.

Dániai népszerűsége folytán hamarosan fordítani kezdték idegen nyelvekre is, s 1979-ben például két verseskötetet is kiadtak tőle angolul: *God's House*, illetve *Selected Poems* címmel, 1980-ban pedig svédül jelent meg tőle versválogatás: *Uppbrott och ankomster*, míg magyarul csak folyóiratközlésben jelent meg néhány verse.

Verseken kívül kiadott esszéköteteket, gyermekek számára írt könyveket, regényt, elbeszélés-kötetet, naplót és egy török szakácskönyvet is. Írói munkásságát a mostani Északi Díjon kívül sok más egyéb díjjal is kitüntették, közülük hadd említsük meg itt csupán a Dán Akadémia díját (1980), a Svéd Akadémia díját (1990), valamint a dán könyvkereskedők által alapított Arany Babérkoszorú díjat (1995).

Jelen gyűjteményünkben található verseit a következő gyűjteményes kötetből válogattuk:

— *Egne digte*. Gyldendal forlag, Koppenhága 1999.

1991 késő nyara

Sensommer 1991

A víz az asztal fehér lapján
még tükrözi a sodródó felhőket
órákkal az eső után is.
Letörölöm az asztalt egy régi ronggyal,
egyik blúzod
darabkáival, gondolom.
Az alátét ezzel rendben is lenne.
Kezdenek már hullni a levelek,
későre jár már,
s eléggé be is szürkült ehhez.
Földcsuszamlásként bukik le a nyár
bele a földbe.
S föld van maradékain annak a
virágos mintás blúznak is, amit
egy tavaszon Algecirasban hordtál.

Egy élet

Et liv

Gyufát gyújtottál s lángja annyira elvakított,
hogy nem lelted, amit a sötétben kerestél,
mielőtt a gyufa kialudt ujjaid közt
és a fájás elfeledtette veled, mit kerestél.

Vers

Digt

Verset ígértem néked
s gondoltam minden másra,
hogy ne kelljen megírnom.

Három évvel s kilenc hónappal később
virágban állnak mind a mandulák
s az esteli homályban is
szemüvegem se teszem fel, de látom
mindegyikét a sok fehér szíromnak.

Noha saját írásom
sejtem csak inkább, semmint látom.

Vajon rám ismernél-e
szemüvegesen s így,
ahogy e verset írom?

New Haven

New Haven

Nem hinném, hogy New Havenbe még visszatérnék valaha.
Egészen biztos persze nem lehetek ebben se.
Egy vagy más ügyből kifolyólag esetleg visszajövök mégis,
noha, mint mondtam, nem nagyon tudok hinni ebben.
Ha akarnám, könnyedén megtehetném.
Lenne rá pénzem. S vízumom és útlevelem is rendben van.
Csodálkoznék mégis azon, ha visszatérnék.
Ilyen New Haven. És ezzel már mindent megmondtam.
Rengeteg helyre bőven lenne kedvem visszatérni.
De mihelyt fontolgatnám bármelyiküket is,
New Havenre gondolok és abbahagyom.
Mindenkinek ajánlom hát: találjon magának hasonló helyet.

Otthonod

Hjemme

Végül otthonoddá válik minden hely:
a rózsaszín hegyek
és a kéklő öböl
s a poros út, mi egybeköti őket
az újhold fényragyogásában.

A ház pedig, amelybe
oly messziről érkeztünk meg ide,
hogyan lakni beletelepüljünk,
egyetlen végtelenül hosszú,
fehérre meszelt falból áll.

Gesztus

Gestus

Eladtam volna a hazámat
legszebb rózsaszáláért
s maradék életemre bujdosó lettem volna,
csak hogy láthassam a kezében
egy ilyen tavaszi esten, mint ez a mai,
amint reá hajolsz
és tépdersed le sorra szirmait,
csak hogy ne kelljen rám pillantanod.

Leszboszi rózsza

Rosen fra Lesbos

Ezt a rózsát egy ismeretlen nőtől kaptam
érkeztemkor egy ismeretlen városba.
- S most, amikor a várost már bejártam,
aludtam ágyában és ciprusfái alatt kártyáztam,
tavernáiban részegre ittam magam
s láttam azt a nőt jönni és menni, menni és jönni,
nem tudom, hova dobjam el a rózsát.

Ahol jártam, illata ott lebeg.
S mindenütt, ott is, ahol nem is voltam,
gyűrődött-hervadt levelei mind ott kavarnak a porban.

Telefonfülke

Telefonboxen

a telefonfülke a sarkon
öröközölden
mindig rozsdásan
áll most ott a szélben
éspedig sűrűbb
sötétben mint máskor

igen ez szeptember már
s a házak
világlanak tisztán
nagyon az éjszakának

világítótorny
a telefonfülke
az arcok sora közt
zöldre mázolt vasa
és üvege mögött
főlfénylenek a hangok

egy férfi áll ott
hozzádólve
az esthez
az őszhöz
s gyerekkorához

Még ha

Selv om

Még ha újból élhetném is az életem,
benne ugyanazok a keresztutak mégis
ugyanolyan keresztutakhoz vezetnének
s közben az ábra annyit se változna,
hogyan akár egyetlen ráncom is
ma másmilyen lehetne arcomon.

Örökös küszködésem, hogy fejem
a maga helyén hordjam,
fennállna ugyanígy.
S akárcsak ma, természetesnek vélném,
hogyan kettő legyen fülem száma
s zavarna, amit tudok
agyam formájáról és állagáról.

S nehézkesen, mintha agyagos földön járnék,
ugyanígy vonszolnám magam után a lábam
még márványlapokon lépdelve is.
Ugyanazok a nők hagynának el
és ugyanazon okokból,
s akárcsak ma, meg is érteném őket.

S hóhéromra akkor is tisztán emlékeznék,
akárcsak ma, amint lerántja
magáról süvegét s szemével
észrevétlen felém kacsint, ahogy
régiszerűen üdvözlő az ember.

Bárhova utazunk is

Hvor vi end rejser hen

Bárhova utazunk is, elkésve érkezünk csak,
hogy megtaláljuk azt, amiért útra keltünk.
S legyen bármelyik város, amelyben elidőzünk,
vannak házai, mikbe késő már visszatérnünk,
kertjei, hol késő már holdas éjekre várni
s asszonyai, kiket késő lenne szeretni,
bárhogy kínozzanak megejtő közelükkel.

És bármelyik utcájuk tűnjön is ismerősnek,
a keresett virágtengerhez nem vezet,
ámbar a nehéz illat ott terjeng a negyedben.
S bármelyik ház is lenne, amibe visszatérünk,
túl későn érkezünk, hogy ránk ismerjenek.
És bármelyik folyóban nézzük is tükörképünk,
neki hátat fordítva látjuk csak önmagunk.

Őszi hold

Høstmåne

A tél kemény volt, késve jött a tavasz és szürke eddig még a nyarunk.
Látom, a denevérek az őszi hold felé vetik már magukat,
ami alacsonyan vöröslik a szendergő kis bükkerdő fölött,
ahol gyerekként bújócskát játszottam.

Őseim lengyelül szóltak és spanyolul, s bizton németül is.
Én dánul tanultam meg eltűnni. És hogy később
mindezt egy Sögütözü nevű helységben írjam
Ankarán kívül egy kicsi buszmegállóban.

PIA TAFDRUP

Pia Tafdrup (1952) költő, drámaíró és irodalomkritikus Koppenhágában született, 1977-ben szerzett bölcsészdiplomát az ottani egyetemen dán irodalomból és nyelvből. A 80-as évek nagy részében a Poitiken című nagy dán napilapnál a korszak dán lírájának a recenzense. Szerkesztésében-válogatásában jelent meg a 80-as évek két kormeghatározó reprezentatív dán lírai antológiája, a Konstellációk (Konstellationer; 1982) és a Transzformációk (Transformationer; 1989). 1989-ben beválasztották a Dán Akadémiába, annak legfiatalabb tagjaként. Első verseskötetét 1981-ben adta ki, 29 évesen, tehát már nem is egészen fiatalon. Amikor kilyukad egy angyal (Når det går hul på en engel) címmel, s azonnal kitűnt, hogy hangvétele mennyire különbözik nemzedéke többi költőjétől. Ebben a kötetében saját testi-lelki fejlődését ábrázolta gyermekkori éveit során. S noha belőle sem hiányzott a lázadás hangja, annál inkább viszont a korabeli dán avantgárd kétségbeesett és kétségbeesett nihilizmusa. Annál érzékelhetőbb volt viszont jelent testi tapasztalatvilága, éspedig olyan fokban és módon, ami nemcsak új, de teljesen szokatlan is volt eleddig a dán lírában. Kötetével egy csapásra nemzedéke legtöbbet emlegetett tagjai közé került, noha tőlük témavilágán kívül abban is különbözött, hogy sokban visszafordulni látszott a korábbi hagyományosabb kifejezési formákhoz. Ezeket a sajátos és máris jellemzőként emlegetett vonásait megőrizte következő kötetében is: Semmitfogás (Intetfang; 1982), A legbensőbb zóna (Den inderste zone; 1983), Szökőár (Springflod; 1985), Fehér láz (Hvid feber; 1986), Másodpercek hídjá (Sekundernes bro; 1989). Az erotika központi helyet foglal el a kötetek verseiben is, de témái közé bekerült a halálélmény, valamint a szellemi és metafizikai problémák érintése is. Az élet, az élés érzéki, szexuális élményanyagát azonban mindig sajátosan női szemszögből dolgozza fel, teljesen szokatlan nyíltsággal adva hangot a szeretkezés mozzanatainak. Verseinek kiindulási pontja még akkor is a szexualitás, amikor (miként a Másodpercek hídjában is) a társadalom és a civilizáció kritikájával jelentkezik. Nem véletlenül nevezte tehát egyik kritikusa költészetét „kropsmodernisme”-nek, azaz a test modernizmusának. Érdekes újítása a prenatális, azaz a születés előtti állapot tudatvilágának feltárására tett kísérlete; ezek a törekvései bizonyos fokig összefüggésben állnak a darwini fejlődéstannal, a jungi archetípus-elmélettel, egyik-másik vallás mítoszaival, és mindenképpen a még ismeretlen felé próbál ablakot nyitni.

Költészete a 90-es években kiadott négy jelentős kötetével érte el eddigi csúcspontját: 1992-ben jelent meg a Kristályerdő (Krystalskoven), 1994-ben a Territoriális dal (Territorialsang), 1998-ban A királynő kapuja (Dronningeporten), 1999-ben pedig a Százlábú (Tusindfødt). Közülük nem véletlenül A királynő kapujára irányult a legnagyobb figyelem, ezért a kötetért tüntették ki az Északi Díjjal, a dán költőnőt választva olyan mezőnyben, ahol versenytársai közt szerepelt mások mellett Göran Sonnevi és Lars Norén is, két jelentős svéd költő. A díjkiosztó bizottság indoklása szerint a kötet egésze átfogó képet nyújt a természet és az ember életciklusairól - a nő képzeletvilágának tükrében, fő tengelyében a testtel. Itt közzölt szövegei párhuzamba hozzák a nőt és a vizet, a nő természetét a víz különböző megjelenési formáival: a vízcseppel, a kúttal, a tóval, a tengerrel, a vérrel és a spermával. Nyelvezete erőteljesen láttató, s tele érzékeltető erővel.

A kötet ellen (talán nem várt mértékben, de semmiképpen se egészen meglepően) heves kritikai hangok szóltak meg, éspedig érdekes módon elsősorban a feminista mozgalom képviselői részéről, akik egyöntetű érellyel tiltakoztak a kötet felfogása ellen. Egyfajta fordított feminizmusként említik, visszalépésnek, mivel szerintük Tafdrupnak a nőről alkotott képe kísértetiesen hasonlít arra képre és nő-felfogásra, ami ellen a feministák küzdenek. Más vélemények szerint ez azt mutatja, hogy az igazhitű feministákat kevés dolog tudja jobban felháborítani, mint a nő biológiájának dicsérete, különösképpen, ha ez a dicséret női részről hangzik el...

Tíz, eddig megjelent verseskötete mellett Tafdrup közzétett két drámát is A halál a hegyekben (Døden i bjergene; 1988) és A Föld kék (Jorden er blå; 1991) címmel. Munkásságához fontos adalékokkal szolgál poétikai műve: A vízen járok. Vázlat egy poétikához (Over vandet går jeg. Skitse til en poetik; 1991).

Versseit eddig angolra, németre, franciára és svédre fordították le, de az Északi Díjjal bizonyára tovább nő az érdeklődés költészete iránt más nyelvetterületeken is. Vallomása szerint Georg Trakl, Paul Celan és Nelly Sachs költészetét érzi a sajátjához legközelebb állónak.

Jelen gyűjteményünkbe a költőnő következő versesköteteiből válogattunk:

— Intetfang. Borgen forlag, Koppenhága 1982.

— Springflod. Borgen forlag, Koppenhága 1985.

- Sekundernes bro. Borgen forlag, Koppenhága 1988.
- Territorialsang. Borgen forlag, Koppenhága 1994.
- Dronningeporten. Gyldendal forlag, Koppenhága 1998.
- Tusindfødt. Gyldendal forlag, Koppenhága 1999.

A kezdet

Begyndelsen

Még itt susog bennem a hangod
de a hegedt sebnél nem hangosabban.

Búcsút mondtál
de nem hagytál többé egyedül lennem
álomban sem s az ébrenlét óráiban sem.

A befejezés lett a kezdet.
Érzékelem hogy itt vagy
nagyobbá nőtt a szoba közben
mint amilyenek korábban megismertem.
Remegő gégefő a vékony bőr alatt.

Közelebb jöttél hozzám
Ahogy állat mögé lopódnak
hogy el ne tűnjön. Maradj csendben!

Tudom itt vagy most a szememben
de nem nézek föl.

Madaras vágyakozás

Aviær længsel

Ó, ha e hangokból egyberakhatnék
egy madarat
hogy álmomból kirepülhessen
és bele a tiédbe
hogy daloljon a hóról és a tűzről
amíg csak tartanak
az ének üvegtiszta másodpercei.

Város az égben

En by i himlen

My blood has many relatives.

They never visit.

Yehuda Amichai

Körbefordul a szem üreges látkörében
madarak köríve a levegőben
Születtek Varsóban, Kijevben, Budapesten,
születtek Moszkvában, Berlinben, Craiovában
Szófiában, Prágában - jönnek mind Dávid városába

Nyelvet hagynak oda, leveleik hazulról
pár nemzedék után füstbe-feledésbe merülnek
vagy izzó szférák éterébe tűnnek
Túlharsogják egymást a viaszgyertyafénynél
s családjukat csak álmaikban látogatják

Körbefordul a szem üreges látkörében
madarak köríve a levegőben
kavarognak pályájukon az égitestek
Estmeleg felhők alatt élnek most sivatagi párával és borral
kenyeret szeletelnek, hozzá fűgét és gránátalmát esznek
ismerik az óvóhelyet épp oly jól akárcsak imáikat
ha mondják, és a dalokat a vérről, a mézről, a tejről

Gázálarcokba bújva kellett becézniük egymást elégszer
az egészen soha-meg-nem-szűnő
háborúban gyerekeket veszítenek
ünnepnapokat ülnek és itt temetkeznek el
hogyan vágyaikkal is ébresszék a földet

Körbefordul a szem üreges látókörében
madarak köríve a levegőben

kavarognak pályájukon az égitestek
a szavak egymásba fonódnak s szabadjára eresztik a szárnyas dalt
Születtek Varsóban, Kijevben, Budapesten,
születtek Moszkvában, Berlinben, Craiovában
Szófiában, Prágában...

Az illat

Duften

Az osztriga illata s hát még az íze
ennek a selymes, vad, szűz, nedves állatkának
felszolgálva hínárral s jéggel telt kosárban,
friss citromléban megfürösztve
s egyenesen kagylójából hörpintve ki:
legközvetlenebbül ilymód fogyaszthatom
tán a tenger eme mennyei bensőségeit,
sós óceánok oldódó ételkockáit,
miket aztán fel is kell majd higítani
egy-egy üveg pezsgővel avagy fehér borral
— pohárt iszol pohárra s még többet kívánsz,
mily jellemző vonása ez az óceánnak:
a jól-lét hol hűvös, hol meleg áramlása,
mitől szinte lebegnem kellene,
fölszárnyalnom egész a halál közelébe
a sirályok közé, mik már a levegőben
elkapják a feldobott kenyérdarabot
suhanva csendben, féloldalasan,
útban a himbálózó láthatár felé,
széltől sodortan bele a kék boltozatba:
Mindennapi kalandunkat add meg nekünk ma.

Arcod

Dit ansigt

Azért írok tehozzád
hogy magam is élővé váljak

arcod még egyre
világlik, szemed

a zöld szín alatt
mindenre rálelek

arcod világlik
a vonásai élesek

mit néked adnék semmi más az
csak ami az enyém

tűznél nagyobb amit ígértem
de betartom ígéretem

ezt azért írom le
hogy megértsem

hogy az arcod miért világlik
noha te nem vagy itt

miért hallom a hangod mindenütt
akár szikrázó csöppeket a háton

a szavakkal, papírral s a hétszólamú
fájdalommal miért is vagyok egyedül

félek mivel
egyáltalán nem félek

saját oldalamon megyek
az utcán lefelé

járok ki és be
a világban

a valóság itt van velem
csupán te nem

csupán csak a szavak
fűznek össze bennünket

karolva fogadlak
arcod világlik.

Minden versem

Hvert dígt

Minden szavam olyan toll
amelyik világít
akár a szív a testben

minden mondatom egy-egy szárny
pillantásodként érint engem
s minden mást elfeledtet

minden mondatom egy-egy madár
keresgélve szárnyal át az égen
s az újrakezdéshez taszít vissza engem

a szó a toll a szárny: fölröppenő madár

Utána

Bagefter

Utána már minden más
a napok arctalanul siklanak tova
én pedig vékony vércsíkot húzok magam után
szememben a szorongás
alakját látod
az álmok fátyla mögött úszik
a tér tágasságával önmagában
partra vetődött hal
ezüstfehér pikkelyére hasonlít.

Nyitott szemmel a vízben

Med åbne øjne i vandet

Szavaid utat lelnek
hajszálaimon át
besurrannak fülembe
és apró kavicsokként
rakódnak álmaim aljára
a fény minden árnyalatában
ragyogva
csillogó fényesen akár a halak háta
s moccanás nélkül is miként a szem
tekint fel a világló víztükörré.

Az álmok itatóhelye

Drømmenes vandingssted

Az, akinek fülei vannak a hallásra,
képes felfogni a hangtengert,
ahogy a szavak víz alatti áramlása
előbukkan a sötétből s tovafoyyik
felhőkre emlékezve,
árnyékokra, kanyarodására folyóknak
s a szélre a fűvek közt.

A hal selyemfinom, áttetsző uszonyaira,
a farokuszonyra, hát- és melluszonyra,
a has két uszonyára, a két kopoltyúra,
erre a hét szárnyra, mikkel a vére űzi
a világ tengerein át
éjtől éjig

delfincsonatok, megkövesedett csigák,
osztrigakövéletek és zöld algák között,
mik nappal örök tavaszként világlanak.

A szivárványív hét színével
hogy úgy száguldjon át az égen,
ahogy első őze az évnek
fut ugrándozva a mezőben.

A szivárvány hét színe ez,
mértani pontossággal húzva
a lélek mennyboltozatára,
mielőtt még a legősibb gerincesek
benépesítették a vizeket, a kor,
mielőtt még a legelső partra léptek,
hogy aztán kétélűeknek adjanak életet,
hüllőknek, madaraknak s végül annak,
aki itt ül most, csendesen figyelve.

Az, akinek szeme van a látásra,
jól figyeljen fel arra, amikor
eső kezd esni, amikor a cseppek
úgy hangzanak, mint a fény a zenében,
tisztán, akár a fiú első magömlése

s nem kevésbé az utána következők,
mikor a sziklatömbök és a szirtcsúcsok
közt az akusztikus szivárvány
finoman előlángol a szétporló vízből,
zuhanva fölfelé,
s az ember a lüktető felkélő pillanatban
szédülve vall szerelmet életének,
éppen, mivel sajátja
s tudja, hogy véges,
épp úgy, ahogy e vers kapuja is
most becsapódik.

Százlábú

Tusindfødt

2.

Akár pisztoly csöve
mutat a nyelv rám.
Én csendben állok és várakozón,
majd lélegezni kezdek a szavakkal.

26.

A zúgás a sínekben, mielőtt átrohan a mezőn a vonat,
széllökés a fák lombja közt, mielőtt elkezdené esni,
a csend, mielőtt megjönne a vers, a test, min áthatol
a fény s tisztán lát, megelőzve a gondolatot is.

29.

Folyton feledjük, milyen magányos is tud lenni,
ha utazik, az ember. Elbúcsúzik,
vodkaát iszik holdfénnel a városi bárban
s az idegen rakparton önmagával találkozik a szélben.

65.

A szerelem vakká tesz, ezt Platón óta tudjuk,
Terentius szerint az örületbe kerget,
de hogy élőhalottként eltemethet, kényszeredetten
s gyengülő szívveréssel valljuk azt be csupán.

71.

Ha az égbe jutunk,
csontvázunk is velünk jön?
kérdézi a gyerek.
S a sok csont, amit a kutya megevett?

77.

Létezik az Isten szó,
tehát létezik Isten maga is.
Istenre rátalált a nyelv,
noha Istent senki se látta.

84.

Mikor már telek hava halmozódik a szívben
s az évekkel mindinkább magunkra hasonlítunk,
csak felszínes pillantást vetünk arra a lényre,
ki idegenül-bántón mered ránk a tükörből.

101.

Ha messzebbre akarnánk
jutni, mint álmainkban,
akkor százlábúként
kellene megszületnünk.

A móló legvégében

Yderst på molen

A városka szélcsendes központjából a kikötő szelébe ballagok ki,
a rakpartokra le, bele a kátrányszagba a világítótoronyig,
mit éjjelente látok, ha álmomból zajok riasztanak,
mint mikor a halat egy erélyes rántással a bőréből kihúzzák,
miután a fejét éles késsel levágták s a tengerbe hajították.

Akár invázió egy idegen bolygóról
hever a partszegélyen a kisodort hínár s búzlik sötéten-kéken
a haboktól márványos homokpadon, az elszórt szirtek közeiben,
kihunytt élet kövér karimája, leküzdött hadrendek maradéka
múmiaszerűvé száradva már a napban.

A móló és rakpart mentében férfiak húznak hálót elő
a vízből és eresztik bele újból csikorgó fém sodronykötelekkel,
egy délután elég itt, hogy fiát az apa halászni megtanítsa
ezzel az állványokra szerelt és „felfordított ejtőernyő”-hálóval,
mit a parthoz kötöznek vagy kocikkal vontatnak végig a móló mentén.

Az apróbb halakat, mik őszei levélként lobognak, összegyűjtik
a háló fenekéről s visszadobják a vízbe;
a kisebb gyerekek serege a homokban játszik s az úszó dokkon,
honnan papírvitorlás picike hajócskákat bocsátanak a vízre,
remélve: idegen földek partjaiig előbb-utóbb elérnek.

Hullám követ hullámot, mint ahogy a kétséget új kétség váltja fel,
irányomba a túlsó partokról napfény indul s jön a tenger fölött,
gyorsan közeledik s szürkéből olajzöldre változtatja színét;
változatlan marad viszont a szél s a só-szag, a hullámok pedig
szétporlanak a mólón, bójákat emelnek föl s zárnak maguk köré.

Hullámsorok csapódnak a partnak akkor is, amikor vontatók
s olajjal megrakott teherhajók haladnak erre a kikötőből,
siklanak, mint szövetben vetélő s mint nehéz madár, szárnycsapás nélkül,
s a nyílt ég alatt lassan magukban elnyugodnak
a horizonton, útban távoli földrészek felé.

A víz színén elszórtan ringatóznak a bóják — sárgák, vörösek, zöldek,
éjszakánként pedig lüktetve ők jeleznek;
a földnyelvek között idelátszik a tenger nyílt vize a távolból
és vágyat ébreszt bennünk, hogy elhajózzunk innen
és meglássuk, mi van a tenger túlfelén.

A tengerből csendes mögöttünk, házain nem látszik változás,
álmaikat elrejtik a fekete és sűrű palatetők mögé,
ahol nem károsodnak vihartól és esőtől,
tisztá a levegő, a kagylós ráksereg vérfehéren susog
s bőröm napok alatt simára csiszolódik, akárcsak a kövek lassú évek során.

Csontot és velőt áthat a szél a móló végén
— ne kérdezd most magadtól, hogy mit keresel itt s hogy e hajók ugyan
mit nyújtanak neked, itt vagy, s a tengervízzel
leöblítéd a halvért, halat falsz s egyedül vagy az Úrral s magaddal
s a kutyákkal, melyek itt csavarognak a parton.

Azért vagy itt: kitárulj és hagyd múlni idődet,
a felhők vonulását ügyeld az égen s itt lent
nap nap után a kagylóhéjak vastagodását —
vagy sóbálvánnyá váljál a móló legvégében,
mert visszapillantottál az életedre itt, s nem ahogyan kellett volna: nézni csupán előre.

VÁZLATOSAN A DÁN IRODALOMRÓL

Amikor a dán irodalomra terelődik a szó, a legtöbben (kivéve a speciális érdeklődéssel rendelkező vagy különlegesen vájtfülű irodalmárok szűknek mondható körét) rögtön szabadkozni kezdenek, mondván, hogy úgyszólván semmit se tudnak róla. Kis népek, kis irodalmak közös sorsa ez a nem-ismertség, melyben a magyar irodalom is sokban osztozik a dánnal; ez egyúttal úgyszólván teljesen független azoktól az értékektől is, amiknek ezek az irodalmak „kicsiségük” ellenére is tényleges és vitathatatlan hordozói. Ráadásul nem is egészen fedi ez az állítás a valóságot, hiszen (s most már a dán irodalomnál maradván egészen) már csak a köztudatban is a dán szellemi élet egész sereg neve vitathatatlanul és állandó jelleggel jelen van, mint európai művelődésünk szerves része, sőt egyes esetekben egyenesen tartópillére.

Ezt is igazolandó, bevezetésképpen, valamint megalapozásként jelen gyűjteményünk jó háromnegyed évszázadot átfogó, s különlegessége folytán csak még tovább szűkülő témájához: a modern(ista) dán líra legfontosabbnak vélt költőinek szinte csak jelzésszerű bemutatásához, a következőkben röviden felvázoljuk a dán irodalom fejlődését.

Legrégibb időszaka a közös-skandináv norrön kultúra részét képezi az úgynevezett runairodalmon belül, ahol a dán nyelv és szellemi élet első kimutatható nyomaira is rálehetünk. Kr. u. 1000-1400 között a kiformalódó skandináv államalakulatokat a nagyjából egyidejűleg fölvetett kereszténység és annak nem csupán Skandinávia-szerte, de az egész Európára kiterjedő érvénnyel használt latin nyelvű, s jobbára egyházi(as)nak mondható kultúrája egyesíti szentek életrajzai, krónikák, évkönyvek stb. formájában. Egyúttal egyre gyakrabban és láthatóbban kezd jelen lenni ebben a latinos kultúrában (természetesen helyi érvénnyel) a dán nyelv (és irodalom) maga is, ha kezdetben csak elszórt szavak, nevek, rövidebb összefüggő szövegrészek formájában is csupán. A dán nyelv annak is köszönheti ezt a megizmosodását, láthatóbbá válását, hogy míg a latin nyelvű irodalom a latin betűket használta, addig a dán nyelvű szövegeket és szövegrészeket mindig gót betűkkel jegyezték le, az alnémetből beszívárgó hatásra. Természetesen a dán nyelvű szövegek is gyakran szolgáltak egyházi célokat, „világi” témaköre és használata azonban folyton szélesedett. Ezek tehát a legősibb dán nyelvemlékek. A latin nyelven írt dán művek közül európai érvénnyel és ismertséggel Saxo Grammaticus (élt az 1100-as évek végén és az 1200-as évek elején) fő műve rendelkezik, a „Gesta Danorum”. Kortársa, Svend Aagesen, kevésbé ismert külföldön, legfontosabb műve, a Brevis historia regum Dacie, viszont igen népszerű hazájában. A latin nyelvű dán költészet legfontosabb alkotása Anders Suneson hexameterben írt „Hexaëmeron”-ja.

Az 1500-as évekkel Dániába is eljutó humanizmusnak nem sok ideje maradt a szellemi hódításra, mivel mindent átfogó érvénnyel hamarosan elárasztotta az országot a reformáció: dán nyelvű bibliafordítások, vallási vitairatok, egyházi énekek és zsoltárok formájában, s egyúttal az állami adminisztrációban is mind kiterjedtebbé vált a dán nyelv használata. A korabeli dán szellemi életből Tyge (Tycho) Brahe (1546-1601) csillagász neve a nemzetközileg legismertebb, míg az 1600-as évek sokban azonos légköréből a zsoltáriró Thomas Kingo (1634-1703).

A 19. század legnagyobb részében (1800-1870) a romantika az uralkodó stílusáramlat. A kor szellemi nagyságai közül kimagasló Adam Oehlenschläger (1779-1850) költő, a dán nyelv talán legelső virtuóza, akinek néhány alkotását ma egyenesen a dán lírai modernizmus első fecskéiként emlegetik. Kortársa, N. F. S. Grundtvig (1783-1872), rendkívülien sokoldalú egyéniség volt, aki történészként, reformátorként és íróként egyaránt maradandó életművet hagyott hátra maga után. Vele egyidőben két másik költő is jelentős hatással volt a dán költészet fejlődésére: Christian Winther (1796-1876) és Emil Aarestrup (1800-1856).

E korszak két igazi óriása azonban — nemzetközi mércékkel mérve is — a világ egyik legnagyobb mesemondója, H. C. Andersen (1805-1875), valamint az egzisztencialista filozófiát költőien szép művekben megteremtő Søren Kierkegaard (1813-1855).

Az 1870-es évektől a naturalizmus vált egy időre egyeduralkodóvá a dán irodalomban is. Ideológusának a szintén Európa-szerte ismert Georg Brandes (1842-1927) tartják, szépirodalmi alkotói közül pedig Jens Peter Jacobsen (1847-1885) és Holger Drachmann (1846-1908) emelkednek leginkább ki; Jacobsen nem kisebb alkotókra gyakorolt kimutatott hatást, mint Rilke és Thomas Mann. A korszak írói közül meg kell továbbá említenünk Henrik Pontoppidan (1857-1943) és Karl Adolph Gjellerupöt (1854-1919), Dánia első két irodalmi Nobel-díjasát, valamint Herman Bangot (1857-1912).

A 20. század elejének legkimagaslóbb alkotói a regényirodalomban az ugyancsak Nobel-díjjal kitüntetett Johannes V. Jensen (1873-1950), valamint Martin Andersen Nexø (1869-1954) és Jacob Paludan (1896-

1975) voltak. A 30-as évektől pedig Karen Blixen (1885-1962) és Tove Ditlevsen (1917-1976) zárkózott fel mögéjük, míg a lírában Tom Kristensen (1893-1974) és Otto Gelsted (1888-1968). De valójában ezek mindegyike igen sokoldalú író volt, s műveiket a legkülönbözőbb műfajokban írták; olykor még mindig vitatható, hogy költőként vagy regényíróként alkottak-e jelentősebbet.

Jelen gyűjteményünk célja a modern dán költészet bemutatása, de már magában azt se könnyű eldöntenünk, hogy tulajdonképpen melyik költővel és évszámmal kezdődött is el a modernizmus. Kezdetben Tom Kristensenben véltem rátalálni erre a fordulatot jelző költőre, akinek élete és működése mintegy átvéli a század első felét: 1920-ban debütált s utolsó könyve 1973-ban jelent meg. De, noha igen sokat tett hazájában az angol-amerikai költészeti modernizmus megismertetése ügyében, saját írásaiban nem mert eléggé messze menni az újítás terén. Láttam ugyan a dán irodalom sok évtizedes elmaradottságát ezen a téren (az európai és amerikai modernizmus indulásának éveit, mint ismeretes, általában 1850-1870 közé szokták tenni, a szimbolizmusét 1870-1900 közé, az expresszionizmusét és egy sereg egyéb különböző izmusét az első világháborút közvetlenül megelőző időkre, kivéve többek közt a szürrealizmust, objektivizmust, funkcionizmust, vitalizmust stb., melyek jelentkezését az 1925-1935 közti évekre, sőt esetleg még későbbre datálják). Mindezeknek az új eszmiséget és költészeti felfogást, valamint formabontó törekvéseket magukban hordozó irányzatoknak az első nyomait csak az 1930-as évektől tudja felmutatni a dán költészet, s a költői modernizmus tényleges átfogó jelenlétéről csupán a második világháborút követő évtizedekkel kapcsolatosan beszélhetünk.

Kivel kezdjük akkor hát bemutatásunkat — s ami nem kevésbé fontos: kikkel folytassuk? Antológiaszerkesztők örök dilemmája ez, vagyis hát a költőket és alkotásaikat illető kiválasztás. Hiszen itt pusztán arról lehet csak szó, hogy ráirányítsuk a figyelmet néhány markáns, jellegzetes vagy különlegesen érdekes és értékes életműre. Sejtjük persze azt is, hogy egyikük-másikuk ki fog majd hullani az „idő rostáján”. Nem akar tehát megfellebbezhetetlen érvényűnek látszani ez a válogatás, hiszen a célja csak az, hogy érzékeltesse a modern dán költészet sokszínűségét, esetleges sajátos hangvételét, sajátos színeit, sajátos motívum- és képvilágát, törekvéseit, gondjait, a besorolt versekben tükröződő dán életet, természetet, gondolkodásmódot — világot.

Legyőzve a felmerülő kétségeket, átbukdácsolva a különböző megfontolások Szküllái és Kharübdiszai közt, végülis Paul la Cour (1902-1956) bemutatásával nyitunk, hiszen a besoroltak közül időben is az ő első kötete jelent meg a legkorábban: 1922-ben. Ráadásul la Cour a 20-as években Franciaországban élt, ott tehát, ahonnan a kor legtöbb irodalmi és művészeti kezdeményezése kiindult. — Természetesnek találtam továbbá, hogy a két háború közti lírát Jens August Schade (1903-1978) és Gustaf Munch-Petersen (1912-1938) bemutatásával folytassam, már csak azért is, mivel költői újításaikkal jelentősen járultak hozzá a modernizmus második világháború utáni szélesebb körű kibontakozásához.

A második világháború, azaz pontosabban Dánia német katonai megszállásának éveit azonban alaposan lefékeztek, sőt gyakorlatilag ténylegesen meg is akasztották a 30-as években beindult kezdeményezéseket. Az ellenállás költészete ugyanis nem formai kísérletezéseket és újításokat kívánt, hanem közérthetőséget, egyenes és félreérthetetlen beszédet, vagy ha úgy tetszik: agitatív, mozgósító, retorikus hangvételt. A csoport legismertebb tagjai Kaj Munk (1898-1944), Poul Sørensen (1908-1973), Halvdan Rasmussen (sz. 1915) és Morten Nielsen (1922-1944) voltak. Közülük Rasmussen nyert besorolást ebbe a gyűjteménybe, nem utolsó sorban későbbi életrajzában jelentősége folytán.

Már a második világháború kitörését megelőző években több olyan lírikus is jelentkezett kötetekkel, akinek a művészi fejlődése aztán az 50-es és 60-as években teljesedett ki, például Tove Ditlevsen (1917-1976), Thorkild Bjørnvig (sz. 1918), Ole Sarvig (1921-1981), Erik Knudsen (sz. 1922), Jørgen Sonne (sz. 1925) és Frank Jaeger (1926-1977). Ezeket a költőket, nemzedékük több más, itt név szerint nem említett tagjával együtt, kissé sommásan-elnagyoltan Heretica-csoportként emlegetik, a kor központi szerepet játszott folyóiratáról elnevezve őket, melyben többségük előszeretettel publikálta alkotásait. Legfontosabb közös jellemzőjük, hogy a háború és az azt követő évek eszméi zűrzavarából, a társadalmi és egyedi-emberi válságból metafizikai-vallási irányban keresték a szellemi-ideológiai kiutat. Költészetük arra is bizonyíték továbbá, hogy a modernisztikus áramlatok immár végleges győzelmet arattak Dániában is, és hogy a külföldi irodalmakban jelentkező új irányzatokat legkésőbb az 1960-as évektől nagyjából egyidejűleg adaptálták a dániai írók is. Ennek a korszaknak a prózaírói közül elsősorban Willy Sørensen (sz. 1929), Peter Seeberg (sz. 1925) és Svend Aage Madsen (sz. 1939) neve kívánczik megemlékezésre.

Nagyjából 1960-tól kezdődően gyökeresen új hangvétel kezd jelentkezni a dán lírában, gyökereivel mélyen a kor dán társadalmában beágyazva, noha a külföldi példák erjesztő hatását se nagyon lehetne letagadni. Legfőbb jellemzője ennek (kissé leegyszerűsítve persze) a kibontakozó jóléti társadalom ferdeségei, hibái, kinövésai elleni heves tiltakozás volt, éspedig nem mindig és nem minden politikai színezettség nélkül. Az orosz családi háttérű, nihilista Ivan Malinovskit (1926-1989) és néhány kisebb

jelentőségű költőtársát leszámítva azonban a csoport tagjai nem törekedtek radikális szociális változtatásokra, csupán a meglévő társadalom megreformálására. Központi alakjuk az újabb dán irodalom vitathatatlanul legsokoldalúbb egyénisége, Klaus Rifbjerg (sz. 1931), aki „Szembesítés” címmel 1960-ban kiadott verseskötetével mintegy szimbólumává vált ennek a proteszt-nemzedéknek. Úgy szólván minden műfajban maradandót alkotott, noha életművének legfontosabb részét lírájában véli a kritika megadni. — Mellette és Malinovski mellett Benny Andersen (sz. 1929) versei kaptak még helyet gyűjteményünkben ebből az irányzatból — és természetesen annak egyik nemzetközileg is külön nagy figyelmet keltett alakja: Inger Christensen (sz. 1935). S ha már a megelőző három költőt is a régi hagyományos formák ellen lázadás jellemezte, akkor ez még kifejezettebben vonatkoztatható Christensenre, aki a fellépésekor (1962) még mindig virágkorát élő késői szimbolizmusnak teljes és heves elutasítására vállalkozott — elsősorban „Az” (1969) és „Ábécé” (1981) címekkel megjelentetett köteteivel.

Férje, Poul Borum (1934-1996), a dán irodalom egészének az 1960-as évektől haláláig központi és meghatározó szerepet betöltő egyénisége, nem kívánt ilyen messze menni, noha „Költői modernizmus” címmel 1966-ban közzétett tanulmánykötetétől éppen ő számított a legkövetkezetesebb modernistának. Mellettük meg kell még említenünk Per Højholt (sz. 1928) és Hans-Jørgen Nielsen (1941-1991) nevét is. Henrik Nordbrandt (sz. 1945) viszont nem egészen véletlenül szerepel a legtöbb verssel gyűjteményünkben: ő ugyanis a mai dán líra egyik legmarkánsabb egyéniségének számít, aki, noha első kötete már 1966-ban megjelent, csak megkésve (igaz: most viszont annál nagyobb súllyal) került bele az irodalmi köztudatba — az utóbbi években már Dánián kívül is. Elutasítja az Inger Christensen-féle túlzásokat egy másfajta, szemléldöbbs, képekben és líraiságban gazdagabb költészet javára, egyenlőre azonban szinte szál egyedül állva még ezekkel a törekvésekkel a porondon, ámbár antológiánk utolsóként bemutatott költője, Pia Tafdrup (sz. 1952) számára se egészen idegenek ezek a törekvések. Tafdrup azonban sokban a korábbi, hagyományosabb kifejezési formákhoz látszik visszafordulni. Költészetében központi helyet kap az erotika, a női test érzéki tapasztalatvilágának, az élet szexuális élményanyagának szokatlanul merész ábrázolása.

Tafdrup antológiánk legfiatalabb költője. Természetesen nem teljesen véletlen, hogy éppen ő képviseli itt nemzedékét, bár választásunk majdnem olyan jogosan eshetett volna másokra is. Hadd említsük itt csupán Michael Strunge (1958-1986) vagy Bo Green Jensen (sz. 1955) nevét. Vagy esetleg folytathattuk volna a sort a mai posztmodern fiatalok egyikével-másikával. De őket inkább majd egy másik válogatásba kell egybegyűjteni, esetleg tíz vagy húsz év múlva.

Mielőtt azonban lezárnánk ezt a kurtára fogott utószót, a teljesebb tájékoztatás kedvéért, s ha csupán néhány név pusztá felsorolásával is, meg kell itt említenünk a mai fiatal dán próza talán legfontosabbjait: Dorrit Willumsen (sz. 1940), Suzanne Brogger (sz. 1944), Ib Michael (sz. 1945), vagy éppenséggel Peter Hoeg (sz. 1957) és Jens Christian Grondahl (sz. 1959) nevét. S a kicsit korábban indult s mára már befejezett életművel rendelkezők közül Thorkild Hansent (1927-1989), valamint Henrik Stangerupöt (1937-1998).

A mai dán irodalom rendkívülien sok érdekes egyéniséget tud felmutatni. Egyáltalában legfőbb jellemzője a sokszínűség, a stílusáramlatok boldog kavargása, virágzása, egybemosódása, a formai és tematikai gazdagság és változatosság. Külön öröm, hogy a dán alkotók művei közül egyre több kerül kiadásra magyarul is, lehetőséget nyújtva ezzel arra, hogy a mesék és az operettek mosoly országaként megismert Dánia igazi és mai valóságába nyerjünk általuk bepillantást.

Sulyok Vince